

Анха түрүүшын фестиваль

12 н.

«ЭТИГЭЛЭЙ
ХАМБЫН
ЭРДЭНИТЭ
МҮНХЭ БЭЕДЭ
МҮРГЭМЭЙ!»

Республикын XIУ хүдөөгэй
зунай спортын нааданууд

ХҮДӨӨГЭЙХИД
ХҮСЭ ШАДАЛАА
ТУРШАЛСАБА

13 н.

1921 оной
декабриин
21-нээ гарана

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

Буряад ҮНЭН

Бүгэдэ арадай сонин

2012 оной
июниин 28
Четверг

№ 25 (21873)
№ 25 (788)

Зунай дунда
улаан морин
харын 9
гарагай 5
www.ynen.ru

УРАН БЭЛИГТЭНЭЙ НЭГЭН

Фил ХАБИТУЕВАЙ проект

Мэргэн Балбарович Батожаров Зүүн Сибирийн гүрэнэй соёлой болон искусствын академийн нэгдэхэ курсын оюутан, хоорой дирижёр болохо мэргэжэлдэ нурадаг. "Дангина-Гэсэр" гэнэн конкурсно 2010 ондо хабаадажа, хоёрдохи нуури эзэлээ нэн. Тиихэдэ "Талаан бэлигтэй залуушуул" гэнэн социальна проектдэ хабаадажа, 30 мянган түхэригэй мүнгэн шанда хүртөө бэлэй.

- Эдир баганаа дуу дуулаха, хүгжэм аялгатуулха дуратай байгааб. Ажалай ветеран Валентина Батожарова нагаса эжытэээ хонуулаа ходо дуу дууладаг нэмди.

Саашаа бэлиг шадабарияа мүлихэ хэрэгтэ минии аха нүхэр Алагуй тухалаа. Тиихэдэ актёр, хүгжэмшэн Джейсон Тимбирлейкын уран шадабари намда ехэтэ найшаагдадаг. Тэрэшэлэн "Хатхур зүү" гэнэн буряад бүлэгэй гэшүүдые бэлиг шадабаритай гэжэ тоолодогби. Урма баяртай гү, али уйдаха сагай болоходо, дуу зохёожо, дуулаха дурамни хүрэдэг. Заримдаа хүдэлжэ гү, али амаржа байхадам, дуунай хүгжэм мүндэлдэг. Нина Артугаева, Сэлмэг Батоин болон бусад бэлигтэй поэдүүдэй шүлэгүүдэй үгэнүүд дээрэ хүгжэм зохёодогби.

Жэлэй дүүрэтэр өөрынгөө түрүүшын альбом бэлдэжэ гаргаха түсэбтэйб. Тэрэнэй хажуугаар Михаил Седовтой хамта графикын зүйлнүүдээр шэмэглэгдэн клип бэлдэжэ байнхайб. Хүнүүдэй сэдхэлдэ найшаагдаха хүгжэм бэшэхэйб гэжэ хүсэдэгби. Энэ хүсэмни бээлхэ гэжэ найданаб.

Мүнөө үеын залуушуулай оюун сэдхэлэй талаар хүгжэлтэдэ ехэ ханалаа табидагби. Дэлхэйн байдал хурдан түргөөр хубилжал байдаг. Арюун найхан, үрэ нимгэн сэдхэлтэй, хүн зондо ханаагаа зобохо, тухалха ханаатай залуушуул ябаһай гэжэ ехэтэ хүсэдэгби. Энээндэ аялга хүгжэм, найхан дуунууд заабол нүлөө үзүүлхэ байна. Залуушуул оюун бэлиг, ухаан бодол түгэлдэр ябаһай гэжэ ханагдана. Тиимэхээ өөрынгөө бэлиг шадабари элсүүлжэ, найхан хүгжэм найруулжа, дороһоо ургажа ябаһан залуушуулай ханаан сэдхэлэй арюун байлгада нүлөөлжэ эрмэлзэлтэйб.

Саашаа дээдэ хүргүүли дүүргэжэ, мэргэжэлтэ хүгжэмшэн болохо түсэбтэйб. ханаханаа абаха, хүсэхэнөө туйлаха гэжэ хүн энэ дэлхэйдэ түрэдэг ха юм.

Филипп ХАБИТУЕВ.
Эльвира ДАМБАЕВА
оршуулба.

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото

Арадай Хуралда

ЗАСАГ ТУРЫН ТОЛГОЙЛОГШЫН ОРЛОГШОНОР БОЛОН МИНИСТРНҮҮД ТОДОРБО

Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ 28-дахи сесси үсэгэлдэр үнгэрбэ. Зүблөөнэй хараада 59 асуудалнууд табигдаһан байна. Республикын Толгойлогшо Вячеслав Наговицын Буряад Республикын Правительствын ажал хүдэлмэри тухай тоособо. Депутатууд "Ажалдай ветеран" гэнэн нэрэ зэргэ тухай хуулида 2-дохи уншалгаар хубилалтануудыг хэбэ. Мүн үншэн үхибүүд болон олон хүүгэдтэй гэр бүлэдэ тэдхэмжэ үгтэхэ тухай, эрдэм һуралсал, эрдэмэй техникескэ хүгжэлтэ, шажан мүргэлэй ажаябуулга, залуушуулай талаар болон бусад асуудалнууд харагдаа. Экономикын болон финансын министрнүүдэй уялга дүүргэгшэд

үнгэрэгшэ жэлэй бюджет болон социально-экономическа хүгжэлтын программа тухай тоособо.

Сессиин зүблөөнэй гол асуудалаар шэнэ министрнүүд болон правительствын түрүүлэгшын орлогшонор томилогдобо. Джида тосхоной социально-экономическа хүгжэлтэ, республика дотор бага авиациин хүгжэлтын байдал тухай элидхэлнүүд хэгдээ. Мүн лэ яһа мүсын үбшэ эмнэлгэдэ дээдэ технологическа туһа хүргэхэ тухай асуудал хараада абтаба.

Арадай Хуралай 28-дахи сессиин зүблөөнһөө тодорхой мэдээсэл удаадахи дугаарта хэблэгдэхэ.

Цырегма САМПИЛОВА.

Даша-Доржо БОЛОТОВОЙ һанамжа

АХА, ДҮҮГЭЙ АЛТАН ДҮХЭРИГ

Сэтгүүлшэн ажалтай намайе хаа-яа зон зэмэлдэг: "Монголнуудыг харуула харуулһаар, буряадаа мартаа гүш даа?!" Тиихэдэнь хэһэн ажални үшөөш дутуу байна ха гэжэ ойлгохоор байгша. Юуб гэхэдэ, буряадуудыг монголнуудһаа амяарынь хаража, үнгэрһэн саг, мүнөө үе, ерээдүйень түһөөлхын аргагүй ха юм.

1958 он болотор буряад-монголшууд гээшэбди гэжэ өөһэдэ нэрлэжэ ябаһан бидэнэр айхабтар түргэн "монгол" нэрэнээ, удаань гарбалһаашы арсаабди. Энээндэ СССР гүрэнэй шангахан үзэл суртаалай нүлөө байһан лэ гэлтэй, гэбэшы мүнөө үедэ, үгэдөө, бодолдоо, нэшхэлдээ өөрөө эзэн болоод байһан сагтаа, тэрэ нүлөөнь мэдэрһээр лэ хабди.

Монголнуудтай шуһа мяхан түрэлбди гэхэдэ, өөрынгөө онсо һайхан хэлэ, ёһо заншал орхиё гэнэн үгэ бэшэ. Гансал буряадууд монголнуудгүйгөөр, монголнуудшы буряадуудгүйгөөр үншэн мэтэ. Эбтэйл байхадаа, хүсэтэй. "Монголой нюуса тобшодо" хэлэгдэһэн 5 мүшэр тухай домог ханаад үзэл даа: ганса мүшэр хухалхада бэлэн, харин табуулынь нэгэ доро хухалхын аргагүй!

Һүүлэй хэдэн үдэрэй туршада "Ариг Ус" телекомпаниин сэб сэхэ хабаадалгатайгаар Монголдо болон Буряада хэдэн хэмжээ ябуулганууд үнгэрбэ. Нэгэниинь – Монгол үндэһэтэнэй дуунай ехэ наадан. 2010 ондо Монголой Үндэһэн телевидени, Үбэр-Монголой "Одон" болон Буряадай "Ариг Ус" телекомпанинууд хамтаржа, түрүүлшынхией энэ наада үнгэргөө һэн. Тиихэдэ болон энэшые удаа ондо-ондоо гүрэнүүдтэ ажалуужа байһан монгол туургатан аялга дуунайгаа ашаар нэгэдэ. Мэдээжэ, али-али талаараа хэн нэгэниинь урдүүр, нүгөө зариманиинь хойгуурцаг байгаал ааб даа. Зүгөөр энэ нааданай эгээл сэнтэйн гэхэдэ, аха, дүү монголшууд бэе бэетээ танилсана, бэе бэетээ харилсаа тогтооно, бэе бэеһээ энэ-тэрэ юумэндэ һурана. Энэ нааданда манай Буряад ороние "Мүнгэн сэргэ" мүрысөөндэ эрхим гэжэ тодорһон хэдэн дуушад түлөөлжэ ошоһон байна. Тиихэдэ зарим залуушуулын түрүүлшынхией Монгол гээшы хараа, тэндэ ошоод: "Буряад аха, дүүнэрнай ерэбэ", - гүүлэхэдэ, монголнуудтаа ураг эльгэн холбоотойгоо, магад, анха удаа мэдэрээ.

Нүгөөдэ хэмжээ ябуулгань "Агуу талын аялга дуунууд" гэнэн гаршаг доро Улаан-Үдэдэ үнгэрөө. Үбэр-Монголой мэдээжэ дуушад хабаадалгатай энэ концерт 2 үдэрэй туршада боложо, яһала олон зоной сэдхэлдэ сэсэг задалаа гээ һаа, алдуу бэшэ.

Үбэр-Монголдоо ажалуужаашы һаа, Хитадай харьяан доро, бидэ Буряадаа байгаашы һаа, Ородой бүридэлдэ... Тиимэһээ эхэ хэлэнэй, ёһо заншалай, соёл урлалай талаар бэрхэшээлнүүднай эжэл. Бэрхэшээлнүүднай эжэл аад, ажабайдалнай тад ондоо. Манай алдаһан юумэн тэдээндэ байна, магад, тэдээндэ үгы юумэн манда бии. Тиимэһээ соёл урлалайнгаа талаар нягтарха, бэе бэетээ ашаг үрэтэйгөөр харилсахал ёһотойбди. Үбэр-Монголдо хэр зэргэ изагуур урлалайн – арадай дуу, хүгжэмэйн – хүгжэһые Хитадай арадай артистнууд Бүринбаяр, Урнаа, Сэсэгмаа, мүн жаахан Уудамшы хүбүүнэй дуулахада мэдэрхээр байгдаа бэшэ гү? Иимэрхүү дуунуудыг энэ наһандаа шагнаагүй залуушуулайшы сэдхэлэй ямар бэ даа нэгэ утаһан унтаһанһаа һэрээ".

Бэшэһыем уншаһанай удаа, намайе зэмэлдэг зон буришы олон боложо магад. Харин буруу ойлголтогүй! Олон ондоо тээ ажалуужа байһан монголшууд бэе бээ мэдэжэ байг! Харилсаха зуураа, өөрынгөө онсолиг алдангүй, бури бүхэлэг, соёлоо, хэлээ баяжуулаг! Юуб гэхэдэ, нэгэл эхын үринэр түһөөтэйшы һаа, ондоонууд байдаг ха юм. Гэбэшы эгээл шухалань – бэе бээдээ хайратай, бэе бээдээ дуратай аха, дүүнэр!

ЭРДЭМ ҺУРАЛСАЛАЙ ФОРУМ

Заншалта болоһон бүхэроссийн эрдэм һуралсалай форум Улаан-Үдэдэ байгша оной июлийн 3-һаа 5 болотор үнгэрхэ. Байгалай форумой эмхидхэлэй комитедэй багсаалаар, Россиин бүхы шахуу регионуудһаа багшанар болон эрдэм һуралсалай халбаринуудай хүтэлбэрилэгшэд ерэхэ юм.

Форум 5 секцидэ хубааран ажаллаха. Хабаадагшад эрдэм һуралсалай шэнэ онһо арганууд, һуралсалай ажаябуулга шэнэ түхэлдэ оруулха, эрдэм һуралсалай шанар дээшэлүүлжэ болон һуралсалай хүтэлбэрийн гүрэнэй социально-экономическа хүгжэлтын шэглэлдэ хабаадалга болон ниитэ байгуулалтануудай хүсэл бэелүүлгэнүүд тухай һанамжа болон дүй дүршэлөөрөө хубаалдаха юм.

Российн һуралсалай болон эрдэм ухаанай министрствын соведэй нүүдэл зүблөөн дээрэ Россиин Федерациин субъектнүүдэй ниитэ һуралсалай модернизаци, шанар һайжаруулгын бүридэлтэ хэмжээ ябуулганууд тухай асуудалнууд табигдаха.

Байгал шадархи дэбисхэртэ, амаралгын газарнуудта олонийтын хабаадалгатай концерт, фестиваль, харалганууд эмхидхэгдэхэ. Эрдэм һуралсалай эгээл эрхим проектнүүдтэй танилсалга үнгэрхэ. Мүн уран урлалай регион хоорондохи

фестивальда хабаадагша бэлигтэй үхибүүдэй ажал хүдэлмэри үзэмжэдэ дэлгэгдэхэ юм.

Форумдо эрхим шалгарһан хабаадагшадые эрдэм һуралсалай асуудалаар «Эврика» гэнэн институтдай ректор Александр Адамский болон Буряад Республикын һуралсалай болон эрдэм ухаанай министр Алдар Дамдинов хоёр шагналнуудыг барюулха.

Цырегма САМПИЛОВА.

ЭРДЭМТЭД УУЛЗАБА

БГПИ-БГУ-гай 80 жэлэй ойдо зорюулагдажа, июнин 14-16-ай үдэрнүүдтэ "Түб Азидахи үндэһэн соёлой харилсаан: нэгэдэлгын болон үндэһэтэнэй дүтэрхы хэлбэрийн асуудалнууд" гэжэ нэрлэгдэһэн Байгалай соёлой болон түүхын хуралдаан үнгэргэгдөө.

Буряадай гүрэнэй университетдэй Үндэһэтэнэй гуманитарна институтдай, Хитадай эрдэмэй академиин түүхын институтдай Евразийн шэнжэлгэнүүдэй түбэй эмхидхэгдэһэн энэ уулзалгада

үндэһэн хэлэ, соёл хүгжөөхэ асуудалнууд хэлсэгдээ.

Пленарна зүблөөндэ БГУ-гай профессорнууд, хэлэ бэшгэй эрдэмэй докторнууд Д.Д.Санжина, С.И.Гармаева, доцент, түүхын эрдэмэй доктор А.Л.Ангархаев, Хальмагай гүрэнэй университетдэй доцент, хэлэ бэшгэй эрдэмэй кандидат Д.Б.Гедеева, тиихэдэ Монголой гүрэнэй университетдэй экологиин талаар шэнжэлгэнүүдэй болон методикын кафедрые даагша Чүлтэмийн Байгалмаа гэгшэд һонирхолтой элидхэлнүүдыг хэһэн байна.

Удаань хуралдаанда хабаадагшад бүлэг бүлэгөөр хубааржа, аман зохёол, соёл болон бусад асуудалнуудыг шэнжэлһэн һанамжануудаараа хубаалдаа.

Конференцидэ хабаадагшад Асагад ошожо, "Талын нүүдэлшэн" гэнэн аяншалгын комплекс хараа. Байгалай эрьдэхи Максимиха тосхондо семинар-практикум үнгэргөө.

Энэ хуралдаанай дүнгүүдээр зохихо шиидхэбэринүүд абтаа.

Эльвира ДАМБАЕВА, манай корр.

Агропромышленна комплексын байдал хэр бэ?

ХАМТЫН ЗӨӨРИ АРЬБАДХАН ХҮДЭЛНЭ

Яруунын аймагай "Ульдэргэ" гээн хүдөө ажыхын-үйлэдбэрийн кооперативай үнгэрэн жэл-нүүдэй, мүнөө үеын байдал, ерээдүй хараа түсбүүд тухай түрүүлэгшэ Далай Цыдыпович ГАЛСАНОВ хөөрөжэ үгэхэнь:

Яруунын аймагай Ульдэргэ нутагта наяд онуудай хуушаар эндэхи ажахы орооно таряа үйлэдбэрилгөөр эгээл найн дүн туйлаһан юм. Үеһөө үедэ таряанай баян ургаса ургуулха талаар ветеранууд В.К.Климов, Н.Е.Климов гэгшэдэй шадабари олондо дамжуулагдажа байдаг.

Мүнөө үедэ ажахын байдал абажа харахада, орооно таряа тариха талмайнууднай бага болгодонхой. Шэнэ техникэ олоор худалдажа абаад, таряан ажал эршэтэйгээр ябуулха гэхэдэ, сэнгүүдын хүшэрхөөр бэш болонхой. Манай механизаторнууд Ц.Найданов, А.Климов, Р.Будников гэгшэд жэшээ харуулан хүдэлнэ.

Тиимэһээ ажахыда мяханай мал болон адуу үсхэбэрилгэдэ гол анхаралаа хандуулдаг болонхойбди. Харин хонин ажалаар үүлтэр найжаруулгын хүдэлмэри ябуулагдана. Үбэлдөө бэлшэхэ аргатай шэрүүн ноототой буряад үүлтэрэй хониды үсхэбэрилхэ гэжэ оролдонобди. Буряадай гүрэнэй хүдөө ажыхын академиин профессорнууд И.А.Калашников, Ц.Д.Цырендоржиев, Д.Ц.Гармаев, эрдэмэй кандидатууд Г.Г.Болотов, Д.Д.Дугданов гэгшэд энэ ажахыда мяханай мал болон адуу үсхэбэрилгөөр үүлтэртэ малай ажахы гэжэ нэрэ зэргэтэй болгохын тула ехэ хүдэлмэри ябуулаа.

Тэрэшэлэн хүдөө ажыхын үйлэдбэрийн кооперативай мэргэжэлтэд мал ажалы талаар түрүүлэгшын орлогшо Ц.Д.С.Будажанаев, ахамад зоотехник Э.Э.Цыденжапов, ахамад ветврач Н.Б.Жанчипов, зоотехник-селекционер Ц.Д.Ц.Доржиевагай уда-ридалга дору үүлтэр найжаруулгын ехэ хүдэлмэри ябуулдаг. Ульдэргэ нутагта ехэ багагүй моридто дуратай. Тиимэһээ адуун хүрэг үсхэбэрилгэдэ баһал ехэ анхарал хандуулагдана гэшш. Табяад онуудаар моришод Жана Цыденов, Баду-баханхай Базаржапов гэгшэдэй адуун хүрэг нутаг дээрээ олошоруулха хүдэлмэриие 70-80-яад онуудаар Д.Ш.Доржиев арьбадхан хүдэлөө. Мүнөө аха үеын моришодой үрэтэй ажалы С.Э.Цыденжапов үргэлжэлүүлнэ. Гэхэтэй хамта урилдаанай моридые хорилгодо ульдэргынхид ехэ анхаралаа хандуулдаг. 1950-яад онуудаар Зүүн Ульдэргэдэ Цыден Дубчанов, Баруун Ульдэргэдэ Дамба-Ринчин Аюшеев хатарша моридые нургадаг байһан гэшш.

1960-аад онуудаар Ульдэргэдэ Очир-Халтар гэжэ морин аймагай

Сурхарбаануудта, хүршэ аймагуудта болоһон мори урилдаанда арба дахин илажа суурхаһан байдаг. Ажахын хүндэтэ ветеран, ахамад агрономоор хүдэлһэн, ажахын түрүүлэгшын орлогшошье байһан Б-Д.Д.Цырендоржиев урилдаанай моридтой болохо гэжэ ехэ оролдоһон байна. "Нэгэтэ Ульдэргэдэ болохо Сурхарбаанда Хориин аймагһаа хатарша хоёр моридые асараа. Нютагай хүбүүдэй гуйлтаар хонишон О.Д.Дамбаевай Очир-Халтар гэжэ мори урилдаанда табихадань, тэрэ хоёрдохой гүйжэ ерээ. Тэрэнэй удаа Дамбаринчин Аюшеев энэ мори мүрысөөндэ бэлдэдэг болоһон юм", - гэжэ тэрэ нэгэтэ нанан дурсаа нэн. Гадна Б-С.Жанчипов Хориин Сурхарбаанда ошоходонь, Очир-Халтарые унаһан Дондог-Дугар Ламажапов нэгэдэхи нуури эзэлһэн байгаа. Гэбшье хориинхид тэрэндэ түрүү нуури олгоогүй. Ондон аймагай түлөөлэгшые илагша болгоогүй. Тиимэһээ колхозой түрүүлэгшэ байһан Д.А.Бальжанов колхозой правленийин суглаан дээрэ ажахын нан жасаһаа мүнган шан олгохо гэнэн шийдхэбэри гаргаһан байдаг. Тэрэ үедэ Нарһата гу, али Хоридо болохо мори урилдаанда агта хүлэгөө унаад, хүбүүд өөһэдөө ошохо газартаа хүрэдэг байһан гэшш.

Энээнһээ гадна урагшаа ханаатай, найхан сэдхэлтэй, хүнүүдтэ ходо туналха гэжэ оролдожо ябадаг байһан Цырен-Дондог Дагбаевич Борбоевой үүсхэлтэ хэрэгүүд тухай хөөрөжэ дуран хүрэнэ. Мэргэжэлээрэ ветеринарна врач байһан энэ хүн түрэл колхозойнгоо хүгжэлтэдэ ехэ хубитаяа оруулһан байдаг. Дайнай һүүлдэхи хүшэр хүндэ жэлнүүдтэ хара ажалһаа айнгүйгөөр бага наһанһаа хүдэлһэн, хүнүүдээр үгээ ойлголсоходоо бэрхэ энэ хүн дороһоо ургажа ябаһан залуу үетэнэй нурган хүмүүжүүлэгшэ байгаа. Цырен-Дондог Дагбаевич нургуулийн үхибүүдхээ үбһэшэдэй томо бригада бүридхөөд, тэдэниие үбһэндэ дахуулжа ябадаг байгаа. Тиимэһээ үбһэ тэжээл бэлдэхэе оньһо нуурануудта тэдэниие нургадаг нэн. "Центр" гэнэн һү наалин фермые удаан даажа хүдэлхэдөө, ехэ амжалта туйладаг байгаа. Оролдосотой хүдэлмэрилһэнэингөө түлөө "Бур. АССР-эй хүдөө ажыхын габьяата хүдэлмэрилэгшэ" гэнэн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртөө. Энээнһээ гадна Хүндэлэлэй олон грамотануудаар шагнагдаһан габьяатай. Цырен-Дондог Дагбаевич Борбоев моридые нургалгада, тэдэниие урилдаанда бэлдэлгэдэ ехэ анхарал хандуулдаг нэн. Тиимэһээ урилдаанай моридые бэлдэлгэдэ оруулһан хубитань тон ехэ.

Тэрэнэй хэрэг дэмжэжэ, Л.Ц.Цы-

дыпов колхозой түрүүлэгшэ байхадаа, Шэтын областиин Дарһанай совхозһоо найн үүлтэрэй гурбан гүү, нэгэ азарга худалдажа абаһан юм. Тэрэ үедэ Б-Д.Д.Цырендоржиев ахамад агрономоор хүдэлжэ байхадаа, моридые нургаха талмай түхээрһэн байна. 1980 онһоо эхилжэ, ульдэргынхидэй морид республикын болон зонин мүрысөөнүүдтэ хабаа-дажа, шангай нууринуудые эзэлдэг болоо. Жэшээлхэдэ, Цырен-Дондог Дагбаевич Борбоевой Цыдып гэжэ хүбүүниинь Туяна гэжэ нэрэтэй мори унажа, урилдаад, республикын сурхарбаанда, тийхэдэ Сибириин болон Алас Дурна зүгэй түрүү нуури эзэлэлгын мүрысөөнүүдтэ нэгэдэхи нууринуудые эзэлһэн байдаг. 1994 ондо Амгалан Раднаев Улаан-Үдэдэ Порох гэнэн азарга унажа, Сибириин болон Алас Дурна зүгэй мүрысөөндэ нэгэдэхи нуури эзэлэе. Тийхэдэ Ага тосхондо үнгэргэгдэнэн мори урилдаанда Баир Байнзуров Жаа-Боро морээр зонин мүрысөөндэ илалта туйлаа. 90-ээд онуудай тэнгээр тренер Ц-Д.Д.Дагбаевые халажа, тэрэнэй нурагшад Б.Б.Цымпилов, Э.Э.Цыденжапов, Д.Б.Жанчипов гэгшэд энэ хэрэг үргэлжэлүүлэе.

Эдэ бүгэдэнһөө гадна Ярууна нутагайнгаа нэрэ хүндые хамгаалжа, урилдааша мориднай Хори, Бэшүүр, Хяагта нутагуудта үнгэргэгдэнэн хүдөөгэй наадануудта шалгардаг байна. 2008 ондо Түмэн Раднаев Халзан гэжэ нэрэтэй мори унажа, Буряад Республикын Президент В.В.Наговицынай ехэ шанда хүртөө. Мүнөө үедэ аха үеын хүнүүдэй хэрэгые Зундыма Раднаева Түмэн Раднаев хоёр үргэлжэлүүлнэ.

2004 ондо хатуу шэрүүн үбэл боложо, ульдэргынхидые туха-шаруулһан байна. Урда жэлдэнэ орходоо гүрэнэй талаһаа мүнганэй тэдхэмжэшье хоёр дахин доошо-луулагдһан байгаа. Энээнһээ урда жэлнүүдтэ агролизингээр тоосоонууд байгаагийн ушаруулһан хохидолнуудые ажахынүүдта гүрэнэй хүсэлдүүлэн түлэнэн мүнгөөр хэг-дэдэг байгаа наа, 2004 ондо худалдажа абаһан техникын түлөө гар дээрэ байһан мүнгөөр тоосоһон байнабди. Энэнь ажахыда мүнгэ зөөрийн талаар хашалантай байдал ушаруулаа. Хэрбээе 2003 ондо 634 мянган түхэригэй гүрэнэй тэдхэмжэ үгтэнэн наа, хойто жэлын 175 мянган түхэриг үгтөө. Малай үбһэ тэжээлшье февраль нарада дууһажа, бэрхэтэй байдал тохөөлдүүлэе. Тиимэһээ Зэдын аймагай С.М.Филипповэй хүтэлбэрилдэг Оёорой совхозһоо үбһэ худалдажа абаһан байгаабди. Тэрэ жэлэй бэрхэшээлнүүдые ханаандаа ходол оруулжа, удаадахи жэлнүүдтэнь үбһэ тэжээл бэлдэхэлгэдэ ехэ анхарал

хандуулдаг болоо нэмди.

Хүдөө ажыхын-үйлэдбэрийн кооперативай хүтэлбэри хадаа ажахы саашадань хүгжөөхын тула гаргашануудаа бага болгохо гэжэ оролдоо. Техникэ болон найн үүлтэрэй мал худалдажа абахын тула гүрэнһөө удаан болзороор урьһаламжа абадаг болоһон байнабди. 2005 онһоо эхилжэ, Росси гүрэнэй Правительство хүдөө ажыхын үндэлэн проектнүүдые зохёожо, хүгжөөхэ шийдхэбэри абаһан байна. Тэрэнэй ёһоор казах үүлтэрэй улаа-малаан толгойтой зуун эмэ хашарагуудые, МТЗ-82 түхэлэй шэнэ хоёр трактор гүрэнһөө урьһаламжа хэжэ абаһан байнабди. Удаадахи жэлнүүдтэнь тэжээл хурядаг техникэ шэнэлэгдэе. Тэжээл бэлдэхэлгэдэ Ц.Ш.Дашиев, В.Ф.Бураков гэгшэдэй ударидадаг бригаданууд жэл бүри үйлэдбэрийн үндэр дүнгүүдые туйладаг.

2000 оной зун ехэ ган гасуур боложо, Ульдэргын ажахын бүхы бригаданууд адууһа малда хэрэгтэй үбһэ тэжээлэй 20 процентыень арай гэжэ хуряжа абаһан байгаа. Августын эхээр Цыдып Дашиевай хүтэлдэг үбһэшэдэй бригада Улхасаа, Домно ошожо, үбһэ бэлдэхэ баатай болоо нэн. Малай үбэлжэлгэдэ үбһэ тэжээл тэдэ ондоо нутагуудта яһала бэлдэхэ. Гэбшье ган болоһон зунай һүүлээр 2008-2009 оной үбэл ехэ саһатай, хүйтэн байгаа. Ноябрь харын һүүлээр ехэ саһан орожо, харгы дээгүүр ехэ хүр саһа хаяһан, тийхэдэ март харын тэн болотор хүйтэн байгаа. Нютагтаа болон ондоо нутагуудта бэлдэхэгдэнэн үбһэн февраль нарада дууһажа эхилэе, баһал ондоо тээ үбһэ бэлдэхэе байдалда ороо нэмди. Агбаан Цырендылыковэй бригада Шэрэнги, удаань Шэтын областиин Беклемишево ошожо, үбһэ тэжээл нөөсөлөө нэн. Тиимэһээ малай тэжээл холоһоо шэрэжэ, ондо оруулха сагшые болоо. Гэбшье ажахын ажалшад нэгэшье мал гарзалуулангүй ондо оруулжа шадаһан байна.

Дэлгүүрэй экономикын шанга эрилтэтэй сагта нарин тоо бүридхэл хэжэ, ажахын хэрэг эрхилхэ гэжэ оролдонобди. Манай ажахыда олон жэлдэ ахамад бухгалтерар Буряад Республикын габьяата экономист нэрэ зэргэтэй Г.Ц.Д. Будажанаева хүдэлнэ. Тэрэшэлэн Р.Д.Будажанаев, Н.Б-С.Жанчипов, Р.З.Банзатова, Д.З.Цыдыпов, В.Б.Хаптанов, Д-Х.С.Доржиева, Д-Х.Б.Цыбыкова, С.Д.Цыренова, Б.Б.Цыренжапов, Ц-Ж.Д.Цыренов, А.Ц.Цырендылыков, А.Г.Цырендоржиев, Ц-Д.Ц.Доржиева гэгшэд түрэл ажахынгаа хүгжэхын тула үнэн шударгыгаар ажаллана.

Эльвира ДАМБАЕВА
бэлдэбэ.

Д.Ц. Галсанов (тэг дундань).

Ульдэргынхид үүлтэртэ хонидой выставкэдэ (Шэтэ хото).

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИИН ТҮСЭБ

2012 оной юниин 25-29 болотор

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ЭЭЛЖЭЭТЭ ХОРИН НАЙМАДАХИ СЕССИ
Сессиие нээлгэ
27.06 10.00-13.00 14.00-18.00
Пленарна зүблөөн
28.06 9.00-13.00 Арадай Хуралай эхэ танхим

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭ М.М.ГЕРШЕВИЧЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН

Зүблэхэ зүйл:
1. Арадай Хуралай хороонуудай 2012 оной юниин 18-һаа 22 хүрэтэр дүүргэһэн хүдэлмэри тухай мэдээсэл (элидхэлшэд: хороонуудай түрүүлэгшэнэр)
25.06. 11.00

Арадай Хуралай бага танхим
2. Арадай Хуралай 2012 оной юниин 18-һаа 22 хүрэтэр үнгэр-гэгдэһэн хэмжээ ябуулганууд тухай эмхидхэлэй таһагай мэдээсэл (элид-хэлшэ О.А.Бадлуев)

3. Арадай Хуралай хиналтын документнүүдые гүйсэдхэлгын байдал тухай эмхидхэлэй таһагай мэдээсэл (элидхэлшэ О.А.Бадлуев)

4. Буряад Республикын хуулинуудые федеральна хуули ёһонуудтай зохилдуулгын хойноһоо хиналта тухай (элидхэлшэ О.А.Бадлуев)

5. Арадай Хуралай 2012 оной юниин 25-һаа 29 хүрэтэр түсэблэн хэмжээ ябуулганууд тухай (элидхэлшэ О.А.Бадлуев)

6. 2012 оной юниин 18-һаа 22 хүрэтэр Хуули ёһонхой управлениин дүүргэһэн хүдэлмэри тухай мэдээсэл (элидхэлшэ А.И.Ускова)

7. 2012 оной юниин 18-һаа 22 хүрэтэр Мэдээсэлэй-шэнжэлэлгын управлениин дүүргэһэн хүдэлмэри тухай мэдээсэл (элидхэлшэ Э.Б.Намдакова)

8. Арадай Хуралай ажал ябуулга тухай республикын хэблэлнүүдтэ 2012 оной юниин 18-һаа 22 хүрэтэр олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдтэ толилогдоһон материалуудай шэнжэлэл тухай тусхай таһагай мэдээсэл (элидхэлшэ С.Б. Хайдапова)

III. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДАЙ ЗҮБЛӨӨНҮҮД

Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон финансын талаар хороон (түрүүлэгшэнэ Ц-Д.Э.Доржиев)
Зүблэхэ зүйл:
Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ хорин наймадахи сессидэ зүбшэн хэлсэгдэхэ асуудалнууд

25.06. 13.00 Арадай Хуралай бага танхим

IV. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХЭРЭГҮҮДЫЕ ЭРХИЛЭГШЭ – АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭ В.Б.ЭРДЫНЕЕВЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХ ХҮДЭЛМЭРИЛГЫН ЗҮБЛӨӨНҮҮД

Зүблэхэ зүйл:
1. Буряад Республикын Арадай Хуралай 2012 оной юниин 25-һаа 29 болотор түсэблэн хэмжээ ябуулганууд тухай
25.06 13.30 Арадай Хуралай эхэ танхим

2. Буряад Республикын Арадай Хуралай хиналтын документнүүдые гүйсэдхэлгын байдал тухай
3. Элдэб асуудалнууд

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДА

Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаагийн нөөсөнүүдые хэрэглэлгын болон оршон тойронхией хамгаалалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнэ В.Г.Ирильдеев)
Зүблэхэ зүйл:
"Универсальная электронно карта тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

25.06. 14.00 каб.203
Зүблэхэ зүйл:
"Буряад Республикын зарим хуули ёһонуудта хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

26.06 13.30 каб.203

Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһөдөдүн хүтэлбэрийн, хуули ёһонхой болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон (түрүүлэгшэнэ А.С.Скосырская)

Зүблэхэ зүйл:
"Буряад Республикын муниципальна байгуулгын түлөөлэггэтэ зургаанай депутатуудай хунгалта тухай" Буряад Республикын 2004 оной сентябриин 17-ой 419-III дугаарай хуулиин шэнжэлэл хэһэнэй дүнгүүдээр Россиин Федерациин Юстициин министрствын Буряад Республикадахи управлениин экспертиүүдэй тобшолол хаража үзэхэ тухай

26.06 14.00 каб.322

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнэ В.А.Павлов)

Зүблэхэ зүйл:

"Газар тухай" Буряад Республикын Хуулиие бээлүүлгын ябаса тухай" асуудалаар "дүхэриг шэрээдэ" бэлдэхэ тухай 26.06 10.00 каб.119
Зүблэхэ зүйл:
«Захиргаанай хуули эбдэлгэнүүд тухай Россиин Федерациин Кодекссын 14-1-дэхи статьяда хубилалтануудые оруулха тухай»
28.06 14.00 каб.119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын, үндэһэтэнэй асуудалнуудай, залуушуулай политикын, ниитын болон шажан мүргэлэй нэгдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнэ В.Р.Булдаев)

Зүблэхэ зүйл:
"Буряад Республикада залуушуулай болон хүүгэдэй ниитын нэгдэлнүүдые дэмжэхэ тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
25.06 14.00 каб.212

"Буряад Республикын дэбисхэртэ ниитын хэмжээ ябуулгануудые үн-гэргэхэ тухай мэдүүлгэ үгэхэ гулим тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
26.06 14.00 каб.212

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэнэ А.Т.Стопичев)

Зүблэхэ зүйл:
"Буряад Республикада гүрэнэй социальна туһаламжа тухай" Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай
28.06 14.00 каб.218

V. ЭРХЭТЭДЫЕ ХҮЛЭЭН АБАЛГА А.С.Коренев – Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшын орлогшо
25.06 14.00-17.00 каб.118/326

Шэнэ ном

ЕХЭ ЭЛИНСЭГҮҮДЭЙ НУРГААЛ НОМ БҮТЭЭГДЭБЭ

Эндэ һаяхана Буряадтамнай гүн ухаанай гайхамшаг эрдэни «Бэлигэй толи» гэдэн ном нара хараба. Энэ гоё һайханаар бүтээгдэһэн барюубшатай хэблэл үмсын хэрэг эрхилэгшэ Баир Хайдаповай үүсхэлээр, мүнгэн зөөрээр хэблэгдэбэ. "Бэлигэй толи" гэдэн ном дооромбо зиндаатай лама Эрдэни Хайбзан Галшиев «торгон утаһанда һубад суглуулжа үлхэнэн» мэтэ, нарин нягтаар бэлдэжэ бүтээгээ. Бадаг бүхэндөө хүнэй богонихон ажабайдалые багтаахаар жэшээтэй гүнзэгы удхатай зохёол байһанин тодоронхой. Энэ зохёолые хүн зонһоо суглуулжа, тааруулжа, түгэд хэлэнтэйнь зэргэсүүлжэ ном болгожо гаргаһан эрдэмтэн Цырен-Анчиг Дугарнимаевай аша габъяа сэгнэшгүй. Тус ном хэдэн дахин үсөөхэн хэнгээр хэблэгдээд, олоной дунда таража, хоморой болошонхой. Тиигэжэ аласые тэгуллэн хүндэтэ лама Эрдэни Хайбзан Галшиевай нютаг хүбүүн Хайдабай Баяр энэ хэблэлэй удхыень ондоо болгонгүй, мүнөө үеын эрилтэдэ тааруулан, һайн саарһан дээрэ бэрхэ буряад зурааша хүбүүдые хабаадуулжа, ород, буряад бадагуудые нэгэ хуудаһан дээрэ болгожо, хэблэлдэ бэлдэбэ.Шэнээр нара хараһан номой баяр ёһолол үндэһэтэнэй номой санда үнгэрөө. Буряадайманай аха захатан, түүхын эрдэмэй доктор **Шираб Бодиевич Чимитдоржиев** иигэжэ хөөрөбэ:

- Буряад зоной хэтын хэтэдэ сахижа ябаһан ёһо заршам эгээл сэдхэлдэ таараһан үгэнүүдээр шүлэглэмэл бээһэн энэ зохёол хадаа манай эрдэмтэн Цырен-Анчиг Дугарнимаевай аша туһаар олоной һонорто табигдаһан юм. Буряадай эрдэмэй түбтэ 30-40 жэлэй туршада энэ хүнтэй сүг ажаллаһан байнаб. Ц-А.Дугарнимаев хадаа ехэ һургуулитай, һонор, һайхан сэдхэлтэй хүн энэ. Монгол, хуушан монгол, түбэд, ород, буряад

хэлэнүүдые тэгшэ мэдэхэ байгаа. Гар машинаар ходел юумэ тоншожо, бүтээлнүүдые зохёожо байдаг нэн. Иимэ зохиодоор бээһэтэй, хурса үгэтэй, хуряангыгаар шүлэглэмэл зохёол дахин бүтээгдэн хэблэгдэхэдэнь, ехэ баяртайб.

ДоржоСультимов, олонийтын ажал ябуулагша: Эрдэни Хайбзан Галшиев - гайхамшаг бэлигтэй лама. Түгэдтэ 2 жэлэй туршада һураһан, Хэжэнгынгээ, Худанай дасангуудай шэрээтээр ябаһан, ехэл зохид, намдуухан зантай, хүн зондо зөөлэхэнөөр хандадаг, хүнэй сэдхэл доторой байдалда анхарал табидаг, ехэ бодолтой, нам сэдхэлтэй хүн байһан. Ажабайдалай үйлэ хэрэгтэ хэрэглэжэ байха гүнзэгы удхатай, манай ерээдүйн халаан залуу үетэнэй ухаан бодолыень шэмэглэжэ, һонирхуулжа, ажабайдалда зүб шийдхэбэри абажа, урагшаа дабшаха хэрэгтэ туһа болохо ном гэжэ найдаад, хэблэгшэдтэ дэлхэй дүүрэн тараха дэмбэрэлтэ буянтай хэрэг эрхилһэндэнь баярые хүргэжэ, шэнэ бодолнууд толгойдомнай түрүүлжэ байг лэ даа гээд хүсэе.

Бадма Бальжинимаев, «Буряад үнэн» Хэблэлэй байшангай хэблэлэй таһагай редактор: Ном хэблэлдэ гаргаха гээшэ бэлэн бэшэ. Нэн түрүүн энэ ном гурбан: буряад, ород, англи хэлэн дээрэ хэблэхэ түсэб табигдаа. Теэд мүнгэ алтанай хомор шалтаһаа 2 хэлэн дээрэ хэблэгдэбэ. Теэдшые мүнөө сагта Буряадтамнай түрэл хэлээ мэдэхгүйшүүлэй олон ушарһаа энэ ехэ элинсэгүүдэй хургаал ородооршые уншаг лэ даа гэжэ найдаабди.

Жаргал Бадагаров, БГУ-гай ахалагша багша: Буряад арадай үнгэрэгшэ жэлнүүдэй үйлэ хэрэгһээ аймхай болошоһомнай гайхамлгүй. Мүнөө болоходо, нэгэ бага хэргэжэ, монгол бэшгээ хэрэглэжэ эхилһэмнай һайшаалтай. Мүн эндэ

буряад хэлэнэй хүгжэлтэдэ хабаатанай суглараад байхада һамбаашалан, хуушан үгэнүүдээ нэргээе гэжэ урвалха байнаб. Хэдэн мянган жэл соо элинсэгүүдэйнгээ хэрэглэжэ байһан үгэнүүдые ойлгохо болёод, хаа-яа ушарбал, үү, татай, энэ монгол үгэ байнал гэжэ сошохо бээшэ, мүнөө сагта ухаа орожо, ойлгожо, буряад хэлээ нэргээе хэрэгтэмнай энэ «Бэлигэй толи» шэнги номууд ехэ удхатай. Энэ ном хадаа анха түрүүн түгэд хэлэн дээрэ гараһан, Эрдэни Хайбзан дооромбын шаби монгол хэлэн дээрэ оршуулһан. Тиигээд хэрбээ хаанаб даа түгэд хэблэлэнь олдобол, мэдүүлгт гэжэ урвалха байнаб. Ушар юуб гэхэдэ, монгол янзань нэгэ бага түрүүшын номһоо ондоошог гээшэ аабза гэжэ тухайлхаар.

Баяр Абидиевич Хайдапов, «Бэлигэй толи» гэжэ ном бүтээгшэ: Зээ басаганаймни багша англи хэлэн дээрэ ехэ һонин үхибүүдтэ хабаатай хургаал заршам бии юм гэжэ хэлэхэдэнь, Та манай буряад зоной ажаһуудалай «Бэлигэй толи» гэдэн хургаал уншаа һэн гүт гэхэдэмни, мэдэхгүй байгаа. Үнэхөөрөөшые, иимэ алишые сагта, ямаршые хүндэ адлихан хабаатай хургаал заршамуудые Омар Хаямай номуудһаа дутуугүй шэмэглэһэн ном хэблэхэдэ ямар гээшэб гэжэ сэдхээд лэ, ажал ябуулжа эхилээбди. Энэ номой эскиз манай Буряадай мэдээжэ уран зураашан Бальжинима Доржиев гоё һайханаар зураад асараа, тиигээд лэ нэгэ жэлэй туршада ном бүтээгдээ. Бүхыдөө энэ хэблэл 1 миллион 800 мянган түхэригэй гаршатай, тэдэней 900 мянганин олон зоной туһаламжаар суглуулагдаа. Энэ ном номой санда, һургуули һудараар, номой магазинда тараагдаха. Мүн тиэхэдэ манай «Кулькисон» гэдэн кафедэ худалдагдаха.

Цырегма САНПИЛОВА.

Фоторепортаж

ДАРДАМ СЭБЭР ХАРГЫ БОЛОХО ЁНОТОЙ

Улаан-Үдэһөө Хурамхаан хүрэтэр ошодог харгы зам заһабарилха ажал эхилһээр олон жэл үнгэржэ байна. Теэд энэ замай зарим хубинууд мүнөө болотор найжаруулагдаагүй байһаар. Ушар юуб гэхэдэ, энэ ажал бэелүүлхэ эрхэ конкурсын аргаар шүүжэ абанан предприянууд уялгая бэелүүлэнгүй, панхаруутаһан байна. Шэнэ конкурсууд сонсогдож, шэнэ предприянууд тэдэнэй нуури эзэлээд, зам заһабарилгын ажалые үргэлжэлүүлжэ эхилбэ.

Жэшээлхэдэ, "Икат плюс" гэнэн харгы барига шэглэлтэй эмхи хадаа Улаан-Үдын хилэнхэ эхилжэ, Турунтаево тосхон хүрэтэр харгы найжаруулжа эхилбэ. Хуушарһан асфальт хушалтыень хуулажа хаяад, зарим газарнуудта хуушан харгынь хаагаад, шэнэ шэглэлээр зам барижа байна. Үндэршэг гүбөөгэй оройень малтажа, тэгшэ газар болгоно.

- Һайн шанартай харгы бариха зорилготойбди, - гэжэ "Икатай" хүтэлбэрлэгшэ Бато Очиров Буряад Республикын толгойлогшо Вячеслав Наговицын, Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ Матвей Гершевич гэгшэдтэ мэдүүлбэ.

Республикын хүтэлбэрлэгшэд эдэ үдэрнүүдтэ заһабарилгагдажа байһан харгыгаар ябажа, ажал ябуулгаар

һонирхобо, хэгдэһэн ажалайнь ша-нарые хараба.

ООО "Агродорспецстрой" гэдэг предприяти мүн лэ харгы бариха ажалаа бүтээсэтэйгээр ябуулна. Энэ предприяти өөһэдэньгөө хүсөөр асфальт болон бетон үйлэдбэрилдэг тусхай завод Ангыр нууриной хажууда бариһан байна. Асфальт үшөө халуунаараа баригдажа байһан харгын участогта эльгээгдэнэ. Эндэхи ажалда шэнэ технологи нэбтэрүүлэгдэнэ. Асфальт болон бетон хушалта доронь

поролонор хэгдэһэн сеткэ дэбдинэ. Иимэ дэбисхэртэй асфальт хадаа бүхэ болодог юм байна. Энэ предприяти 25 км харгые иимэ аргаар хушаха юм.

Эрхүүгэй "Труд" гэнэн предприяти Горячинскаа саашаа угаа бэрхэ-шээлтэй харгы заһабарилна. Энэ участок шадарай харгы годигор аад, эгсэ хада гүбээтэй байһан. Тэрэ замые тэгшэлхын тула Безымянка гэжэ хада дээрэ туйлай ехэ ажал хэнэ. Тэрэ хадые нэтэ малтажа, харгые сэхэ болгохын тула аяар хорёод метр

гүнзэги болотор газарыень абажа хаяна. Метро шэнги эндэхи зам 800 метр ута, арбаад метр үргэн байха. Мүнөө тэрэ "метрогой" оёорой газар сэбэрлэгдэжэ байна.

Барилгаяа хангажа байхын тула "Труд" өөрынгөө асфальт болон бе-тон үйлэдбэрилдэг завод баринхай юм.

- Ноябрь һарада бидэ ажалаа дүүргэхэбди, - гэжэ тус участогай хүтэлбэрлэгшэ Дмитрий Баранов мэдүүлнэ.

Дээдэ Онгостойһоо эхилээд, Безы-

мянка хүрэтэр 215 км харгы зам энэ жэлдэ бүхыдөө найжаруулагдаха ёһотой.

-Хэлэһэн үгэдөө хүрэхэбди, - гэжэ харгы барилгашад республикын толгойлогшо В.В.Наговицында хэлэбэд.

Николай НАМСАРАЕВ.

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото-зураг дээрэ: "Улаан-Үдэ-Турунтаево-Хурамхаан" гэнэн харгы замые найжаруулжа байһан ажал ябуулга.

ХҮГЖЭМТЭ ҮДЭШЭ

Соёлой һонин

Буряадай гүрэнэй филармониин ээлжээтэ 74-дэхи хаһа Америкэ гүрэндэ ажаһуудаг пианист, Буряад Республикын арадай артист, Аппалачинскын гүрэнэй университедэй хүгжэмэй дээдэ хургуулийн профессор, Уласхоорондын олон тоото конкурснуудай лауреат Баир ШАГДАРОНОЙ концертээр түгэсэбэ.

БАИР ШАГДАРОН ТУХАЙ

Баир Шагдарон хадаа Москва хотодо түрэнэн. Абань, Дашанима Шагдарович, Ага нютаг тоонтотой, дайнай урдахи жэлдэ Агын 1-дэхи дунда хургуули дүүргээд, пионерлагерьта хүдэлхэ гэжэ Москва хото ошоһоор, дайнда мордохон юм. Нонор ухаатай хүбүүн лётчик болоод, саашадаа сэрэгэй албанда полковник хүрэтэрөө алба хаһан, самолёт болон агаарай хүсэтэ хэрэгсэлнүүдэй шэнэ оньһо һайжаруулга, шэнжэлэлгын ажалда бүхы наһаяа зориулан. Түрэнэн эжынь Мария Шалтыкова Эрхүү можоһоо уг гарбалтай буряад, оперо болон баледэй театрта Лариса Сахьяновагай урда тээ гол рольнуудые гүйсэдхэдэ балерина байһан юм. Энэ Шагдаронтоной гэр бүлын Дарима басаганиинь композитор, бэлигтэй хүгжэмшэн, Францида ажаһуудаг. Харин бага хүбүүн Баир хүгжэмэй тон дээдын Гнесинэй училищи, Москвагай консерватори гээд шанга хургуулинуудые дүүргэһэн юм.

БУРЯАД ПИАНИСТЫН АМЖАЛТА

Германиин Лейпциг хотодо үнгэрһэн пианистнуудай И.С.Бахай нэрэмжэтэ конкурснодо лауреат болоод, 1992 ондо Италиин Мазародель Валлодо пианистнуудай конкурснодо баһал лауреат болоходонь, Буряад Республикын арадай артист гэхэн нэрэ зэргэдэ хүртэһэн юм. Улаан-Үдын филармонидо богонихоншые һаа сагта ажаллаха үедөө Баир Шагдарон

бүхы хүгжэмшэд, дуушадтай суг хамта концерт нааданда хабаададаг, Бау Ямпиллов, Жигжит Батуев, Сергей Манжигеев, Базыр Цырендашиев, Юрий Ирдынеев болон бусад хүгжэмшэдэй зохёолнуудые шадамар бэрхээр наадажа үгэдэг байгаа.

АГА НЮТАГ ТООНТО ЮУННЭЭШЫЕ СЭНТЭЙ

Элдэб уласхоорондын конкурснуудта хабаадажа, нэрэ солотой болохо үедэнь, Баир Дашинимаевиче Америкэ гүрэнэй Канзас штадай Оттава хотын университет багшалхыень уриһан юм. Тиигэжэ 2000 онһоо Севернэ Каролина штадай Аппалачинска гүрэнэй университедэй профессор болоһон юм. Баир Шагдарон ганса Росси, Америкэ гүрэнүүдээр бэшэ, мүн Германи, Итали, Португали, Бельги, Монгол гүрэнүүдээр гастрольдо гарадаг юм. Баир Москва хотодо түрэнбэшые, Ага нютаг түрэнэн тоонто гэжэ тоолодог, Агын таладаа үнэн зүрхэнһөө дурланхай, ходоол дулааханаар дурсажа байдаг. Тиймэнһээ абынгаа түрэл хургуулиингаа ойн баярта ошожо, концерт дэлгэхэш гэхэдэнь, арсангүй дуратайгаар хүлээн абаа бэлэй.

И.С.Бахай «Италийн концерт» гэхэн 43 бүлэгтэй хүнгэн бэшэхэн бүтээл ёһотойл мастерай шадабери гаргажа наадаба. Л.Бетховен, С.Рахманиновай, Ф.Шопенэй зохёолнуудые виртуоз шадамар бэрхээр наадажа, олоной зүрхэ сэдхэл хүдэлгөө. Ага нютаг руу

ошожо ябахандаа, Улаан-Үдэдэ ори ганса концерт табихадань, филармониин танхим соо нэгэшые сүлөө һуури байгаагүй. Дээдэ шатын классическа хүнгэн бэшэ хүгжэмдэ дуратайшуул халуун альга ташалгаар, олон гэгшын баглаа сэсэгүүдээр Баир Шагдароние угтажа, концертын һүүлээр үшөө удаан тарангүй, бэлигтэй хүгжэмшэниие тойрон, автограф абажа, олон асуудалнуудые удаан сагта асуужал байгаа бэлэй. Нэгэ забһар олоод, Баир Шагдаронһоо нэгэ хэды асуудал һурабаб:

- Та аяар 20 жэлэй туршдаа Буряад ороноо ерээгүй хаямта, Улаан-Үдэ хэр болоод байнаб?

- Хэдэн жэл ерэнгүй байгаад ерэхэдэ, ехэ һонин байна. Гэбэшые сэдхэлдэм дүтэ гудамжа, зарим байшангуудые танижа, ехэтэ баярлааб. Улаан-Үдэмнай тэрэшые шэгтээ аад, нюур шарайнь ондоо болоо, һайн тала руунь хүгжөө. Ехэ олон ондоо залуушуул ургаа. Би тэрэндэнь ехэ баяртайб.

- Та ямар удаан нютагаа бусаагүй гэшэбта?

- Таанарта хүрэхэнь ехэ холо хаям даа, мүн намайе уринагүйт. Урья һаатнай, ерэхэл байха нэн бээзэб,- гээд шоглобо. - Америкэдэ 16 жэл ажаһуунаб, 2007 онһоо жэл бүри Москва ерэхэ, абаяа золгодогби.

- Манай "Буряад үнэн" сониний уншагшадта юун гэжэ хүсэхэ байна гэшэбта?

- Нэн түрүүн аза талаан, амжалта. Зүб мүрэй зорилго табяад, тэрээн тээшээ тэгүүлбэл, зол жаргал заатагүй ерэхэ. Жаргалтай байгты!

Цырегма САМПИЛОВА.

Буряад яһатан ёһо заншалаа сахин ябана

ИСПАНИДА СУРХАРБААН ҮНГЭРӨӨ

Испаниин Мадрид хотодо Буряадай «Сурхарбаан» гэхэн заншалта зунай наадан үнгэрөө. Хоёрдохи жэлээ эмхидхэгдэжэ байһан наадан Испаниин буряадуудай "Суранзан" гэхэн ассоциациин үүсхэлээр хэгдэнэ.

Ассоциациин юрэнхылэгшэ Татьяна Дымчикова: "Нютагһаа холо ажаһууһан буряадууд элинсэгүүдэингээ сахижа ябаһан ёһо заншал мартахагүйн түлөө нэгэдэжэ, гүрэн түрэдэ үнэмшэлгэтэй болохые шиидхэбэри гарганхайбди," гэжэ мэдээсэнэ. Түрүүшын Сурхарбааниие эмхидхэгшэдэй нэгэн Надежда Цой иигэжэ хөөрөбэ:

- Мадридта үнгэрһэн Сурхарбаан ёһотойл элдэб олон яһатанай наадан боложо үгөө. Эндэ буряад, ород, украинцууд, монгол, хальмаг арадууд болон япон, перу, англи, непал, эквадор, колумби яһатанай түлөөлэгшэд хабаадаа.

Нааданай нээлгэндэ ассоциациин президент Татьяна Дымчикова жэлэй туршда хэгдэһэн ажалай тоосоо хээд, нэгэдэлэй эдэбхитэдтэ хүндэлэлэй талархалнуудые барюулаа. Баир ба Цыпелма Тапхаевтан, "Ballet Oriental de Siberia" гэхэн бүлэгэй артистка Туяна Бадмаева гэгшэд Испанида ажаһуудаг

буряадуудай соёл хүгжөөлгын хэрэгтэ өөрынгөө хубитаяа оруулһанайнгаа түлөө онсо тэмдэглэгдээ.

Суранзан гэхэн ассоциаци ганса Испанидаа бэшэ, гадна Буряад орондо суутай, мэдэжэ болонхой. Манай "Буряад үнэн" газетэ Испаниин буряадуудай Сагаалган тэмдэглэһэн тухай, март һарада тэдэнэй Римбүүшэ ламатай уулзаһан тухай хөөрөө бэлэйбди. Мүн манай Хэблэлэй байшангай эмхидхэһэн флэш-моб "Ёохор" нааданда испаниин буряадууд эдэбхитэй шадамараар хабаадаа.

Сурхарбаанай үедэ гоё һайхан концерт наадан дэлгэгдээ. Эндэ элдэб яһатанай дуу хатарай дунда буряад хэлэн дээрэ Наталья Дамиранова эхэ орон, түрэл һайхан дайда, урданай болон мүнөө үеын дуунуудые гүйсэдхөө. Эндэ "Эжы тухай" дуу дуулаха үедэнь 9 һаратайхан Наташа Бурхивеева үгыень ойлгожо байһандал, хүрэхэ бодоод, гар хүлөө хүдэлгэн хатаржа эхилээ.

Ямар Сурхарбаан тами-

рай мүрысөөнгүй үнгэрхэб даа! Хурдан урилдаанай мүрысөөндэ Эрдэм Бадмаевай бүлэг илажа гараа. Ород яһатай "Лаптаа-хордоомин" нааданда хүдөөгэй буряад хүбүүд хотын городой хүбүүдые энэ мартагдажа байһан нааданай

дүримтэй танилсуулба. Хэдэн хүнгэн тамирай нааданай һүүлээр ёһотойл буряад бүхэ барилдаан эмхидхэгдэжэ, эндэ дүршэл, шадабаряараа бэрхэ байһанаа аха захатан болохо Альберт Мункуев гэршэлээ. Нютагһаа холо ажаһуугшад

ганса Буряадай бэшэ, бүхы яһатанай хабаадалгатай дулаахан хандасатай гоё һайхан найр наада эмхидхэбэ.

Татьяна ЖИМБУЕВА. Цырегма САМПИЛОВА оршуулба.

Шажан мургэл

ШЭНЭЭР МҮНДЭЛЪЭН ОТОШО БУРХАНАЙ СУБАРГЫН АРАМНАЙ

Эндэ ная, июниин 10-ай үдэр, Яруунын аймагай Эгэтын-Адагай Маарагта нууринда Отошо бурханай томо субарга бүтээжэ, арамнай үнгэргэгдэбэ. Энэ ехэ буянта хэрэгые бүтээгшэд – Дымчиков Чимитцыренэй үхибүүд Бальжима эхэтээ. Зон нүхэдөөрөө, арад зоноороо эблэржэ, хэтын хэтэдэ, угай угта дамжан мургэжэ, булта зальбаран, элүүр энхэ ябахые уряалхан субарга гээшэ. Хүтэлбэрилэгшэнь, дунда хүбүүниин Эрдэни Дымчиков Улаан-Үдэдэ ажалтай, соёл хүгжөөлгэдэ амжалтатай хабаададаг, урагшаа ханаатай, залуу хүн юм. Аяар холуур аяншалжа, Энэдхэг, Түбэд, Монгол, Далай ламбагайн орондо Дармасаал хүрэтэр ошоожо, субаргада ородог зүйлнүүдые бултыень суглуулжа ерэнэн байна.

Энэ субаргын арамнайда хүн бүхэн, яруунынхид, Улаан-Үдэ хотоһоо олоороо сугларжа, Маарагтын хабтайма тала олон тоото машинануудаар бүрхөөгдөө. Олон ламанар Бандида хамба ламбагай Дамба Аюшеев түрүүтэй амаршалжа, хүн зондоо хандажа, үглөөнэй 11 сагта арамнай эхилбэ. Няутагай Эгэтын-Адагай залуушуул, бэрхэ шадмар хүтэлэгшэд – Булад Цырендылыков Бутидма Юмжитова хоёр энэ буянтай үйлэ хэрэг ябуулнад. Аргагүй гоёор түхээрэлгэтэй Буряад ороной, республикын туг, мүн Хориин 11 эсэгэнэрэй тугууд үнгэтэн гоёор намилзажа байнад. Томо ехэ стэндэ табигдаһан, тэрээн дээрэ хэды шэнээн зөөри, барилгын материал орооб гэжэ хуу бэшээтэй. Субаргыё тойроод, гурбан зүгтэнь гоё найханаар бүтээгдэһэн мааниин 21 хүрдэ тогтоогдонхой. Субаргань өөрөө томо үүдэтэй, досоонь орожо, хүн зон бултадаа Отошо бурхандаа мургэнэбди. Холуур, шангаар сууряатаһан микрофоноор арамнайн уншалга, ламанараа шагнажа зальбарбади. Уншалгын үлүүээр гороо хэжэ дүүргээд байхадаа, хамба ламбагай Дамба Аюшеев ехэ удха шанартай нургаал заабаринуудые хэлэбэ. "Ехэ болгоомжотой, нэргэг ябагты, архи тамхияа нарилагты, бурхандаа мургэжэ, булта зальбаржа, сэдхэлээ ашаглан барижа ябахыетнай уряалнаб", - гэжэ тэмдэглэбэ. Эрдэни Дымчиков

үгэ хэлэхэдэ, энэ буянта хэрэгтэ туһаяа хүргэн хабаадалсаһан зондоо баяраа мэдүүлэн хүргөө. Грамота, бэлэгүүдэ барилгашадтаа хүртээгээ. Э.Дымчиков: "Улаан-Үдэ хотодоо Дээдэ-Онгостойдо ходоодо мургэжэ, элүүр энхэ, үбшэ зоболонгүй ябахын түлөө залуушулда зориулһан субарга бодхоохо", - гэжэ онсолбо.

Һүүлээрнь городһоо артистнар ерэнхэй байжа, концерт наадаяа харуулаа. Урилдаан, барилдаан боложо дүүрэнхэй удаа булта Эгэтынгээ дасанда ерэжэ, Зандан Жуу бурхандаа мургэжэ, сэдхэл дүүрэн Эгэтэ няутагаа ерээ бэлэйбди.

Тэндэ, Маарагтада, субаргын хажууда, хадын хормойдо нуужа байтарнай, хоёр эхэнэр ерээд: "Хөөрөжэ үгэгты, радиогоор дуугарагты, ханаһанаа хэлэгты", - гэжэ мэдэхээбэди. Бидэ 4-5 хүн зэргэлжэ, хажуудамни минии абиһаалан Эльвира Ширниновна Жамбалова сугтаа городһоо Бальжинима нүхэртээ, Еши аша гээд, нуужа байбади. Дугарма Жалсанова Нархатаһаа ерэнхэй байба. Минии хажуудахи Эльвира Ширниновна Бурядаи радиодо үгэ хэлэ, анхандаа бэрхэ багша, биолог ябаһан, Яруунадаа РайОНО-до амжалтатай хүдэлһэн, мүнөө наһанайнгаа амаралтада гараһан юм. Тэдэ радиокорреспондент эхэнэрнүүд намайе таяад: "Та хадаа манай корреспондент Бэлигма Орбодоевагай хадам эхэнэ байнат, бидэ хамта сугтаа хүдэлдэгбди", - гэбэди. Тиһэнэй һүүлээр Эрдэниингээ эхэтэйн, Бальжиматаяа уулзажа, баяраа хубаалдабади. Чимит-Цыренэй үри бээнүүд ямар бэрхэнүүд, буянтай үхибүүд гэшэб гэжэ омогорхоноб. Эдэнэрэй эсэгэдэн бага наһандань, эхин классуудта зааһан хадаа, ехэ бэрхээр нурадаг дууша, хатарша шаби байһыень мэдэхэ хадаа мүнөө ханажа уярбаб, омогорхобоб. "Победа" колхозойнгоо түрүүлэгшэ байхадань, ехэтэ баярлагша бэлэйб. Мүнөө мэндэ ябахаяа яаһан юм гэжэ шаналагшаб.

Бурхандаа мургэжэ, булта хайнууд, элүүр энхэ, буянтай, бурхантай ябахамнай болтогой!

Акулина ОРБДОЕВА,
багшын ажалтай, дайнай ветеран,
Буряад Республикын габьяата багша.

Зурагууд дээрэ: Отошо бурханай субаргын арамнайн үедэ.

БҮХЫ АРАД ЗОНДО ТУҢАТАЙ

Яруунын аймагта бүтээгдэһэн Отошо-Манлын субарга тухай Ивалгын дасанай шэрээтэ, гэбшэ лама Аюр ЦЫРЕНДЫЛЫКОВТЭЙ хөөрлэдэһэн байнабди. Тэрэнэй хөөрөөн танай анхаралда.

- Яруунын аймагай Маарагта нютагта хүн зоной шадалаар Отошо бурханай субарга бүтээгдээ. Энэ субарга хадаа хүн зондо туһатай, элүүр энхэ, үбшэндэ диилдэнгүйгөөр, тэгшэ тэнюун ханаатай, урагшатай ябахын тула бүтээгдэһэн байна.

Яруунын залуушуул олоороо ха-

баадажа, энэ субарга бүтээлсэбэ. Залуушуулай хэһэн буян шадалтай гэдэг. Эрдэни Дымчиков үүсхэл гаргажа, ударидажэ, тэрэниие бүтээбэ. Бүхы арад зондо туһатай байхын тула ехэ хэрэг хэгдэбэ гээшэ.

Энэ субарга ехэ зохидхонор бүтээгдээ. Гороо хэхэ гоё хүрдэнүүд тодхогдоо. Эрдэни Дымчиковтэй хөөрлэдэхэдэмни, саашадаа эндэ модон гэрнүүд бодхоогдохо, ламанар, тиһэхэдэ хүн зоной бүтээлдэ, даяан бисалгада нууха гэбэл, эндэхи байдал түбхинүүлхэ ажал ябуулхабди гэжэ

тэмдэглээ һэн.

Ивалгын дасанай дэргэдэхи "Даши Чойнхорлин" гэхэн буддын шажанай университетэдэ шойрын багша, гэбшэ лама Жаргал ДУГДАНОВ энэ барилга тухай ханамжатаа хубаалдаа.

- Шажанай ёһоор Отошо бурхан хүндэ туһалха, бэе махабад бүхэ болгохо ном айладхадаг гэдэг лэ даа. Тиһгээд эмэй бурхан гэжэ нэрлэгдэдэг. Хүн үбдэхэ, зүдэрхэдөө, сэдхэл ханааниинь хубилдаг, зан абаринь элдэб болодог. Тэрэниинь

тэгшэлхэ, муу ханаа дараха гэжэ энэ субарга баригдаа. Жэшээлхэдэ, үлбэр бээтэй хүн субарга тойроод гороо хэжэ байгаа наа, Отошо бурхантай холбоотой болохо болоно. Энэ холбоониинь бэе махабад, ханаан сэдхэл арюудхана, үбшэндэ диилдэхгүй хүсэ шадал олгоно. Тэрэндэ мургөөд, үбшэмни огто үгы болошохо гэжэ ханажа болохогүй. Хүнэй бэеын үбшэлхэ шалтагаанай гурбан хоро дараха ном айладаһан Отошо бурхандаа хүгэдэн мургээдэ, үбшэнһөө мултарха зам харуулдаг гэжэ ойлгохо хэрэгтэй.

Хүн зоной ухаан бузарлаха гэжэ байдаг. Тэрэ манай ухаае балартуулна, үнэн юумэ хаана. Үнэн юумэ ойлгожо эхилхэ, буруу бодохо шалтаһаа сүлөөрхэ гэбэл, Отошо бурханай адиста хүртэдэг. Адисай хүсөөр сэдхэл бодолнай сэбэр боложо, үбшэндэ ухаагаа табингүй, тэрэниие дараха шадалтай болоно. Хүн зоной ханаан тэгшэржэ, тэнюун болоходоо, бүхы юумэ ханаан сэдхэхэ, хаража, үбшэ гэтэлгэжэ шадахаб гэхэн хүзэг түрэнэ. Тэрэ хүзэгөөр хүнэй сэдхэл арюун болодог, саашаа ямарше ажал хэжэ шадаха болоно.

Үбшэндэ дайрагдахагүйн тула үрээл табижа, Отошо бурхандаа мургэжэ, тарниинь уншажа ябахэ хэрэгтэй. хүзэглөөд тарниинь уншахадаа, Отошо бурхантай холбоотой болоно гээшэт. Тиһэхэдэ энэ бурхан таниие харалсажа ябахэ болоно.

Эльвира ДАМБАЕВА,
манай корр.

Маарагтын талада буян үйлэдэбэ

“Алтаргана-2012” нааданиие угтуулан

УУЛЗАЛГАМНАЙ ОЙРТОЖОЛ БАЙНА

Эгээл түрүүшынхиеэ «Алтаргана» 1994 ондо Монголой Хэнтэйн аймагай Дадал сомондо буряад дуунай конкурс гээд үнгэрхэн байна. һүүлээрнь 2002 ондо - Агын Бурядайд автономно тойрогто, 2004 ондо - Монголой Чойбалсан хотодо, 2006 ондо - Бурядайд ниислэл түб хото Улаан-Үдэдэ, 2008 ондо - Эрхүүгэй можодо, 2010 ондо Монгол ороной Улаан-Баатарта үнгэрхэн байна. Энэ жэл Забайкалийн хизаарай Агын Бурядайд тойрогто дахинаа буряад зон «Алтарганадаа» суглархаяа байна.

Хоёржэлэй нэгэдахин зунай ааяма халуун сагта буряад арад суг хамта сугларжа, уласхоорондын энэ наада үнгэргэдэг заншалтай. Шара үнгэтэй сэсэгтэй ургамалые алтаргана гээд буряад арад уни урданай сагһаа хойшо нэрлэдэг юм. Алтаргана хадата газарнуудаар хайнаар үндэһэлжэ ургадаг. Тиимэһээ буряад арадшые үндэһэн хэлэеэ, соёлоо алдангүй, мүнөөдэрэй байдалаар Сибириин олон тоото арадуудай нэгэн болонхой. Иигэжэ буряад арад алтаргана шэнгээр бүхөөр үндэһэлжэ, үри хүүгэдтээ элинсэг хулинсагуудайнгаа ёһо заншал дамжуулһаар.

- “Алтарганамнай” июлиин 20-һоо 22 болотор Ага хайхан нютагта болохо, - гээд Бүгэдэ бурядайд үндэһэн соёл хүгжөөлгын эблэлэй президентын орлогшо **Батор Санданов** хэлэнэ. - Хэмжээ ябуулгануудын Дулдаргын, Могойтын аймагуудаар, Алхана гэжэ хайхан аршаан газарта үнгэргэгдэхээе байна. 7-8 мянган буряадуудые «Алтарганада» агынхид уггажа абаха шадалтай. Манай республикаһаа 700 гаран хүн энэ хайндэртэ хабаадаха.

Буряад яһатан Россиин Федерациин олон субъект-

нүүдтэ, Монголдо, Хитадта ажаһуудаг. Томо буряадуудай диаспоранууд Москвада, Санкт-Петербургда, Владивостогто, Яхадта, Мирный, Нерюнгри, Красноярскда, СНГ-эйн олон гүрэнүүдтэ, Солонгос, Канада, Франци, Испани, США болон бэшэ бусад олон гүрэнүүдтэ байгуулагданхай. Тиин эдэ зоной дундаһаа делегадууд “Алтарганада” сугларха аргатай.

Бүгэдэ бурядайд үндэһэн соёл хүгжөөлгын эблэлэй президентын орлогшо Батор Сандановай хэлэһээр, хабаадагшадхаригүрэнүүдһээ бууха, Франци, Торонто, Украинаһаа, Казахстанһаа ерэхэ. Тиин Москвада, Санкт-Петербургда, Якутида ажаһуудаг буряадууднай суг хамта сугларха.

Нютагай нэгэдэл бүхэн уласхоорондын найр нааданда эдэбхитэйгээр бэлдэжэ байнхай. Тиимэһээ Шэнэхээнэйшые буряадууд тус хайндэртэ ехэ бэлдэлэ хэжэ байнхай. Шэнэхээнэй буряадуудай эблэлэй түрүүлэгшэ **Бальжинимын Даваа** иигэжэ хэлэнэ:

- Шэнэхээнһээ жараад хүнһөө бүридэһэн делегаци байха. Улаан-Үдэһөө хорёод хүн ошохо. Тэрэнэй хажуугаар “Алтаргана” наадаар һонир-

хонон, хужарлаха дуратай баһал олон хүнүүд ерэхэ. Тоолоходомнай 150 хүн болоно. “Алтарганада” бидэ бүхы шадалаараа оролдосотойгоор, хайнаар бэлэдхэл хэжэ байнабди. Хоёр талаһаа хамтаржа орохо гэжэ хөөрөлдөөтэйбди. Шэнэхээнһээшые айлшад “Алтарганада” хабаадахаяа ерэхэ. Бидэшые тиихэдэнь Улаан-Үдэһөө Ага нютаг баһал нааданда хабаадахаяа ошохо түсэбтэйбди.

Анханһаа хойшо буряад зон суг хамта сугларжа, эрын гурбан наада ябуулжа, хүсэ шадалаа харуулдаг хэн. “Алтаргана” бүхэндэ хабаадагшад морёор урилдаха, барилдаха, һур харбаха аргатай. Харин эдэ мурьсөөнүүдтэ хабаадалгын асуудалнууд тиимэшые бэлээр шийдхэгдэнэгүй.

Бурядайд мэдээжэ журналист **Борис Балданов** энэ шухала асуудалаар иигэжэ хэлэнэ:

- Улаан-Үдэдэ үнгэрхэн “Алтарганада” Захааминай хүбүүн һур харбалгаар шүүхэн байна. Эрхүүгэй финалда гансал агынхид урагшаа гараа. Буряад Республикада хайндэрэй болоходо, Монголой болон Шэнэхээнэй буряадууд тон үсөөхэнөөр хабаадаа. Тиин моридоо

Ага руу эндэһээ зөөхөнэ ехэ хүндэһэг байна. Ипподромой хүдэлмэрилэгшэд энэ тон бэрхэшээлтэй асуудал гээд намда хэлэһэн байна.

Мүнөөдэр буряад зон “Алтарганаяа” ехэ хүлээн байна. - Би мүнөө болохоёо байһан

“Алтарганые” тон хайнаар үнгэрхэ гээд найданаб, - гээд Борис Балданов һанамжаараа хубаалдана. Тэрэнэ тон зүб гэжэ һанагдана.

Даша-Доржын СЭСЭГ, Р-Н.БАЗАРОВАЙ фото-зурагууд.

МОНГОЛ ХАТАР МОРИНОЙ ХАТАРТАЙ НЭГЭ ҮНДЭНЭТЭЙ

Арадайд ажаמידаралда хатар наадан ехэхэн һуури эзэлдэг. Хэжэ байһан ажал, ажабайдалай бүхы үйлэ хэрэгүүдые хатарай хүсөөр

зураглагдадаг. Монгол арадайд хатарнуудые харуулһан түүхэтэ ханын зурагууд мүнөөшые хүрэтэр ушардаг. Илангаяа монгол арадайд хатар олоной дура

сэдьхэл буляһан. Азиин арадуудай хатар нааданай ансамбльнуудай “Венок дружбы” гэнэн уласхоорондын фестиваль Улаан-Үдэдэ үнгэрөө.

- Азиин Номгон далайн регионой гүрэнүүдэй фестивал заншалта хатарта зоруулагдаа. Росси гүрэнэй Евразиин хуби газарта иимэл Азиин үндэһэн хатарнууд хүгжэжэ байнхай. Фестиваль хадаа нэн түрүүн арадуудай хөөрөлдөөн гэшэ. Хабаадагшад дунда һонирхолтой хатарай уран хайханай талаар шэнэ дүй дүршлөөрөө хубаалдаан болло, - гээд Зүүн Сибириин гүрэнэй соёлой академиин ректор Раиса Пшеничникова хөөрөбэ.

Энэ фестивалда түрүүшынхиеэ хари гүрэнэй ансамбльнууд ба театрнууд хабаадаа. Нэрлэбэл, Монголой театр, Тываһаа “Саяны” гэнэн театр, Хитадһаа “Гуанчжоу” гэнэн ансамбль болоно. Монгол хатар арадайд ажабайдалтай тон нягта холбоотой байдаг хэн тула энэ хатар олоной анхарал татадаг. Монголой дуу, хатарай ансамблиин ахамд балетмейстер Давасүрэн Баярбаатар мастер-класс харуулба. Тэрэнэй хэлэһээр,

монгол хатар өөрын онсо шэнжэтэй. Хатаршанай ээм мурьны ходо хүдэлжэ байха ёһотой. Монгол эрын морёор хатаргажа ябахые харуулһан хатар гэшэ. Эндэ сээжэ, мур, гар хүдэлнэ. Ахын аймагай соёлой түбэй дэргэдэхи ансамблиин хореограф Станислав Барбуев монгол хатар ехэтэ хайхашаажа, үхибүүдые энэ хатарта һургаха байһанаа мэдүүлбэ.

Манай Буряад Республикын “Байгал” ансамблиин хатаршад монгол арадайд болон бусадшые хатарнуудые шадмар бэрхээр гүйсэдхэдэг. Тус ансамблиин артист, Зүүн Сибириин гүрэнэй академиин 4-дэхи курсын оюутан Тумун Раднаев: “Бидэ багшынгаа заһан хатарта эрхимээр һураха хүсэлэнтэй үдэр бүри бээе һорижо байдагбди”, - гэжэ хэлэбэ. Хатарай хэлээр яһатан бүхэн бээ бээтээ ойлголсохо аргатай. Тиигэжэ арадайд соёлой талаар хани харилсаан улам дэлгэрэн баяжана.

Даша-Доржын Сэсэг.

Бүхэдэлхэйн харилсаан - буряад монголшуудай хуби заяан

АША ТУҢАТАЙ ХӨӨРЭЛДӨӨН

“Буряад үнэн” сониний урдахи дугаарнуудта Монгол орондо мэдээжэ болоһон “Амин тоонто” түрэ бусын байгуулга, toonto.mn сайт тухай толилолгонуудаар уншагшаднай һонирхоһон байха.

“Амин тоонтын” түлөөлэгшэ **Жамьян Санжийн** Улаан-Баатарһаа айлшаар ерэжэ, “Буряад үнэн” хэблэлэй байшангай ажалша коллективтэй байгша оной июниин 25-да уулзаба. Тэрэ “Амин тоонто” байгуулгын түүхэ, ажал ябуулга ба зорилгонууд тухай дэлгэрэнгыгээр хөөрэбэ. Тэрэнэй хөөрөөн сэтгүүлшэдэй һонирхол татаба. Жамьян Санжийн “Буряад үнэн” хэблэлэй байшантай хамта олондо “Амин тоонтын” зүгһөө талархал гардуулба.

“Амин тоонто” түрэ буса байгуулгын хандалга хүлээн тогтоонбди, холбоо барисаагаа бэхижүүлэе, олоной түлөө оролдон, хамтаараа ажаллаа” гэжэ харюугай үгэ “Буряад үнэн” хэблэлэй байшангай Генеральна директорэй орлогшо, ахамад редакторай орлогшо А.В.Махачкеев хэлээд, Монгол оронһоо ерэнэн айлшандаа баярые хүргөөд, “Амин тоонто” түрэ бусын байгуулгада баярай бэшэг барюулба, хэблэлэй байшанда хэблэгдэһэн “Байгал”, “Одон” сэтгүүлнүүдые, “Буряад үнэн” сониний дугаарнуудые бэлэглэбэ.

Уулзалгын үедэ

МОНГОЛДО ЯПОН ХЭЛЭ ШУДАЛНА

Япон улсай “Хармони Центр” 1993 ондо үүсхэл гаргажа, Улаан-Баатарта япон хэлэ шудалха курс нээһэн байна. Эндэхээ эхи табижа, “Соёл эрдэм” дээдэ хургуули 1996 ондо байгуулагдажа, 2000 ондо түрүүшын 32 мэргэжэлтэд диплом абаа бэлэй. “Соёл эрдэм” дээдэ хургуули 2003 ондо этигэмжэлэгдэһэн, 2010 ондо хоёрдохийё гүрэнэй этигэмжэлэлгэ (аттестаци) гараад, эрдэмэй ажал эрхилхэ хугасаань 2020 он болотор нунаагдаһан байха юм. Мүнөө энэ хургуулида 30 гаран багшанар, 21 хүдэлмэрилэгшэд, эдэнэй олонхинь урилгаар ажаллахаая ерэнэн япон үндэстэн юм.

“Соёл эрдэм” дээдэ хургуули иимэ мэргэжэлтэниие хурган бэлдэнэ: япон хэлэ оршуулагша, япон орон шэнжэлэгшэ, олон улсын эдын засагша (международный экономист), олон улсын сэтгүүлшэ, компьютерай программа хангамжа, аяншалал жуулшалалын менеджмент. Оршон үедэ энэ хургуулида 600 гаран оюутад хуралсана. Япон хэлэ заадаг бэлэдхэлэй нэгэ жэлэй курс ажалаа ябуулдаг юм. “Соёл эрдэм” дээдэ хургуулида 4 эрдэмэй докторнууд, 4 профессорнууд, 3 докторантнууд, 2 габьяата хүдэлмэрилэгшэд, 19 магиструуд, 7 гададын багшанар ажаллана. Амжалтатай хуралсаһан оюутадаа хургуулиин зууршалгаар, ондоогоор хэлэбэл, ямаршые үнэ түлбэриггүй 3 харын хугасаада Япон улсда дадалга хүүлэдэг. 2012 оной 3 харын байдлаар ниитэдээ 480 оюутан дадалгаар Япон улс ябаад байна. Япон хэлэ, соёлой “Бункёосай» баярые жэл бүри тэмдэглэдэг. “Бункёосай” баярын шүүгшээр (жюри) Япон улсын түлөөлэгшэд уригдадаг. Хургуулиин “Шилийн булаг” баазада япон хэлэ, соёлые оршондонь шудлаха дадалга ажалые зунай 3 нарада хэжэ, хургалтын түлбэриин тодорхой хубие хүнгэлэгдэдэг. Хуралсалдаа амжалта харуулһан оюутадай хуралсалай түлбэриин 10-30 хубие хүнгэлдэг. Түрын сангын (бюджет) хүнгэлэлтэтэй зээлидэ оюутадые хамааруулдаг. Компьютерийн нүүлэй үеын тоног түхээрэмжэ, хурдан ажалладаг интернедтэй хоёр лабораторитой. Япон хэлэ, соёлые хураха оршон, нүхээсые хамагай һайн бүридүүлһэн дээдэ хургуули юм. Компьютерай лабораторидо мүнөө 24 оюутан хуралсажа байна.

Тайванай Кайнан ехэ хургуулиин япон хэлэнэй танхимтай 2006 ондо эрдэм шэнжэлгээнэй судлал, хургалтын солилсооной гэрээндээ хургалтын түлбэри, оюутадай байрые бүрин харюусаха ба нэгэ жэлэй хэлэнэй бэлэдхэлдэ хамаарагдан, саашадаа 4 жэлэй хугасаада мэргэжэлэй ангида дэбшэн хуралсаха арга боломжотой.

Япон улсын “Оохара” дээдэ хургуули “Соёл эрдэм” дээдэ хургуулитай 2010 онһоо хамтаржа ажаллахаар гэрээ (договор) байгуулһан. Багшанарай мэргэжэл дээшлүүлхэ, хуралсал, дүй дүршэлые нарижуулха, хамтын ажалые гүнзэгьүүлэн ажаллаха зорилго урдаа табижа байна.

2011 ондо багшанарай мэргэжэл дээшлүүлхэ хуралсалда 4 багша, номой сангын ажалай туршалга солилсохо хуралсалда хоёр багша хамаарагдан. 2011-2012 онуудта элсэлтээр гурван оюутан хуралсахаар ябаһан.

Япон улсын “Ооберлин» ехэ хургуули 2009 онһоо хамтын ажалай гэрээндэ (договор) гарын үзэг зуража, оюутан солилсооной хүтэлбэриие амжалтатай хэрэгжүүлжэ байна. Тус хургуули 100% хубиин тэдхэлгэтэ хүтэлбэриие хэрэгжүүлдэг ба хамтын ажалые зохёон байгуулан хүдэлжэ байна.

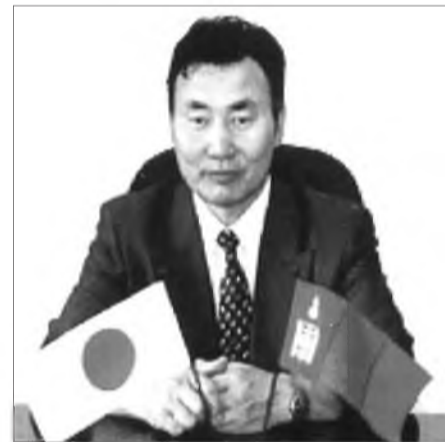
Номой сангай уншалга үйлэшэлгээнэй ажалые оюутада ойротуулха зорилгоор, номой фондые уншалгын танхимда байрашуулан, нийтэ 14600 ном, 3950 хураха бэшэгээр хангажа ажаллажа байна. Номой сангай һайн талань гэхэдэ: мэргэжэлдэ хураха бэшэгүүд, аудио, видео хэшээлнүүд япон хэлэн дээрэ 1-дэхи курсын оюутада үнэгүйгөөр хураха бэшэгээр хангадаг. Багшанарай хэшээлдэ ашаглаха мате-

риалые номой санда тогтоомол, түргэн хубаажа үгэдэг. Тус хургуули Японой “Бютек” группатай хамтаран дээдэ хургуули дүүргэгшэдээ 3 жэлэй хугасаада Япондо ажаллажа, амидарха боломжо олгодог ба дээдэ хургуули дүүргэгшэдхээ ямаршые үнэ түлбэри абахагүй. Шалгууриинь тухайн оюутан һайн хуралсаһан байхада хангалтатай байдаг. 2012 оной байдлаар 93 оюутан хамаарагдан ба мүнөөнэй байдлаар дээдэ хургуули дүүргэһэн 43 хүн Япондо ажаллажа, амидаржа байна. Бидэ Нийгэмн хамгаалал, хүдэлмэриин яаманһаа зууршалха эрхын зүбшөөрэл хунгагдахые хүлэжэ байгаа ба зүбшөөрэл гараһанай удаа гэрээгээр жэлдээ 150-200 түгэсэгшэдые ябуулха боломжотой болохо юм. Тиимэхээ манай түгэсэгшэд ажалай байраар хангагдаха бэлэй.

Японой Кокушिकан ехэ хургуулитай 2002 онһоо эхилэн япон хэлэнэй мэргэжэлэй багша бэлэдхэхээр хамтаран ажаллажа байна. Мүнөө тус хургуулида найман оюутан дээрэ хэлэгдэгшэ мэргэжэлээр 100% тэдхэлгээр хуралсажа байна. Японы Хакүхо басагадай колледж «Соёл эрдэм» дээдэ хургуулитай 2005 онһоо эхилэн хамтаран ажаллажа байна. Мүнөөнэй байдлаар тус хургуулида 26 оюутан хуралсажа байна.

Японы Сэйжо ехэ хургуулитай Хамтын гэрээндэ (договорто) заһанаар “Соёл эрдэм” дээдэ хургуулиһаа эдын засаг (экономика), менежментын һалбарид хуралсаха оюутануудай хуралсалай түлбэриие 60% хүнгэлэгдэхөө гадна, оюутадай байраар үнэгүй хангажа, хамагай нүүлэй үеын компьютер табижа үгэдэг. Амжалтатай хуралсажа, гол дүнгүүдэйн үзүүлэлтэнь 85-һаа дээшэ болоһон тохёолдолдо тэдхэлгээр хуралсаха эрхэтэй болодог. Мүнөө 24 оюутан хуралсажа байна.

Тэдхэлгэтэ хүтэлбэридэ хамаарагдан хурахаар 2 оюутан, 2012 оной 4 харын 2-то, мүн дүрбэн оюутан хурахаар ябажа байна. Хамтаран эрдэм шэнжэлгын анха дугаар бага хуралые 2011 намар зохёон.

«Соёл эрдэм» дээдэ хургуулиин гендиректор Макихара Соичи

2011-2012 оной хэшээлэй жэлдэ оюутануудай гаргаһан амжалтаһаа:

Жэл бүри Японой элшэн сайдын яаманай 100% тэдхэлгэтэ шалгалтанда оюутад орожо амжалтатайгаар тэнсэн, Япон улсада хуралсажа байгаа ба 2012 ондо Монгол улсын хэмжээндэ зургаан оюутан тэнсэһэнэй дүрбэн оюутаниинь манай хургуулиин оюутад байһан. Эдэ оюутад хоёр жэлэй хугасаанда хүсэһэн хургуулидаа хуралсаха арга боломжотой байгаа бэлэй.

Жэл бүри Японой элшэн сайдын яаманһаа зохёон ябуулдаг “Япон хэлээр хэн хамагай һайн хөөрөлдэжэ шадахаб” гэнэн урилдаанда 3В-2 ангийн оюутан З.Одхонсэсэг амжалтатай оролсожо, хоёр дугаар байрын эзэн болоһон.

“Соёл эрдэм” дээдэ хургуули бэшэ университетүүдтэй хамта “Монголдо япон хэлэ шудалалга” гэнэн гаршагтай эрдэм-шэнжэлгын конференци эмхидхээ һэн. Сэтгүүлшэдэй мэргэжэлдэ хуража байһан оюутад түрэл хургуули тухай сонин хэблэдэг юм. Энэ сонинһоо тон һонирхоһоор мэдээсэлнүүдые шүүгээд, буряад хэлэндэ оруулжа туршабаб.

Намжилма
БАЛЬЖИНИМАЕВА.

Понедельник, 2

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time (06.00 to 04.40) and Program Name (e.g., ДОБРОЕ УТРО, КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА, ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ).

«РОССИЯ»

Table with 2 columns: Time (06.10 to 15.50) and Program Name (e.g., УТРО РОССИИ, С НОВЫМ ДОМОМ, О САМОМ ГЛАВНОМ).

Table with 2 columns: Time (16.45 to 01.35) and Program Name (e.g., ТАЕЖНАЯ ЛЮБОВЬ, КРОВИНУШКА, СРОЧНО В НОМЕР).

НТВ

Table with 2 columns: Time (07.00 to 06.00) and Program Name (e.g., НТВ УТРОМ, АГЕНТ ОСОБОГО НАЗНАЧЕНИЯ, ДО СУДА).

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time (08.00 to 14.45) and Program Name (e.g., ЕВРОНЬЮС, НАБЛЮДАТЕЛЬ, ЖИЗНЬ КУВЫРКОМ).

Table with 2 columns: Time (15.10 to 16.50) and Program Name (e.g., ТЕАТРАЛЬНАЯ ЛЕТОПИСЬ, ИЗБРАННОЕ СПЕКТАКЛЬ).

Table with 2 columns: Time (16.25 to 02.15) and Program Name (e.g., ЖИВОЕ ДЕРЕВО РЕМЕСЕЛ, ИСТОРИЯ ТОМА ДЖОНСА, МОНОЛОГ).

АРИГ УС

Table with 2 columns: Time (07.00 to 01.50) and Program Name (e.g., МОЙ ДОДЫР, КАМЕННЫЙ ЦВЕТОК, УКРАДЕННОЕ ЛИЦО).

Table with 2 columns: Time (19.20 to 01.00) and Program Name (e.g., СПОРТ-ЭКСПРЕСС, ПОГОДА ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС).

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time (06.15 to 11.05) and Program Name (e.g., ЗУРХАЙ, ВКУСНО, ДЕТЕКТОР).

Table with 2 columns: Time (12.05 to 01.50) and Program Name (e.g., ЛУБЯНКА, АБИТУРИЕНТ, ТЕНИ ИСЧЕЗАЮТ).

Table with 2 columns: Time (03.20) and Program Name (ПО-АМЕРИКАНСКИ, НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ).

СТС «БАЙКАЛ»

Table with 2 columns: Time (17.05 to 03.50) and Program Name (e.g., ДОМ-2, ГОРОД ЛЮБВИ, СЕРДИНА ЗЕМЛИ).

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time (07.00 to 06.35) and Program Name (e.g., ДАЛЬНЕБОЙЩИКИ, МЕСТНОЕ ВРЕМЯ, ДЕТЕКТИВЫ).

Вторник, 3

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time (06.00 to 04.10) and Program Name (e.g., ДОБРОЕ УТРО, КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА, ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ).

«РОССИЯ»

Table with 2 columns: Time (06.00 to 15.50) and Program Name (e.g., УТРО РОССИИ, С НОВЫМ ДОМОМ, О САМОМ ГЛАВНОМ).

Table with 2 columns: Time (16.45 to 01.35) and Program Name (e.g., КРОВИНУШКА, СРОЧНО В НОМЕР, СПОКОЙНОЙ НОЧИ).

НТВ

Table with 2 columns: Time (07.00 to 06.00) and Program Name (e.g., НТВ УТРОМ, АГЕНТ ОСОБОГО НАЗНАЧЕНИЯ, ДО СУДА).

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time (07.30 to 15.10) and Program Name (e.g., ЕВРОНЬЮС, НАБЛЮДАТЕЛЬ, ОТЫЦЫ И ДЕТИ).

Table with 2 columns: Time (16.40 to 17.40) and Program Name (e.g., ОКЕАНЕ, ИСТОРИЯ ТОМА ДЖОНСА, МОНОЛОГ).

Table with 2 columns: Time (18.05 to 03.50) and Program Name (e.g., ИСТОРИЯ ТОМА ДЖОНСА, МОНОЛОГ, ИСТОРИЯ).

АРИГ УС

Table with 2 columns: Time (07.00 to 03.20) and Program Name (e.g., ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС, СПОРТ-ЭКСПРЕСС, ПОГОДА).

Table with 2 columns: Time (19.20 to 01.00) and Program Name (e.g., ТОЧКА ЗРЕНИЯ, ПОГОДА, ЗАЙЦЕВ).

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time (06.05 to 07.50) and Program Name (e.g., СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ, ЗУРХАЙ, ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ).

Table with 2 columns: Time (11.05 to 03.20) and Program Name (e.g., СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ, ЗУРХАЙ, ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ).

Table with 2 columns: Time (01.50 to 07.30) and Program Name (e.g., МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ, ЗИК И ЛЮТЕР).

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time (06.00 to 03.50) and Program Name (e.g., МЕСТНОЕ ВРЕМЯ, ДЕТКА, НЕМНОГО НЕ В СЕБЕ).

СТС «БАЙКАЛ»

Table with 2 columns: Time (05.55 to 17.05) and Program Name (e.g., ДОМ-2, ГОРОД ЛЮБВИ, СУМЕРЧНАЯ ЗОНА).

Среда, 4

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time (06.00 to 17.15) and Program Name (e.g., ДОБРОЕ УТРО, КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА, ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ).

Table with 2 columns: Time (18.00 to 01.35) and Program Name (e.g., МИХАИЛОМ ШИРВИНДТОМ, АНДРЕЙ МАЛАХОВ).

НТВ

Table with 2 columns: Time (19.25 to 03.35) and Program Name (e.g., МЕЖДУ НАМИ, ДЕВОЧКАМИ, ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ).

Table with 2 columns: Time (06.00 to 01.35) and Program Name (e.g., УТРО РОССИИ, С НОВЫМ ДОМОМ, О САМОМ ГЛАВНОМ).

«РОССИЯ»

Table with 2 columns: Time (07.00 to 14.25) and Program Name (e.g., ЧЕЛОВЕК И ЗАКОН, НОЧНЫЕ НОВОСТИ, ТАЕЖНАЯ ЛЮБОВЬ).

Table with 2 columns: Time (15.30 to 14.25) and Program Name (e.g., МАЛЫШИ, ПРЯМОЙ ЭФИР, СЕРДЦЕ НЕ КАМЕНЬ).

НТВ

Table with 2 columns: Time (07.00 to 14.25) and Program Name (e.g., НТВ УТРОМ, АГЕНТ ОСОБОГО НАЗНАЧЕНИЯ).

Table with 2 columns: Time (15.30 to 06.00) and Program Name (e.g., ОПЕРГРУППА-2, ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ).

Буряадай арадай уран зохёолшо Сергей ЦЫРЕНДОРЖИЕВАЙ 75 ЖЭЛЭЙ ОЙДО

БУРЬЯЛМА АЖАБАЙДАЛҢАА ҮНДЭНЭТЭЙ

-Би 1958 оной, хүүл багта "Бурят-Монгольский комсомолец" (уданшьегүй "Молодежь Бурятии" – "Буряадай залуушуул" гэжэ нэрлэгдэе бэлэй) газетын редакцида оршуулгашанаар хүдэлхээе ороо нэм. Тэрэ үедэ залуушуулай сонин Улаан-Үдын Хүдэлмэришэнэй үйлсын 9-дэхи гэртэ (мүнөө Сүхэ-Баатарай гудамжын түбэй почто, телеграфай байшангай нуурида) байрладаг нэн. Тиихэдэ Иван Николаевич Ожигов – редактор, Андрей Борисович Мангатханов – редакторай орлогшо, Павел Лазаревич Натаев редакциин харюусалгата секретарь байба. Редакциин гол таһаг болохо комсомолой ажабайдалай таһагта Юрий Сухаревай хүтэлбэри доро хойшоодо Буряад ороной мэдээжэ уран зохёолшод болоһон Исай Калашников Владимир Корнаков хоёр хүдэлэгшэ нэн. Михаил Маликов, Евгений Голубев – нурагша залуушуулай, Владимир Ковтун – соёлой ба уран зохёолой, Владимир Бараев – сэргэй хэрэгэй ба спортын, Лидия Мельникова, Леонид Левченко гэшүд бэшгүүдэй таһагуудта ажаллаха. Маанадай дунда наһаара аха заха, дайнда хабаадаһан Насаг Цыбикдоржиевич Цыбикдоржиев, Жалсан Цыбикжапович Дондитов бидэ гурбан оршуулгын таһагта хүдэлдэг нэмди.

Редакциин хүдэлмэрилэгшэд (1974).

Буряад хэлэн дээрэ гарадаг залуушуулай сониние редакторай орлогшонор уншадаг нэн. Хүүгдэй уран зохёолшо Андрей Мангатхановай үбдэжэ, хүдэлхээе болиходонь, Олег Бодонов орондонь ажаллажа захалба. Тээд Олег Николаевич литературна буряад хэлэээ хайн мэдэхгүй байхадаа, тулгардадаг нааб даа. Хахад жэлэй үнгэрхэдэ, Буряадай багшанарай институтта нурахадаа, Ленинскэ стипендиат ябаһан Виссарион Бильдушкинов залуушуулай сониний орлогшо даргаар дэбжүүлэгдэе нэн. Жэлһээ дээшэ лэг соо яһала хайнаар ажаллаһан Виссарион Саввич Бильдушкиновай аспирантурада орожо, ВЛКСМ-эй Түбэй хургуулида хүдэлхээе ошоходонь, Сергей Сульимович Цырендоржиев 1962 оной хүүл багта редакторай орлогшоор табигдаһан байгаа.

Сергей 1937 оной гал улаан Үхэр жэлэй үбэлэй хүүлшын хуса нарын 28-да Яруунын аймагай Нархата нотагта Витим голэй түрүүшын коммунистуудай болон хамтын ажахы эмхидхэн байгуулагшадтай нэгэн Цырендоржо Норбоевич нама Бодиевна Сульимовтанай арбаад үхибүүтэй үнэр баян бүлын ууган хүбүүн боложо түрэнэн юм. 1954 ондо Нархатын дунда хургуули дүүргэжэ, Үльдэргын долоон жэлэй хургуулида жэл соо хүдэлөөд, 1955 ондо Буряадай гүрэнэй Д.Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институтай түүхын болон хэлэ бэшэгэй факультетдэ нурахааяа оробо. Дээдэ хургуулида дүүргээд, Яруунын аймагай арадай гэгээрэлэй таһагай инспекторээр хүдэлхэн, Гүндын, Исэнгын хургуулинуудта багшалһан байгаа.

Сергей Цырендоржиев 1958 ондо журналистын орёо хүшэр замда гаража, "Яруунын үнэн" газетэдэ литературна хүдэлмэрилэгшөөр, "Буряад үнэндэ" өөһэдэн корреспондентээр ажаллаһан намтартай. 1962 онһоо 1969 он болотор гэхэ гү, али КПСС-эй ЦК-гай дэргэдэхи Дээдэ партияна хургуулида оротороо, Сергей Сульимович залуушуулай сониний редакторай орлогшоор хүдэлхэдөө, буряад, ород хэлэн дээрэ адли тэгшэ хайнаар бэшэдэг, алишьэ тээшэнь бэрхээр оршуулдаг байһанаа харуулһан юм. Нютагайны хүбүүд, басагад Сергейе хүндэлдэг, "манай Серго" гээд аманһаа унагаадаггүй бэлэй. Тиихэдэ совет гүрэнэй, партияна ажал ябуулагша Серго Орджоникидзитэй жэшэдэгшье байжа болоо.

"Буряадай залуушуул" газетэдэ хүдэлжэ байха үедөө Сергей Цырендоржиев расказуудые бэшэжэ эхилээ нэн. 1965

ондо "Түймэр" гэжэ туужань "Байгалда" хэблэгдэжэ, нара хараһан юм. Энэ туужань 1972 ондо Буряадай номой хэблэлээр барлагдажа гараһан байгаа.

С.С.Цырендоржиев Дээдэ партияна хургуулиа шалгарһанай тэмдэгтэйгээр дүүргээд, жэл соо партиин Буряадай обкомдо хүдэлбэ. 1971 оной зун "Буряад үнэн" сониний редакторай орлогшоор дэбжүүлэгдэхэдэнь, дахинаа хамта хүдэлөө нэмди. 1975 ондо "Байгал" журналай ахамад редактораар томилогдожо, 20 гаран жэлэй туршада амжалтатайгаар хүдэлхэн байгаа. 1987 ондо СССР-эй Космонавтикын Федераци Сергей Цырендоржиевые Юрий Гагаринай нэрэмжэтэ Алтан медалаар шагнаа нэн. Эртэ урда сагай хоморой шухаг зохёолнууд, шажан мүргэлэй номууд журналда барлагдажа, уншагшадтай анхарал татадаг, һонирхол үүсэхэдэ байһан юм. Гунгаа Чимитовэй оршуулһан "Монголнуудай нюуса тобшо" шажанай суртал "Доржо Жодбо" "Байгал" журналда хэблэгдэжэ гараа бэлэй.

Мэдээжэ уран зохёолшо Сергей Сульимовичай 10 гаран ном, тэрэ тоодо "Эрмэлзэлгэ", "Наһатайшулда доро дохинобди", "Шэдитэ дуун", "Баяртай, тохорюунууд!" гэжэ бүтээлнүүд Улаан-Үдэдэ, Улаан-Баатарта, Москвада хэблэгдэжэ гаранхай. Хэдэн номуудынь Монгол орондо барлагданхай. Уран зохёолшын бүтээлнүүд ороной олон арадуудай хэлэнүүд дээрэ оршуулагдаһан юм. Эдэ бүхы зохёолнуудынь бурьялма ажабайдалһаа үндэнэтай байһан дээрэлээ уншагшадтай сэдыхэлдэ дүтэ, тэдэнэртэ ойлгосотой бшуу.

1974 онһоо СССР-эй Уран зохёолшодой холбооной гэшүүн С.С.Цырендоржиев олон медальнуудаар шагнагдаһан, Буряадай Гүрэнэй шангай лауреат болоһон, "Буряад Республикын ба Россиин Федерациин соёлой габыяата хүдэлмэрилэгшэ" гэгэн хүндэтэ нэрэ зэргэнүүдтэ, "Буряадай арадай уран зохёолшо" гэгэн алдар солодо хүртэһэн габыяатай.

Буряадай арадай уран зохёолшо Сергей Сульимович Цырендоржиевай хэжэ үрдэгүй юмэ ИТАР-ТАСС-ай корреспондент Пётр хүбүүниинь, аша гушанарынь бэелүүлнэ бэээ; тэрэнэй номууд, зохёохы ажал, оюун бэлиг, нангин дурасхаал үргэн нитэ уншагшадтай сэдыхэлдэ хэтэдэе үлэнхэй.

Бата-Мүнхэ ЖИГЖИТОВ, журналист, Россиин соёлой габыяата хүдэлмэрилэгшэ.

Уран үгын долгин дээрэ

Будожапова Нина Цырендоржиевна 1937 ондо Худанай Үртөө тосхондо түрэнэн. 1955 ондо Хэжэнгын дунда хургуули дүүргээд, Доржо Банзаровай нэрэмжэтэ Буряадай гүрэнэй багшанарай хэлэ бэшэгэй факультетдэ ороо. 1960 ондо институттаа дүүргээд, Дунда-Худанай дунда хургуулида ажаллахаая ерээ. 1988 он болотор үхибүүдтэ буряад, мүн хуушан монгол хэлэ заагаа. 1982 ондо "Россиин гэгээрэлэй отличник", 1984 ондо "Россиин габыяата багша" гэгэн үндэр нэрэ зэргэнүүдтэ хүртэнхэй. Залуу наһанһаа шүлэгүүдые бэшэдэг, "Буряад үнэн", "Хэжэнгэ" газетэнүүдтэ толилуулдаг юм. "Наранай туяа" гэгэн дуунай үгын автор.

Боложо байһан «Зула» хуралда зорюулжа, Этигэлэй Хамбада магтаал бэшэбэб.

ЁОХОР, ЁОХОР, ЁОХОРНАЙ

Дүлэтэмэ ошотой түүдэгэе Дүхэриглэн байжа наадаһан, Урда сагнаа унгитай Уянгата дуутай ёохорнай.

Урдын үндэр заяагаар Орондоо эрьежэ бусаһан, Ошор мүнхэ бэээрэ Сагаан гэрэл сасаргаһан, Сэмүүн сагай абарал - Этигэлэй Хамбада мүргэнэб,

Дангина хайхан басагадай, Баатар Гэсэр хүбүүдэй Хатар зугаа дэлгэһэн Ханхинама дуутай ёохорнай.

Ум маани бадмээ хум.

Эхэ зургаан зүйлэй Хамаг бүхы амитанда Үршөөл хайраа хүртөөхэ Юрын онсо түүхэтэй Юртэмсын гайхал бурхандаа - Этигэлэй Хамбада мүргэнэб.

Уян эхэ хэлэнэймнай Ирагуу хайхан урасхалшуу, Сэлгэе үргэн нютагаймнай Сэсэг набшын долгиншуу

Ум маани бадмээ хум.

Далай үргэн зоноо Аршаан булагаар эмшэлхээ, Дээдын арюун адисаар Амарлингы сэдыхэл түрүүлхээ мүнхэрхэн Хубилгаан багшадда мүргэнэб.

Ёохор, ёохор, ёохорнай Ёохор наадан хайхан даа.

Жэнхэни дайдын зэрэлгээншүү, Жэргэмэл шубуудай жэнгирээншүү,

Хатарша моридой табарааншуу, Худан голлой мэлмэрээншүү.

Ёохор, ёохор, ёохорнай Ёохор наадан хайхан даа.

Нигүүлэсхы хайхан сэдыхэлээр бэе бээдээ хандажа, хүсэһэн хүсэлөө, зоригго бэелүүлжэ, ажалаа эрхимээр бүтээжэ, элүүр энхэ, амгалан тэнюун ажаһуухамнай болтогой гэжэ үргэн зондоо үрээл тавьяд, шүлэгөө зорюулнаб.

НАЙХАН СЭДЬХЭЛ

Улаахан наранай үни бутаран, Элшээ сасаад алтархада, Сэдыхэлэйш сэсэгүүд халбархадаад, Баярай охёор бадархал даа.

хайхан ханаан, хайхан ханаан Сэдыхэлым сэнгүүлыш даа, хайхан хүсэл, хайхан хүсэл, Урдам яларан уряалыш даа.

Манажэ хоноһон зүүдэнэйш үлхөө Манан болоод дэгдэхэл даа. Сэлгэе талын зэрэлгээн мэтэ Зүрхэнэйш далай долгилхол даа.

хайхан ханаан, хайхан ханаан, Сэдыхэлым сэнгүүлыш даа, хайхан хүсэл, хайхан хүсэл Урдам яларан уряалыш даа.

Зэлэ татаад ухаан сооһоош Жэгүүр бодол хубарихал даа. Найдал, зориг, хүсэлш далижаад, Одо заяаеш үргэхэл даа.

хайхан ханаан, хайхан ханаан, Сэдыхэлым сэнгүүлыш даа, хайхан хүсэл, хайхан хүсэл Урдам яларан уряалыш даа.

ЗОЛОЙ ХАРГЫ

Эхэ эсэгынгээ алтан үрээлы Оюундаа хадуун ябаал наа, Замайнгаа дабаае амархан дабажа, Золоо олохоннай дамжаггүй.

Золой харгы арюухан Зулын гэрэлээр бадархай. Сэбэр сэдыхэл сарюухан Сагаан лөнхобоор халбархай.

Аба эжыгээ хүндэлэн тэдхэжэ, Ашыень харюулжа шадаал наа, Үлэмжэ хайхан хэшэг буянда Хүртэхэмнай лабтайхан.

Золой харгы арюухан Зулын гэрэлээр бадархай. Сэбэр сэдыхэл сарюухан Сагаан лөнхобоор халбархай.

Заншалайнгаа сэсэн үрэнэ Зоной сэдыхэлдэ таряал наа, Анха угайнгаа нангин захяае Үрэжүүлхэмнай магадгүй.

Анха түрүүшын фестиваль

«ЭТИГЭЛЭЙ ХАМБЫН ЭРДЭНИТЭ МҮНХЭ БЭЕДЭ МҮРГЭМЭЙ!»

Июниин 23-да Ивалгын дасанда үглөөнэй 10 сагһаа Хамба лама Даша-Доржо Этигэловэй 160 жэлэй ойн хүндэлэлдэ зориулагдаһан уласхоорондын фестиваль түрүүшынхиде эмхидхэгдэжэ, ЦАМ-ай аргагүй гоё багуудтай, хубсаһатай Дуйнхор дасанай (шэрээтэ Буда Цыденов) ламанар, хубарагууд үльгэр түүхэтэ, уг удхатай хатарнуудые гүйсэдхэжэ, аршан залажа, бултание адислаба, далга абхуулба. Буддын Заншалта Сангхын, республикын Соёлой министерствын болон ВАРК-ын ударидалга доро эмхидхэгдэһэн

тус фестиваль 4 хубяар үдэшэ орой болотор үргэлжэлжэ, поэдүүдэй турнир, мэргэжэлтэ композиторнуудай, уран зураашадай, уран дархашуулай, ниилэгшэдэй, хүүгэдэй зурагуудай, буряад хүгжэмтэ инструментнууд дээрэ наадагшадай, фольклорно ансамбльнууд, арадай урлагшадай, үндэһэн буряад костюмуудай – 10 янзын конкурснууд (далга) үнгэргэгдэһэн байна. Ниитын, республикын, хариин оронуудай хүтэлбэрилэгшэд, түлөөлэгшэд хабаадажа, баяраа мэдүүлээ, эндэ сугларагшадые амаршалһан байна.

Бандида Хамба лама Дамба Аюшеев хани халуун амаршалга хүргэхэ зуураа энэ ехэ фестиваль эмхидхэлгэдэ габыятай поэт Амарсана Улзытуев, режиссёр Цырендоржо Бальжанов гэгшэдэй эдэбхи үүсхэлдэ үндэр сэгнэлтэ үгөө, “үнэн сэдхэлһээ, гүн сэдхэлһээ зориулһан далгатнай – бүхы бэлигтнай манай ерээдүйн үетэндэ хүртэхэ, угытнай арюудхаха, танай шүлэгүүд, дуунууд, танай сэдхэл, гүн бодол үндэр түрэлтэ Этигэлэй хамба ламада бэлэгүүд болохо, тиимэһээ хоёр жэл болоод лэ иимэ фестиваль үнгэргэхэбди» гэжэ онсолбо.

“Монголой эрхим малшан” гэхэн шагнал барюулаа, 1913 ондо Богдо хаан “Алтан очир” гэхэн шагнал Этигэлэй хамбада барюулһан, тиимэһээ хүүлдэнь ерэхэн Монголой премьер-министр Батболдо “Мүнгэн Ошор” гэхэн шагнал 2010 оной октябрь нарада Этигэлэй Хамбын эрдэнитэ мүнхэ бээдэ дамжуулан баряа гэжэ баясан, омогорхон һануулаа. Правительствомнай Толгойлогшо В.В.Наговицын, нэгдэхэ орлогшо В.Э.Матханов, Улаан-Үдэ хотын мэр Г.А.Айдаев, Арадай Хуралай Түрүүлэгшын орлогшо Ц.Б.Батуев, бусад нүхэд, хүтэлбэрилэгшэд амаршалгын үгэнүүдые хэлэһэн байна. Буряадай, Забайкалийн хизаарай, Эрхүүгэй областиин поэдүүд, хүгжэмшэд, дуушад, уран бэлигтэн Хамба лама Эти-

гэловтэ зориулһан зохёолоо, уран бүтээлнүүдээ, дуу, хатаргаа дэлгэбэ.

Мэргэжэлтэ поэдүүдэй дунда Альберт Уланов, Дулгар Доржиева гэгшэд шалгарба. Фольклорно коллективүүд соо яруунынхид илаһан байна. Зааханууд Аяна Базаржапова, Намсарай Дашицыренов гэгшэд уран зурагуудаараа шагнагдаа. Буряад хэлэн дээрэ шүлэг зохёон поэдүүд соо урмашуулгын шанда хүртэхэндөө олондоо аша туһатай Даша-Доржо Этигэловтэ мургэнэб, дохиноб. “Буряад үнэндэ” хүдэлжэ ябаһан коллективэйимнай буян гэжэ мэдэрнэб.

Ум маани бадмээ хүм!

Бэлигма ОРБОДОЕВА, Балдан ЖАМБАЛОВАЙ фото-зурагууд.

Этигэлэй хамбын дурасхаалда зориулагдаһан нэгэдэхэ уласхоорондын фестивалиин үедэ үнгэргэгдэһэн уран шүлэгэй конкурсын дүнгүүд

ОРОД ХЭЛЭН ДЭЭРЭ

- Рогалев Николай Николаевич (Улаан-Үдэ) – 1-дэхи хуури
Чилимова Инна Анатольевна (Улаан-Үдэ) – 2-дохи хуури
Бильтрикова Елизавета Михайловна (Улаан-Үдэ) – 3-дахи хуури
Семенова Людмила (Зэдын аймаг) – урмашуулгын шан

БУРЯАД ХЭЛЭН ДЭЭРЭ

- Уланов Альберт Дмитриевич (Улаан-Үдэ) – 1-дэхи хуури
Доржиева Дулгар Ринчиновна (Улаан-Үдэ) – 2-дохи хуури
Бабуева Цындема Дашиевна (Забайкалийн хизаар) – 3-дахи хуури

Орбодоева Бэлигма Доржиевна – (Улаан-Үдэ) – урмашуулгын шан
Батоболотова Дугарма Батоболотовна

МОНГОЛ ХЭЛЭН ДЭЭРЭ

Ценд-Аюуш Оюунцецегийн

ТҮРҮҮШЫН БАГШАДА БАЯР ХҮРГЭНЭ

Валентина Цырендашиевна Нимацыренова гушаад гаран жэлэй туршада эхин классуудай багшаар республикын Үндэһэтэнэй нэгэдэхэ лицей-интернатта хүдэлнэ. Эрдэм мэдэсээ ходо дээшэлүүлжэ, ехэ юумэ мэдэжэ абаха ёһотойт гэжэ шабинараа хургадаг.

Дээдэ хургуули дүүргээд, Хорин аймагай Анаагай эхин хургуулида 1978 ондо хүдэлжэ эхилээ. Тэрэнэй удаа Хэжэнгын 1-дэхи дунда хургуулида 1982 онһоо 1995 он хүрэтэр ашаг үрэтэйгөөр хүдэлһэн байна. 1996 онһоо республикын нэгэдэхэ Үндэһэтэнэй лицей-интернатта үхибүүдые амжалтатайгаар ном хударта хургана.

Валентина Цырендашиевна ехэ дүршэлтэй бэрхэ багша, методист. Энэ хургуулида багшын дүршэлдэ хурахаая ерэхэн оюутадай хурган хүмүүжүүлэгшэ болоно. Суг хүдэлдэг багшанар, хурагшадай түрэлхид, оюутадай хабаадалгатай нээмэл хэшээлнүүдые болон бусад хэмжээ ябуулгануудые шадари ехэтэйгээр үнгэргэдэг. Хотын болон республикын хэмжээндэ үнгэргэгдэдэг баг-

шанарай хуралдаануудта хабаадажа, жэшээтэ хэшээлнүүдые үнгэргэжэ шалгардаг. “Буряад хэлэн” гэхэн гурбадахэ класста үзэхэ хуралсалай-методическа ном педагогикын эрдэмэй доктор Б.Б.Батоевтой хамта бэлдэжэ сэлүүлһэн байна. Энэ ном соо багшын ажал дүй дүршэлөөр олдоһон эрхим хүдэлмэринүүдын, хургаал заабаринуудын оруулагданхай. Тиихэдэ багшанар Д.Д.Шойнжонова, А.А.Сониева гэгшэдтэй хамта Валентина Цырендашиевна хоёр ботиһоо бүридэһэн, нэгэдэхэ класста үзэхэ математикын ном түрэлхи хэлэн дээрээ оршуулжа, хэблэлдэ бэлдэнхэй.

Аймагууд хоорондын, уласхоорондын эрдэмэй-практическа конференцинуудтэ, тиихэдэ педагогикын талаар шэнэ эдэбхи үүсхэлнүүдые

нэбтэрүүлхэ конкурснууд болон семинарнуудта тэрэ эдэбхитэйгээр хабаададаг.

Валентина Цырендашиевнада хураһан хурагшад математика, буряад хэлэн, природоведени гэхэн предметүүдээр хотын олимпиадануудта хабаадажа, хайн дүнгүүдые харуулдаг. Жэшээлхэдэ, “Дангина-Гэсэр” можо нютагууд хоорондын конкурснуудта, “Түрүүшын алхамууд” гэхэн эдир шэнжэлэгшэдэй республикын конференцинуудтэ, “Русский медвежонок”, “Хүн ба байгаали” гэхэн наадануудта хабаадажа, багшынгаа болон хургуулингаа нэрэ солье суурхуулан габыятай.

Бэрхэ багша В.Ц. Нимацыренова оюун сэдхэл бодолой талаар хүүгэдые хайнаар хүмүүжүүлнэ. Хүүгэдтэ ехэ эрдэм мэдэсэ үгэдэг багша гэжэ тоологдодог. Валентина Цырендашиевнада заалгаһан үхибүүд мунгэн, алтан медальнуудаар хургуули дүүргэжэ, Буряад ороной болон Росси, Хитад гүрэнэй дээдэ

хургуулинуудта амжалтатай хурана.

Дороһоо ургажа ябаһан залуу үетэниие хургалгада болон хүмүүжүүлгэдэ онсо габыятай байһанайнгаа түлөө Валентина Цырендашиевна Нимацыренова хуралсал болон эрдэм ухаанай талаар академик П.Р.Атутовай нэрэмжэтэ Буряад Республикын Правительствын шанда 2008 ондо хүртэһэн байна. Тиихэдэ тэрэ хуралсалай халбарида үнэн шударгыгаар бэлиг шадабаритайгаар хүдэлмэрилһэнэйнгээ түлөө Россиин Федерациин юрэнхы хуралсалай хүндэтэ хүдэлмэрилэгшэ гэхэн нэрэ зэргэдэ хүртэнхэй.

Эжы, аба, эгээл түрүүшын багша алтан дэлхэй дээрэ бусадһаа үлүүгээр ханагдадаг. Тиимэһээ эрхим хүндэтэ түрүүшын багша Валентина Цырендашиевнада, эхин классай хүмүүжүүлэгшэд Чимит-Цырен Раднаевна Гармаевада, Татьяна Дашиномаевна Жамбаловада болон бусад түрэл хургуулингаа

В. Ц. Нимацыренова

багшанар, хүмүүжүүлэгшэдтэ 11-дэхи “а” классай шабинарай түрэлхидынь бүхы хайн хайханиие хүргэжэ, алтан дэлхэйн алтан одод дээрэтнай гэрэлтэжэ, аглаг энэ юртэмсын ашата буян гэртэтнай буужа байг гэжэ үрэнэ.

Эльвира ДАМБАЕВА.

Республикын XIY хүдөөгэй зунай спортын нааданууд

ХҮДӨӨГЭЙХИД ХҮСЭ ШАДАЛАА ТУРШАЛСАБА

Үнгэрхэн долоон хоногой дүрбэн үдэрэй туршада Буряад Республикын 19 хүдөө аймагуудай мянга гаран тамиршад Ивалгын аймагай Иволгинск түб хууринда уулзажа, түмэн зоной хабаадалгатайгаар республикын XIY хүдөөгэй зунай спортын наадануудта хабаадабад.

В.Наговицын амаршалгын үгэ хэлэнэ

Хүдөөдэ ажаһуудаг зоной ажал жэлэй дүрбэн сагта таһалгаряагүй байдаг ха юм. Энэшье удаа хабарайнгаа тарилгын хаһа урагшатай үнгэргөөд, үбнэ сабшалгын урда тэнхээ тамираа, хаба шадалаа туршалсаха, зугаа наадаа дэлгээх гэжэ буян жаргалай орон болохо Ивалга һайхан хууринда суглараа.

Ивалгынхид энэ найрые үнгэргэхын тула аргагүй ехэ ажал ябуулһан байна. Бэлэдхэлэй талаар хэгдэһэн ажал тоогүй олон байгаа гэхээр. Тэдэнэй дунда наадануудые үнгэргэлгын гол хуури эзэлһэн шэнэ стадион онсо тэмдэглэлтэй. Наадануудые харагшадай үзэсхэлэндэ нэгэ доро футбол, хүнгэн атлетикэ, барилдаан, гиир үргэлгэ, нур харбалга болон бусад спортын зүйлнүүд дэлгээгдэһэн байна.

Баяр ёһололой оршомдо үнгэргэгдэһэн тус наадануудай нээлгын үедэ Буряад Республикын Толгойлогшо В.Наговицын түрүүтэй Буряад ороноймнай бусад ударидагшад халуун үгэнүүдые хэлэжэ, наадануудай һайн үнгэрхые үреэлһэн байнад. Иимэ наадануудай үнгэргэлгэ арад зоной зүрхэ сэдхэл хүлгөөн баярлуулхын талаар ургажа ябаһан шэнэ халаание үргэн хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ сэгнэшгүй ехэ туһа болоно гэжэ тэдэнэр булта тэмдэглээ. Жэшээлхэдэ, дээрэ дурдагдһан стадион гансал тус наадануудые үнгэргэхэдэ хэрэглэгдэхэ бэшэ, харин алишье сагта спортдо дуратайшуулай, тэдэнэй тоодо хүүгэдэйшье бээе хорихын, сэнгэн амархын тула угтан абаха байна.

Ивалгын аймагай захиргаанай соёлой болон аяншалгын таһагай хүсөөр эмхидхэгдэһэн һайндэрэй нээлгын программые республикын мэдээжэ артистнар: Батор Будаев, Дамба Занданов, Хажидма Аюржанова, Валико Гаспарян, Чингис Раднаев, Нонна ба Зоригто Тогочиевтан, "Байгал" ба "Забава" ансамбльнууд болон бэшэшье дуушад, хатаршад шэмэглээ.

Наадануудай гал носоохо хүндэтэ үүргэ дэлхэйн болон Европын хибэс дээрэ дүрбэ дахин илалта туйлаһанайнгаа түлөө абаргын соло дуудуулһан Баир Омоктуев ба таэквондоогоор Европын мурьсөөнэй хүрэл медальда хүртэһэн Юлия Пашкова хоёрто даалгагдаа.

ГОЛ ШАН - МАШИНА ЗАГАРАЙНХИД ШҮҮБЭ

Хүдөөгэй спортын наадануудта 19 аймагуудай мянга гаран тамиршан хабаадажа, юһэн спортын зүйлөөр мурьсөө гээд хэлэхэ шухала.

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшын орлогшо Цыденжап Батуевай хэлэнээр, иимэ наадануудта мэргэжэлтэ хоригшодой, мүн спортдо дуратайшуулай ажалай дүн харагдана. Үшөө тиихэдэ засаг зургаание

баригшадай ажал сэгнэгдэнэ гээшэ.

Ивалгын аймагай гулваа Бимба Дымбрыловэй һанамжаар, нааданууд политическэ, экономика, олонийтын талаар удха шаартай.

Заншалта ёһоороо буряад барилдаан олоной анхарал татаа. Эндэ Ивалгын аймагта мүнөө үедэ ажаһуудаг Константин Цыренов, Иван Гармаев гэгшэд түрүүлжэ гараа. Захаминай аймагай Ринчин Санжиев өөрын шэгнүүртэ шалгараа. Абсолютна мурьсөөнэй финалда Ринчин Санжиев Иван Гармаевтай тулалдажа, Баргажанһаа уг гарбалтай бүхэ илажа шадаба.

Волейбол нааданда Загарайн аймагай басагад, Зэдын эрэшүүл түрүүлжэ гараа. Футбол нааданда мүн лэ Загарайн команда илалта туйлаа, тэдэ финалда Түнхэнэй аймагай командые шүүһэн байна.

Нур харбалгаар Түнхэнэй аймагай Сэсэг Доржиева гурба дахин түрүү хууринуудые эзэлэ. Нэн түрүүн тэрэ командынгаа нэгэдэхи хуури эзэл-

хэдэнэ ехэ туһалаа. Удаань эхэнэрнүүдэй дунда, мүн абсолютна мурьсөөндэ шалгараа.

Мори урилдаагаар Мухар-Шэбэрэй аймагай команда түрүүлжэ гараа. Суута барилдааша Илья Гармаевай морид тус аймагые түлөөлһэн байна. Гиирь үргэлгэдэ Загарайн аймагай команда түрүүлбэ. Канат таталгада Кабанскын бүхэшүүл бултание илажа гараа.

Бүхы спортын зүйлөөр дүнгүүд гаргагдажа, түрүү хуури эзэлһэн командада автомобиль шан барюулагдаа. Энэ жэл дээрэ нэрлэгдэһэн шанда Загарайн аймаг хүртэбэ. Шангай хууринуудые Кабанскын, Захаминай команданууд эзэлэ.

Нааданай хаалгын үедэ удаадахи хүдөөгэй нютагуудай мурьсөөн 2014 ондо Кабанскын аймагта болохо гээд мэдэгдээ. Харин 2013 оной февраль һара соо Захаминай аймагта үбэлэй хүдөөгэй нааданууд болохонь гээд хануулаа.

Бадма ЯКШЕЕВ.
Лопсон ГЕРГЕНОВ.
Радна-Нима
БАЗАРОВАЙ
болон авторнуудай фото-зурагууд.

Нургаалтай хөөрөөнүүд

ЗҮГЫН БҮЛЭ

Арба гаража ябаһан аха дүү хоёр үбнэ сабшажа һураба. Жаахан хурса хажуурнууды баабайнь тааруулжа барюулаа. Үглөөнэй шүүдэртэй ногоо сабшахада, урматай. Хажуурнуудын мунгэн сагаанаар үглөөнэй наранда яларна. Хажуураа Далайн хэжэржэ сабшаха бүринь ногоон үбнэн гүбын хүбхэлээжэ, "Хиир! Хиир!" гэнэн гоё абьян дуулдана. Шүүдэрэй найнаар хатаад байха үедэ дахаад сабшажа ябаһан дүү хүбүүнэйнгээ хашхархада, ахайнь тогтожо, гэдэргээ хараба. Дүүнь хоёр гартаа үбнэ адханхай, зүгынүүдтэй дайралдажа, гэдэргээ сүхарижа ябаба.

— Бү сохи! Сохихо бүришни гаараха, сохин арбаганангүй, аргаахан гэдэргээ сүхаринаар, холо боло.

Сүхалаа хүрэнэн дүү хүбүүн хоёр зүгы сохижо унагаабашье, нэгэ зүгидэ нидхэ дээрээ хадхуулба. Тулалдаан дүүрээбэ. Хүбүүнэй хадхуулһан нидхэ хабдажа эхилбэ. Халуу бусалан үбдэнэ. Тэрэ хороёо бусалан:

— Зүгынүүдэй гэр сооһоо хүүежэ гараадүй байхадань, дээрһэнэнь низа гэшхэжэрхихэээ яагаа гээшэбб? Нэгэшые зүгы амиды үлэхгүй байгаа,— гэбэ.

— Тиигэжэ огто болохогүй. Ши зүгын бүлэдэ добтолон ороо, һандаргаа ха юмши. Ши дайсанинь болоо гээшэш. Зүгы зүб. Ши бурууш. Гэр байраяа, зөөри тоһоёо, үри бэээ хамгаалан, ами наһаяа хайрлангүй, шамай намнажа ороо бшуу. Тиигэнгүй яахаб? Зүгы гээшэ айхабтар ажалша, шанга журамтай, байгаалида тунхатай амитан юм,— гэжэ ахань ойлгуулба.

Тэдэнэй ашаар сабшаламнай иимэ олон сэсэгтэй, үндэр ургасатай байдаг гэжэ олон ушар дүүгэнгээ этигэмээр хэлэжэ үгэбэ. Дүүнь уушхаран, сүхалын таража, зүгын булые хайрлажа эхилбэ. Хабдартай нүүдөөрөө ахая хаража, бүлхитэрөө энээбхилбэ.

Ахань дүүгээ хүтэлжэ, булагта абаашаад, хүйтэн уһаар нюурын угааба, жэгнэбэ. Үбшэнинь гансата бууража захалба.

АЛИНИИНЫ ИЛАХАБ?

Жаахан Дондог хүбүүн минии һайн танил болонхой. Онтохо шагнаха дуратай. Тэрэ намда найдадаг. Зүрхөө дэлгэн дуугаралсадаг. Өөрөөшые һонин ушар хөөрэдэг. Намда бегемот тухай хөөрөжэ үгөө. Гэнтэ ханагдаагүй асуудал намдаа табиха юм. Нэгэтэ хоюулаа байтараа сэхэ урдаһаан хаража асууба:

— Носорог заан хоёр наншалдаа һаа, алиинийн диилэхэб?

— Томо бээтэй, хүсэтэй, томоотой амитад ааб даа. Юундэ наншалдаха һэм.

— Үгы. Хэрбээ наншалдашоо һаа, алиинийн илахаб?

— Тэдэ хоёрой наншалдашоо гээшэ һаа, хэды ургамал гэмтэхэ, хэды жэжэ амитад аюулда дайрагдаха гээшэб! Алиинийн булиха, диилэхэб гэжэ бү һура. Харин алиинийн наншалдаа эхилжэ болохооб гэжэ һураа һаа, һура.

— Тиигэе һаа, алиинийн наншалдаа эхилэхэб?

— Ухаагүй, уулагар, охор бодолтойнь.
— Алиинийн илахаб?

— Ухаатай сэсэнинь, ажалшань, һайн нүхэдтэйнэ. Ши өөрөө хэ-лэ, алиинийн ажалшаб, нүхэдтэйб?

— А, заан ажалша. Хүндэ туһалдаг. Модо бревно

ута хоншоортоо үргөөд ябаһан зураг байдаг лэ. Баһа заанай нурган дээрэ хүнэй һуугаад ябаһан зураг хараа һэм.

— Зүб даа, заан ухаатай амгалан амитан даа. Жаахан амитадта туһалдаг. Ондоо амитадта добтолон орохогүй. Ондоо амитадта үһэрижэ наншалдаха гээшэ юрын хэрэг бэшэ даа. Эрээн гүрөөһэн, арсалаң, барас, бегемот болон манай эндэхи баабгай, хандагай, тэмээн хүрэтэрөө юун гэхэ, хэн тээшэ болохо гээшэб? Эдэш булта эбтэй байха дуратай ааб даа.

АЮУША ХАДАГ

Далай лама манда морилжо ерээб. Нүзэгтэн мүргэжэ, гахай номнолын шагнаба. Бишые аюуша хадагаар золгожо бараалхааб. Хадагым тогтоожо адислаад, хүзүүн дээгүүрни бүгтэрүүлэн орёогоод, гараа дэлгэн золгоо. Ямар ехэ зол гээшэб гэжэ сэдхэхэб. Гэртээ хүрэтэрөө хадагаа абангүй, зүүһэн зандаа ошооб.

Энэ адистай нангин хадагаа дэрэ дорроо хэжэ, гэгээн Далай ламын номнол дабтаһаар унтанаб. Зүүдэмнишые удхатай һайхан болошоо. Далай лама һайхан сагаан сэдхэхээрээ бэээ арюуджажа, һанаан бодолоороо байдалаа заһахые, бурхан номой нургаалаар буянгай үйлэ хэрэг бүтээжэ, дэмбэрэлгүй хоб-жэб үгэнүүдһээ, хөморол хэрүүлһээ холуур ябахые номноо.

Байгаали нютагаа ажалаараа шэмэжэ, баялигаа арьбадхан, гэр бүлээ, хани барисагаа бэхижүүлэгты гэжэ уряалаа. Олон гүнээгы удхатай зарлиг номнолын удхалан ойлгожо, зосоомнай арюун бодол түрөө.

Энээнһээ урда элдэб муу ябадалтание шоо үзэжэ хэбтэнээр унтаад, элдэб муу ябадалтанаар тэмсэн зүүдэлжэ зободог байгааб. Юундэ загүүрида төөрижэ мүрөө алдаһан заримашуулые шоо үзэжэ, бэээ зободог байгаа гээшэбб? Дээдэ изагүүрта Далай ламын номнол минии сэдхэл арюудхаа.

Үгэ сэдхэл һайхан һаа, үйлэ хэрэг һайхан.
— Ум дари дудаари дүри суухаа.

АЯГА САЙ

Гүлмэрхэн багадаа үбгэн баабайндаа ороходом, ходо сай уужа, маани татажа һуугша һэн. Сад гүсэнэ галда гэдэнээ шааража, сайнь халуун байха. Хүйтэндэ наадажа дааранхай ороо һаам:

— Энээнһээ нэгэ балга уу! Дулаасахаш! — гээд, үндэнэн шара аягатай сайгаа һарбайха. Тэрэ сайгын уухада, аргагүй амтатай байха. Гансата дулаасажа, хүлэйш ула хүрэтэр халуу бусалшаха. Ажал, аяндашые, фронт дээрэшье үлдэжэ, зүдэржэ ябахатаа, үбгэн баабайн амтатай сай ханахадам, шадал зоригни нэмэгшэ бэлэй.

Мүнөө өөрөө үбгэн баабайнгаа наһанда хүрөөд һуухадаа, хүгшэнэйнгөө шанаһан шара улаахан сай уухадаа, хүсэ шадал ороод, ажал хэхэ, аша эзэнэрээ нургаха, юумэ бэшэхэ дурам хүрэнэ.

Эдээнэй дээжэ — сайн шэди ехэ даа.

Цокто НОМТОВОЙ

"Шагай наадан" гэнэн номһоо.

Шираб-Нимбу **ЦЫДЕНЖАПОВ**
БУРЯД-ОРОД
ФРАЗЕОЛОГИИН ТОЛИ

А

Артель соо залхуу хэрэггүй, амбаар соо хулгана хэрэггүй — для артели не нужен лодырь, а для амбара — мышь.

Артельдэ амаараа бэшэ, ажалаараа шалгара — в артели отличаются не языком, а трудом.

Архи бариха — употреблять спиртное.

Архи, хаарта намнаха — пьянствовать, картежничать.

Архи хорзо — спиртное, изготовленное из молочных продуктов.

Архийн дээжэ — лучшая часть спиртного напитка. Сувенные люди из посуды отливали ее на огонь и стол, разбрызгивая в разные стороны в качестве подношения духам, чтобы заблудить их, и затем допивали остатки данного питья.

Архийн халуунтай — под градусом.

Архийн һогтуугаар — в пьяном состоянии.

Архийн аман хазагай, азаргын аман бузгай — у водки рот кривой, у жеребца — поганый.

Арһа мяха хуулаха — содрать шкуру.

Арһа мяха шобторхо — бить до потери сознания.

Арһа мяхаа үбшүүлхэ — подвергаться пыткам.

Арһа мяхыень амидыгаар хуулаха — подвергать пыткам.

Арһа элдэхэ — обработать кожу.

Арюун хэрэг — святое дело.

Асари томо — огромный, громадный.

Асууха, һураха — спрашивать, разубнавать.

Асууһан мэдүүлэл — вопросительное предложение.

Асууһан тэмдэг — вопросительный знак.

Атаа мэээ — зависть, соперничество,

Атакада орохо — идти в атаку.

Аха арга — все возможности.

Аха дүүгэй холбоо — братские связи.

Аха заха — самый старший.

Аха хүнии хүндэлхэ — уважать старшего человека.

Аха хүнэй үгэ дуулаха — слушаться старших.

Аха нүхэд — старшие товарищи.

Ахань ахашаг, дүүнь дүүшэг байха дээрэ — всяк сверчок знай свой шесток.

Ахань захирдаг, дүүнь дүүргэдэг — старший брат приказывает, а младший выполняет.

Ахир сурхи — слабый, беспомощный.

Аһан шадалаараа — во всю ночь.

Аша буян — заслуга, благодеяние.

Аша габьяа — заслуга, подвиг.

Аша гушанар — потомки.

Аша тунь харюулха — отблагодарить.

Аша харюулха — отблагодарить, ответить добром на добро.

Ашата Ленин арадһаа түрөө, Ангара мүрэн Байгалһаа гараа — благодетельный Ленин родился среди народа, а река Ангара потекла из Байкала.

Ашата эжы — уважительное название матери, показывающее ее благодеяние.

Аюул һүйдтэ дайрагдаха — оказаться в беде.

Аюулда орохо — попасть в беду.

Аюуша хадаг — шелковая ткань особого сорта и определенной формы, имеющая дарственное значение.

Ая ганга — богородская трава.

Ая таа — приличие, нрав.

Аяг гаргаха — показать характер.

Аяг муутай — злонравный.

Аяга бариха — подносить и подавать гостю угощение в чашке.

Аялга татаха — распевать мелодию песни.

Аягүй муухай — неприятный, грязный.

Аялга абьян — гласный звук.

Аялгануудай нугарал — гармония гласных.

Аялгануудай һубарил — чередование гласных.

Аялгануудай тааралдал — соответствие гласных.

Аянгын дуун — гром.

Аянда мордохо — отправляться в путешествие.

Б

Баабай эжы — родители.

Баабгайн наадан — бурятский танец, изображающий медведя.

Баатар зориг — богатырская отвага.

Баатарай үхэлөөр унаха — принять смерть героически.

Баатаршалга гаргаха — проявлять героизм.

Бага зэргэ — немножко.

Бага наһан — детство.

Бага үзэг — строчная буква.

Бага яһатан — малая национальность.

Багша Ленинэй нургаал һайхан, Байгал далайн уһан һайхан — учителя Ленина учение чисто, Байкала моря вода чиста.

Багшаарнь шабиие таниха, шабьяарнь багшые таниха — по учителю определяют ученика, а по ученику — учителя.

(Үргэлжлэлһинь хожом гараха).

Энэ хуудана Галина ДАШЕЕВА бэлдэбэ.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «ЕВРОНЬЮС», «НАБЛЮДАТЕЛЬ», «СКАЗКИ ИЗ ГЛИНЫ И ДЕРЕВА».

АРИГ УС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС», «ТОЧКА ЗРЕНИЯ», «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ».

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ», «ЗУРХАЙ», «ТОЧКА ЗРЕНИЯ».

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «ЗУРХАЙ», «АКТУАЛЬНОЕ ИНТЕРВЬЮ», «ЗУРХАЙ».

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «ОТКРЫТОЕ МОРЕ. НОВЫЕ ЖЕРТВЫ», «ГАЛИЛЕО», «НЕРЕАЛЬНАЯ ИСТОРИЯ».

СТС «БАЙКАЛ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «СЕЙЧАС», «КРОВЬ И ЦВЕТЫ», «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ».

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «СЕЙЧАС», «КРОВЬ И ЦВЕТЫ», «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ».

Четверг, 5

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «ДОБРОЕ УТРО», «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА», «ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ».

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «СРОЧНО В НОМЕР НА СЛУЖБЕ ЗАКОНА», «СПОКОЙНОЙ НОЧИ».

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «ИСТОРИЯ ТОМА ДЖОНСА», «МОНОЛОГ В 4-Х ЧАСТЯХ».

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «АГЕНТ КОДИ БЕНКС-2», «ПУНКТ НАЗНАЧЕНИЯ - ЛОНДОН».

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ», «ЗУРХАЙ».

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «ПАПИНЫ ДОЧКИ», «ВЕСЕЛАЯ ОЛИМПИАДА СКУБИ».

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «НТВ УТРОМ», «АГЕНТ ОСОБОГО НАЗНАЧЕНИЯ».

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «ИСТОРИЯ ТОМА ДЖОНСА», «МОНОЛОГ В 4-Х ЧАСТЯХ».

АРИГ УС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС», «ТОЧКА ЗРЕНИЯ».

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ», «ЗУРХАЙ».

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «ПАПИНЫ ДОЧКИ», «ВЕСЕЛАЯ ОЛИМПИАДА СКУБИ».

«РОССИЯ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «УТРО РОССИИ», «С НОВЫМ ДОМОМ!».

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «ЕВРОНЬЮС», «НАБЛЮДАТЕЛЬ», «СКАЗКИ ИЗ ГЛИНЫ И ДЕРЕВА».

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС», «ТОЧКА ЗРЕНИЯ».

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ», «ЗУРХАЙ».

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «ПАПИНЫ ДОЧКИ», «ВЕСЕЛАЯ ОЛИМПИАДА СКУБИ».

СТС «БАЙКАЛ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «СЕЙЧАС», «КРОВЬ И ЦВЕТЫ».

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «СЕЙЧАС», «КРОВЬ И ЦВЕТЫ», «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ».

Пятница, 6

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «ДОБРОЕ УТРО», «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА», «ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ».

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «МАЛЬЧИК В ПОЛОСАТОЙ ПИЖАМЕ», «РОССИЯ».

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «СЕГОДНЯ», «СПАСАТЕЛИ», «ДО СУДА».

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «ОТЦЫ И ДЕТИ», «КОГДА ПОГАСЛИ МАЯКИ».

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ», «ПОГОДА».

«РОССИЯ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «УТРО РОССИИ», «С НОВЫМ ДОМОМ!».

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «СЕГОДНЯ», «СПАСАТЕЛИ», «ДО СУДА».

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «ОТЦЫ И ДЕТИ», «КОГДА ПОГАСЛИ МАЯКИ».

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ», «ПОГОДА».

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «НТВ УТРОМ», «КУЛИНАРНЫЙ ПОЕДИНОК».

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «ЕВРОНЬЮС», «НАБЛЮДАТЕЛЬ», «СКАЗКИ ИЗ ГЛИНЫ И ДЕРЕВА».

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ», «ЗУРХАЙ».

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «ПАПИНЫ ДОЧКИ», «ВЕСЕЛАЯ ОЛИМПИАДА СКУБИ».

АРИГ УС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС», «ТОЧКА ЗРЕНИЯ».

ТИВИКОМ

Table with TV program details for Tivikom channel, including times and program titles like 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ' and 'PRO-НОВОСТИ'.

Table with TV program details for STS 'BAIKAL' channel, including times and program titles like 'ВО САДУ ЛИ, В ОГОРОДЕ' and 'ЛЮДИ ТРУДА'.

СТС «БАЙКАЛ»

Table with TV program details for STS 'BAIKAL' channel, including times and program titles like 'МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ' and 'ДЕТЕКТОР'.

Table with TV program details for 5 Канал channel, including times and program titles like 'ДЖЕКИ ЧАНА' and 'ВСЕ ЧТО УГОДНО РАДИ ЛЮБВИ'.

5 КАНАЛ

Table with TV program details for 5 Канал channel, including times and program titles like 'СЕИЧАС' and 'МОМЕНТ ИСТИНЫ'.

АМАРШАЛГА

Хүндэтэ манай

Аюша Цырендоржиевич Норбоев!

Жороо мориной жолоо барижа, Хатарша хээрийн хазаар барижа, Олон зоной удамарша боложо, Түмэн зоной түрүү боложо, Альгаа холотороо ажал хэжэ, Хүлнэ гаратарая хүдэлмэри хэжэ, Жаран наһанайнгаа жаргалда хүрөөд, Үшөө урдатнай олон дабаан бии, Үргэн Буряадайм дардам харгы бии.

Урмай баяртай сааша дабыт даа, Улаан нараяа оло үзыт даа. Үдэр бүри жаргал үзэжэ, Буянгаа эдлэжэ, Багашуулаа жаргуулжа, Сээжэ онор, сэдхэл аруун, Ута наһатай, удаан жаргалтай Ажаһуухыетнай хүсэнэбди. Танай үри хүүгэд, бэри басагаң, аша эзэртнай, танай наһанай хани нүхэр Ольга.

Суббота, 7

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with TV program details for the First Channel on Saturday, including times and program titles like 'НОВОСТИ' and 'ОТЕЛЬ ДЛЯ СОБАК'.

«РОССИЯ»

Table with TV program details for the Russia channel on Saturday, including times and program titles like 'ВОЛШЕБНАЯ СИЛА' and 'СЕЛЬСКОЕ УТРО'.

Table with TV program details for the First Channel on Saturday, including times and program titles like 'СУББОТНИК' and 'ГОРОДОК'.

НТВ

Table with TV program details for the NTV channel on Saturday, including times and program titles like 'СУПРУГИ' and 'СЕГОДНЯ'.

КУЛЬТУРА

Table with TV program details for the Culture channel on Saturday, including times and program titles like 'ЕВРОНЬЮС' and 'ЧЕЛОВЕК ПЕРЕД БОГОМ'.

АРИГ УС

Table with TV program details for the Arig Us channel on Saturday, including times and program titles like 'СМЕШАРИКИ НА АРИГ УСЕ' and 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС'.

Table with TV program details for the Culture channel on Saturday, including times and program titles like 'КОМЕДИ-КЛАБ' and 'ЭКСТРАСЕНСЫ ВЕДУТ РАССЛЕДОВАНИЕ'.

ТИВИКОМ

Table with TV program details for Tivikom channel on Saturday, including times and program titles like 'ЗУРХАЙ' and 'СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ'.

СТС «БАЙКАЛ»

Table with TV program details for STS 'BAIKAL' channel on Saturday, including times and program titles like 'БОЕВАЯ СУББОТА' and 'КИКБОКСИНГ'.

5 КАНАЛ

Table with TV program details for the 5 Канал channel on Saturday, including times and program titles like 'М/Ф' and '19.30 СЕЙЧАС'.

Воскресенье, 8

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with TV program details for the First Channel on Sunday, including times and program titles like 'НОВОСТИ' and 'ОРЕЛ И РЕШКА'.

«РОССИЯ»

Table with TV program details for the Russia channel on Sunday, including times and program titles like 'ЛУНИ ТЮНЗ: С НОВА В ДЕЛЕ' and 'ВОСПИТАНИЕ ЖЕСТОКОСТИ У ЖЕНЩИН И СОБАК'.

Table with TV program details for the First Channel on Sunday, including times and program titles like 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. НЕДЕЛЯ В ГОРОДЕ' and '15.00 ВЕСТИ'.

НТВ

Table with TV program details for the NTV channel on Sunday, including times and program titles like 'ИВАШКА ИЗ ДВОРЦА ПИОНЕРОВ' and 'СУПРУГИ'.

КУЛЬТУРА

Table with TV program details for the Culture channel on Sunday, including times and program titles like 'ЕВРОНЬЮС' and 'ОБЫКНОВЕННЫЙ КОНЦЕРТ'.

АРИГ УС

Table with TV program details for the Arig Us channel on Sunday, including times and program titles like 'СМЕШАРИКИ НА АРИГ УСЕ' and 'ПОГОДА'.

Table with TV program details for the Culture channel on Sunday, including times and program titles like 'СУПЕРИНТУИЦИЯ' and 'ИНТЕРНЫ'.

ТИВИКОМ

Table with TV program details for Tivikom channel on Sunday, including times and program titles like 'ЗУРХАЙ' and 'ВКУСНО'.

5 КАНАЛ

Table with TV program details for the 5 Канал channel on Sunday, including times and program titles like 'М/Ф' and 'ХОЛОДНОКРОВНАЯ ЖИЗНЬ'.

“Алтаргана -2012” хайндэрые угтуулан
«Галхан» – хүгжэмтэ-литературна салон

“МОРИНОЙМ ШЭХЭН БАЯРТАЙ ДАА, МОРДОХЫНХЕЭ “МЭНДЭ АМАР”

Имэл үгэнүүдээр “Түүдэбшын нааданай үдэшэ” гэнэн урданай ёһо заншалнуудые хэргээхэн концертынгээ түгэхэдэ “Тоонто” гэнэн буряад арадай фольклорно ансамблиин (Улаан-Үдэ хотын захиргаанай соёлой таһар) гэшүүд “баяртай, баяртай даа, баяртай шарайгаар уулзуужамди” гэлдэн дуулалдажа, таралгын шог дуугаар наадаяа түгэхэбэ.

Тээмэндэ “арадай” хүндэтэ нэрэ зэргээ хамгаалхаяа ЛВРЗ-гэй Соёлой-амаралтын түбэй зал соо концерт наадаяа дэлгээхэн “тоонтынхид”, хүтэлбэрилэгшэнь республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Цыпилма Батурова, түрүүн “Түүдэбшын нааданай үдэшэ” гэнэн фольклорто үндэһэлхэн үзэгдэлнүүдые харуулжа, һүүлдэнь урданай дуунуудай “баглаа” гүйсэдхэжэ, жюриин түрүүлэгшэ, Буряадай искусствын колледжын мэдэжэ багша, суута хормейстер М.А.Ербахаева түрүүтэй жюриин гэшүүдтэ һайшаагдаһан, үндэр сэгнэлтэдэ хүртэлхэн байха юм.

Гоё буряад хубсаһатай Доржо ахай (Бато Будаев), Дулма абгай (Цыпилма Батурова) гэгшэ мориной түбэрөө дуулан баясажа байтарынь, Сэсэгма басаган (Оксана Сансуева) баяртай мэдээ дуулгана: “Баруун тээһээ баряахайнхид ерээжэ ябанал!” Мэндээ хэлсэжэ, урданай “Найгуурай дуу” түүдэбшэ носоһон хүгшэн үбгэн хоёрые дүхэригтөө абан хатарна, арадайнгаа алтан абдарһаа урданай “Аба, эжын

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото

захяа дуу”, жороо үгөө хэлсээ, таабари таалсаа, тэхэтэй шог наада эмхидхээ, дуунуудаа андалдаа. һайхан дуунуудаа эдэбхитэй, һайхан хоолойтой дуушад Роза Тыкшеева, Содбо-Самбу Банзаев, Тамара Мунина гэгшэд бэлэглэбэ.

Нютагайнгаа һайхан дуу Тамара Михайловна гоёор гүйсэдхөө:

**Үбэлдөөш үбһөөр дуганашбүйб даа,
Үргэн дайдадааш гомдоношбүйб даа,
Үеым багаһаа шаналнашбүйб даа,**

Иибии, баабайдаа гомдоношбүйб даа...

Концертынгээ хоёрдохи хубида «Найманай һарын гэрэл һайхан...» “Алтаргана”, “Ангир, ангир шубууниинь”, “Гоё гэшэнь”, “Камера хахархай машинаараа...” гэнэн шог, бусад урданай дуу олон хоолойн аялга ниилүүлэн дуулалдаабди.

Бэрхээр дууладаг Клавдия Намогуреева, Роза Тыкшеева, Тамара Мунина, Оксана Сансуева, Дарима Намжилова, Содбо-Самбу, Любовь Банзаевтан, Ольга Цыренова, Галсан Ангархаев, Бато Будаев, Ева Дондокова,

Цыржидма, Ажаб Раднаевтан, бусад нүхэднай уран бэлигээ оролдон дэлгээ. Чаанза дээрэ наададаг хүгжэмэй талаар бэлигтэй хүтэлбэрилэгшэ Эржена Дымбрылова, бэрхэ хормейстер, Буряадай багшын колледжын багша Соёлма Чимитова, урагшаа һанаатай, урид зантай режиссёр Цыпилма Батурова гэгшэдэй ажалда жюриин гэшүүд һайн сэгнэлтэ үгэжэ, зохёохы ажалдань үшөө ехэ амжалта хүсэһэн байна. Илангаяа уран шадабаритай хормейстерэй ажал, дууша коллективтэй хүдэлхэ онсо маяг, онол аргууд тухай хэлсэгдээ.

Арадай аман зохёолоо, урданай дуу, ёохороо, ёһо заншалаа түрэл Буряадтаа холын оронуудта – Хитадта, Монголдо, Италида, Америкэдэ, Япондо, Францида дэлгэрүүлхэн “Тоонто” ансамблиинхид Агада болохо арадайнгаа алдарт “Алтаргана” хайндэртээ, холын гастрольдо бэлдэжэ байхай. Зохёохы коллективтэ, бэрхэ хүтэлбэрилэгшэдтэнь амжалта аян замтай гастрольнуудые, һайн һайхание, аза жаргал хүсэ!

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

ТҮҮДЭБШЫН НААДАН

(Урданай ёһо заншалһаа үндэһэтэй концертын сценариһаа хэһэгүүд)

«НЭРЬЕЭНЭЙ ДУУН»

Тала бүри тарбаган,
Тангалай бүри аянга.
Аянгата ахайнар
Аян шэнгээр нэрьесыт!

Сээл бүри загаһан,
Сээжэ бүри аянга.
Аянгата абгайнар
Аян шэнгээр нэрьесыт!

Нарһан модоной орой дээхэнүүр,
Нарата тэнгэрийн оёор доохонуур
Нэръез, нэръез, нэръез
бэри һоо,
Айһоо нэръез, нэръез,
нэръез бэрь!
Хуһан модоной орой дээхэнүүр,
Хурмаста тэнгэрийн оёор доохонуур
Нэръез, нэръез, нэръез
бэри һоо,
Айһоо нэръез, нэръез,
нэръез бэрь!

Аба эжын буюнгаар,
Үлгэн дэлхэйн даасаар
Алтан шара наран доро

Эхэ зургаан зүйлэй
Нигүүлэсхы һайхан сэдхэлээр
Бурхан гурбан эрдэни
Орон дэлхэйдээ зальбаржа,
Ан-бун гэжэ
Ажаһуухамнай болтогой!

АБА ЭЖЫН ЗАХЯА ДУУН

Заанай дүрбэн һоёо
Залуураар залажа болодоггүй.
Замбуу түбиин заншалы
Зайсаад гаража болодоггүй.

Үрэгэй дүрбэн һоёо
Үлирбөөр залажа болодоггүй.
Энээхэн дэлхэйн заншалы
Эрьелдээд гаража болодоггүй.

Ардагай дүрбэн һоёо
Аталгаар залажа болодоггүй.
Алтанхан дэлхэйн заншалы
Алхаад гаража болодоггүй.

БЭНЭЛИГ НЮУЛГЫН ДУУН

Альганһаа гарни шархирна,
Алтанхан бэһэлигээ эриитэ,

Мүрһөө гарни шархирна,
Мүнгэнхэн бэһэлигээ эриитэ.
Алтанхан бэһэлигээ алдабалта,
Аятайхан дуугаа хайралытэ,
Мүнгэнхэн бэһэлигээ алдабалта,
Мүртэйхэн дуугаа хайралытэ.

ЭЭРЭМШЭЭЛГЭ

Хоёр хоёроороо эрьелдээд,
хойно хойноһоо ябая,
Гурба гурбаараа эрьелдээд,
гүйдэн ээрэмшээн ябая,
Дүрбэ дүрбөөрөө эрьелдээд,
дээгүүр ээрэмшээн ябая,
Таба табаараа эрьелдээд,
танил нүхэдөөрөө ябая,
Зургаа зургаагаар эрьелдээд,
залуу нүхэдөөрөө ябая,
Долоо долоогоор эрьелдээд,
дотор нүхэдөөрөө ябая,
Найма наймаараа эрьелдээд,
найдал зоноороо ябая,
Юһэ юһөөрөө эрьелдээд,
журин зоноороо ябая,
Арба арбаараа эрьелдээд,
айдар зоноороо ябая.
Эдир залуухан наһандаа

ээрэмшээжэ наадая,
Холшор залуухан наһандаа
хотиролдожо наадая.

ДУУ АНДАЛДААН

Сэргэндэ байхадаа шэбшэгэрхэн аад,
Сэһынгээ харгыдаа ямархан бэ?
Сэхэһэн харахадам сэбэрхэн аад,
Сэдхэлхэн бодолоороо ямархан бэ?

Тэргынгээ хольсоогой хиисэндэ
Тэгшэһэн хүлөөрөө хаялуулаарай,
Тэмдэгээр мэндээ хүргэтэрни,
Тэндэхэнэ намайгаа хүлээгээрэй.
Алтанхан сэнтэй тахыешни
Аржыса хатарха морин байха,
Алагхан эрээн зурхыешни
Амаруулан жаргуулха нүхэр байха.
Арбаадхан сэргын дундахи сэргэндэ
Ардагхан боро улааниинь минии морин,

Алтанхан часытай,
мүнгэнхэн үлгүүртэй
Айдархан нэгэниинь минии нүхэр.
Хатар хатар хаядалтай
Хазар дарамар морин юм даа,
Ханилаад ябахата илдэмхан
Харгы замаар нүхэр юм даа.

ТАРАЛГЫН ШОГ ДУУН

Баряахайнхидай аялга
Бархиран татана нохойлиг,
Угсаахайтанай аялга
Улин татана нохойлиг.
Моринойм шэхэн баяртай даа,
Мордохынхэ «мэндэ амар»!
Тэмээнэйм шэхэн баяртай даа,
Тэхэрихынхэ «мэндэ амар»!
Баяртай, баяртай, баяртай даа,
Баяртай шарайгаар уулзуужамди!

**Нааданай сценари
Цыпылма БАТУРОВА
найруулба.**

2012 он - Россиин түүхын жэл

ТҮҮХЫН ХУУДАҢАНУУДЫЕ ИРАН...

Яруунын аймагай Ульдэргэ нютаг баян байгаалитай, түүхэтэй. Ажалай намтараар баян хүнүүд эндэ ажаһуудаг.

1927 ондо партиин ээлжээтэ съезддэ хамтын ажахынуудые үргэнөөр байгуулаха шийдхэбэри абтаһан байгаа.

Ульдэргэ нютагта 1929 ондо "Пролетарка" гэнэн коммунна байгуулагдаһан түүхэтэй. Тэрэниие Ленинград хотын "Скорород" гэнэн гуталай фабрикын ажалшад, 25 мянгатай тоодо орожо ерэнэн хүнүүд эмхидхэн юм. Харин "Улаан Харгааста" гэнэн коммунные Хашиг Цыренжапов байгуулжа хүтэлбэрлэнэн түүхэтэй. Хожомын тэрэ С.М.Кировэй нэрэмжэтэ хүдөө ажахын артель болгодоһон юм. Иигэжэ Ульдэргэ нютагта 1931 ондо түрүүшын хүдөө ажахын артель байгуулагдажа, тэрэнэй түрүүлэгшээр Бадма Дамдинович Дамдинов томилогдоһон байна. Энэ артелиие эмхидхэн байгуулгада Б.Ямполов, 1941 ондо ВДНХ ошожо ерэнэн Ц.Дагбаева, Л.Жалсанов, Ц.Найданов гэгшэд хабаадаа. Удаадахи жэлнүүдтэнэ Ц.Гомбоев, Ц.Найданов, Ш.Бадмаев, Т.Ламханов, Б-Ж.Галсанов, С-Б.Галданов, Д.Цыдыпов гэгшэд түрүүлэгшээр хүдэлхэн намтартай.

1942 ондо Будённын нэрэмжэтэ коммунна, тиихэдэ Кировэй нэрэмжэтэ ажахы хоёр нэгдэхэн түүхэтэй.

1931 оной январин 21-дэ Зүүн Ульдэргэдэ Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз байгуулагдаа. Василий Садовский, Доржижап Дампилон, Чимит-Дари Жигмитова гэгшэд тэрэниие эмхидхэн юм.

1932 ондо Мухар-Шэбэртэ Калининэй нэрэмжэтэ колхоз байгуулагдаа. Тэрэнэй түрүүлэгшээр элдэб жэлнүүдтэ А.Каменцев, Е.Климов, Я.Климов, М.Михалев болон бусад хүдэлөө. Партиин полит-таһагууд коммунистуудые нэгдүүлжэ, эрдэм техникын туйлалтануудые хэрэглэжэ, түсэбэй ёһоор ажахы эрхилэлгэдэ колхозууд, совхозуудта үдэр бүри тунһаламжа хүргэдэг байгаа. Жэшээлхэдэ, Яруунада шэнэ газар ашаглалгаар ехэ хүдэлмэри ябуулагдаһан байдаг.

1940 ондо Ярууна руу Курск областьһоо олон гэр бүлэнүүд нүүжэ ерээ. Тиихэдэ олон таатарнууд гэр бүлөөрөө баһал ерэнэн түүхэтэй. Тэдэнэр шэнэ газар ашаглалгада, барилгада хүдэлхэн байдаг.

1936 ондо Эгэтэдэ машиннотракторна станци байгуулагдаа. 1927 ондо Яруунын аймаг эмхидхэн байгуулаһан Цыренжап Бимбаевич Бимбаев тэрэнэй хүтэлбэрлэгшөөр олон жэлдэ хүдэлхэн байна.

Нютагай залуушуул Улаан-Үдэ хотын мэргэжэлэй училищинуудта гушаад гаран онуудаар һурадаг байгаа. Жэшээлхэдэ, Д-Д.Сосорбармаев, Д-Н.Ринчинов, Б.Хашитов болон бусад.

Ульдэргэ нютагта Хакимовтанай, Хуснутдиновтанай, Саттаровтанай гэр бүлэнүүд түбхинэнэн байна. Загуртдин Замалеевич Хакимов 1949 ондо Элхиин механизациин хургуули дүүргэдэ, шадабари ехэтэй ме-

ханизатор болоһон юм. Эгэтын МТС-тэ комбайнда хүдэлжэ, намарай хуряалгын хүдэлмэрийн үедэ 960 гектар орооһото ургамалнуудые хуряжа абадаг бэрхэ ажалшан байгаа. Харин Балдан Манзарович Жигмитов 1929 онһоо энэ ажахыда жолоошоноор хүдэлхэн намтартай.

Хүн зоние үзэл бодолой талаар хүмүүжүүлхэ, ном һудартай болгохо талаар Цыдып Базаров, Жалсан Жабон, Буда Цыренжапов, Илья Игнатьев болон бусад ехэ хүдэлмэри ябуулдаг байгаа. Жалсан Жапович Жабон хадаа 1924 онһоо 1928 он хүрэтэр эхин хургуулин директорээр амжалтатай хүдэлөө. 1939 ондо энэ эхин хургуули долоон жэлэй болгогдожо, тэрэнэй директорээр Буда Номогонович Цыренжапов хүдэлөө. 1933 ондо Зүүн Ульдэргэдэ шэнэ хургуули баригдаа, 1958 он болотор байһан энэ хургуули хоёр үеын һурагшадые арбан класс дүүргүүлхэн түүхэтэй.

Сампиловой нэрэмжэтэ Ульдэргын музей байгуулгада Бурядай АССР-эй соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Жалсан Жабон ехэ туһалаа. Тэрэнэй үүсхэлээр Улаан-Үдын музейн хаалтатай жасада Зандан Жуу бурхан хадагалагдажа байһан.

Урдань хадаа модо гараараа хөрөөдэдэг байһан гэгшэ. 1940 онһоо эхилжэ, нютагай зон модо хөрөөдэдэг пилорамануудые хүдэлгэжэ эхилээ. Жэшээлхэдэ, 1950 ондо Дабаата гэжэ газарта Ламажап Шойсоронович Дамбаев МТЗ-5 түхэлэй дизельнэ тракторай хүдэлгэдэг пилорама тодохон юм.

1951 оной хабар Ульдэргын гурбан ажахынууд нэгдэжэ, "Коммунизм" колхоз гэжэ нэрлэгдээ. Томодхогдоһон энэ колхоз материально-техническэ үндэнэ һуурияа зүбөөр ашаглажа, үрэ дүнгүүдтэйгээр хүдэлжэ эхилээ. Тэрэнэй мэдэлдэ 27937 гектар газар байгаа. Тэрэ тоодо 4599 га хахалһан газар, 5365 га сабшалан, 67,24 гектар бэлшээрин газартай һэн. Тэрэ үеэр техникэ үсөөн байгаа. Мал ажалда 44 хаалишад, 23 мал адуулагшад, 52 хонишод, 6 гахайшад, 2 шубуушад, 1 зүгы харагша, 14 моришод хүдэлдэг байһан. Хамта дээрээ 1760 толгой эбэртэ бодо мал, 6 мянга шахуу хонид тоологдожо байгаа.

1951 ондо 223 үрхэтэ айл Ульдэргэдэ тоологдодог байһан. Хамта дээрээ 888 хүн бүридхэлдэ абтанхай байгаа. Шэнэ колхозой түрүүшын алхамууд хүнгэн бэшэ байгаа гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Түрүүлэгшээр Дондок Базарович Цыдыпов, тэрэнэй орлогошор Матвей Герасимович Михалев, парторгоор – Цырендоржо Норбоевич Сультимов һунгадаһан байгаа. Удаадахи жэлнүүдтэнэ түрүүлэгшээр Андрей Тимофеевич Подшивалов, Рабдан Гармаевич Раднаев, Жамбал Доржиевич Сампилон, Дондок-Доржо Анданович Бальжанов, Максим Осорович Цыбиков, Леонид Цынгүевич Цыдыпов, Цырендоржо Цыбикжапович

Доржиев, Лидия Даржаевна Цыбикжапова гэгшэд хүдэлөө.

Бурядай түрүүшын сэрэгэй врач, медициннын албанай полковник Базарсада Ямполов Ульдэргэ нютагта түрэнэн юм. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуу-ехэ дайнда хабаадаһан нютагай 72 хүн бусажа ерээгүй.

Нютагай зон колхозой хүгжэлтэдэ ехэ хубитаяа оруулаа. Ленинэй орденот суутай хонишон Д.Ч.Цыбенова, Хүндэлэлэй орденот шагнагдаһан Ц.Ц.Цыденжапова, түрүү хонишод болон хаалишад Ц.Доржиева, Р.Ширабжалсанова, Х.Мардаева, Н.Хашитова, А.Жамьянова, Д.Бадмацыренова, Ц.Будажанова, О.Дамбаев, Д.Цыренов болон бусад энэ колхоздо инженер-механигуудаар Д.Жалсанов, Б-Ж.Пунцуков, Э.Нимаев, Ц-Д.Доржиев, Ц-Ж.Дамбаринчинов гэгшэд хүдэлхэн байна. Тэрэшэлэн Д.Цырендоржиев, Д.Ширапов жолоошодоор амжалтатай хүдэлхэн юм. Д.Доржиев адуушанаар ехэ амжалтатай хүдэлхэн хүн. Жэл бүхэндэ гэхээр 100 гүүнһээ 100 унага абажа, колхозой адуун хүрэг олошоруулһан байна. Зоотехник, ветеринар мэргэжэлтэд Б.Митыпов, Д.Цыдыпов, З.Цыдыпова, Х.Найданова, Ц.Лыктыпова, В.Хаптанов, Ц.Дугданова гэгшэд түрэл ажахынгаа адууна малай тоо толгой олон болгохо гэжэ ехэ оролдосотойгоор ажалладаг байгаа.

Ажахын хүдэлмэриие һайнаар түсэблэжэ ябуулдаг мэргэжэлтэд гэхэдэ, Д.Цыренов, Е.Раднаева, Д.Жамбалдагбаева, А.Мыльникова, Ц.Цыдыпова болон бусад байһан гэгшэ.

Ульдэргэ нютагта урда саһаа хойшо үндэр түрэлтэн, оюун бэлигтэн түрэдэг байна.

Мүнөөнэй байдал 200 жэлэй саанаһаа уридшалан хэлэнэн Молон багша, тэрэнэй зээ хүбүүн Гүрэмбэ лама – һалхитын ламхай, Жамбын лама – Баруун ламхай, Ямпил гулваагай аха – Урда ламхай, Зодбын лама – гүжэ Дашанима – Мижидэй баабай, Дондог ламхай болон бусад болоно.

Мүнөө үеын полковнигууд – И.Бурлаков, Ц.Дондоков, Ц-Е.Сосорбармаев, поэт Б.Жанчипов, радиогой суута диктор Ц-Х.Дашиева, эрдэмэй доктор Г.Жанчипов, эрдэмэй кандидадуд А.Раднаев, Л.Цыбикжапова, Н.Жамбалдагбаев болон бусад хүбүүд, басагадаараа ульдэргынхид омогорхохол ёһоороо омогорходог.

Ульдэргэдэ хамтын ажахын байгуулагдаһаар 80 жэлэй ой 2011 ондо тэмдэглэгдээ. "Ульдэргэ" гэнэн хүдөө ажахын-үйлэдбэрийн кооперативай ажалшад урда үеынхидэй алдарт хэрэгүүдые нэрэтэй түрэтэйгөөр үргэлжэлүүлнэ. Тэрэнэй түрүүлэгшээр Далай Цыдыпович Галсанов амжалтай хүдэлнэ.

Эльвира ДАМБАЕВА.
«Мүнгэн сэргэм Ульдэргэ» гэнэн номой материалнуудаар бэлдэгдэбэ.

«Коммунизм» колхозой байгуулагдаһаар 50 жэлэй ойн жагсаалһаа. 1981 он

Ойн баярай үе

Моришодой һайндэрэй жагсаал. 1981 он

Хуһан-Хушуунай фермын ажалшад

Дайнай болон ажалай ветеранууд. 1969 он

Үнэн болохон ушар

"ЗАЙ, ГОЁБ" ГЭНЭН ДЗАГОЕВ

Эндэ ная эртэ үглөөгүүр хүршэ болохо Цэдэб таабайнда бага зэргэ хэрэгтэй айлшалжа оробоб. Нютагайнгаа энэ булан соо Цэдэб таабайннай хэннээшье эртэ бододог юм. Үбэлэй сагта үглөөгүүр үсэгэлдэр ная хамаһан хорёогоо (саһанай ороогүйшье һаань) хамуураа баринхай дахинаа хамаха.

Зунай эртын нарантай урилдан шахуу бодожо, огородой үшөө бултайгаагүй ногоо түүхэ. Сэхын хэлэбэл, ехэл зүрхэтэй, жэлэй алишье сагта ажалгүй байжа шададаггүй хүхюүтэй шуран үбгэжөөл гэшэ.

Ороходомни, уруу дуруу хэбэртэй, гэр соогуураа иишэ тиишээ гэшхэсэгээн: «Сайн», - гээд, сайгаа аялгална.

- Үглөөнэй халуун сай уу, урагшатай ябахаш, - гэнэ.

- Энэ манайхитай футболистнуудта Адвокат тренерын үнгэрһэн үглөөгүүр үглөөнэй сай аягалаагүй юм гү. Аа, тэрэ хари гүрэнэйш хүн тэрэниие хаанаһаа мэдэхэ һэм. Энэ хүни унтангүй тэдэнэй түлөө зүрхэнэйнгөө үбдэтэр болелээд, мүнөөшье болотор зүрхэмни доро ороогүй зандаа. Юунэй болоһые булта мэдээ аабзат даа.

- Урда хоёр үулзалгануудаа үглөөгүүр зүб

хүлөөрөө бодоһон хүнүүд адли наадана һэм бэлэй, - гэжэ Цэдэб таабай сухалдаһаар. - Энэ үдэшэ юуниинь хүдэлөө юм.

Тэрэ Аршавиниинь аршан

томо гутал үмдэнһэнди, арай шамай гэжэ алхам хэнэ. Агшан зуур дунда арбан гол оруулхаб гэнэн Аршавинайшни буунэ энэ удаа аарашоо. Гурбан гол

орлуулаад, "Зай, гоёб" гэнэн Дзагоевьше бүмбэгөө онохоо болёо. Анюковой анибониб гэтэр, грегүүд гурба тойроод гарана һэн. Иишээш тиишээш үрдидэггүй Игнашевич грегүүдтэ ёһотой бэлэг үгөөл. Мүнөөдэр Адриатикын эрье дээрэ амаржа хэбтэнэ ёһотой.

Юрэдөө, юундэ 145 миллион зоной дунда бүмбэгэ тудаха нэгэ арбан нэгэн хүн олдожо ядаа юм. Ядахын сагта тэрэ грегүүдэй урдаһаа манай нютагай Владимир Гранадта граната барюулаад табихаа яагаа юм. Хэды дахин манайхитай түлөө зүрхэнэйнгөө нээрээшье үбдэтэр болелэнэ гэшшэбиб. Энээнэй түлөө тэдэниие сүүдтэ үгэхэ хэрэгтэй. Адвокадтай адвокатшьегүй шүүхэб, - гэжэ үбгэжөөлэй гэмэржэ байхада, аниргүй гаража ошоо һэм.

Лопсон ГЕРГЕНОВ.

**"ТҮҮХЭТЭ
БУРЯАД-
МОНГОЛДОО
ТҮРЭЖЭ
ЕРЭНДЭЭ
ЗОЛТОЙБ..."**

Монгол туургата уран зохёолшодой Уласхоорондын түрүүшын фестиваль Улаан-Үдэдэ июниин 28-һаа июлиин 1 болотор үнгэргэгдэхэн гэжэ мэдээсэл дуулаад, ехэтэ баясабаб.

Би 1970-аад онуудһаа эхилээд, Монгол ороной олон түлөөлэгшэдэй манай Совет ороной хотонуудаар аяншалхадань, ударидагшаар, оршуулагшаар хүдэлөө һэм. 1980 ондо XXII Бүхэдэлхэйн Олимпиин нааданда, мүн 1981 ондо Советскэ Союзай-Монголой VII залуушуулай фестивалда Монголой түлөөлэгшэдые халуунаар угтан абажа, хүтэлбэрлэгшэ-оршуулагшаар хүдэлхэ гэнэн хуби заяатай байһандаа омогорхон ябадагби.

Сэдьхэл соомни шүлэг бэшэхэ һанаан ходо байдаг һэн. Һанажа ябаһан хүсэлни бэлэжэ, түрүүшын хоёр шүлэгни "Буряад үнэн" сониндо хэблэгдээ һэн.

Буряад һайхан орондоо - "Нарата Буряадни", Монгол һайхан орондоо "Би - буряад-монголби" гэнэн шүлэгүүдээ зориулааб. Тэрэшлэн шүлэгүүдые болон расказуудые бэшэхэ хүсэлэнтэйб.

Монгол туургата уран зохёолшодой Уласхоорондын түрүүшын фестивалие Буряадай Уран зохёолшодой холбооной түрүүлэгшэ М.Р.Чойбонов ударидаха. Энэ һайхан һайндэр үндэр хэмжээндэ үнгэргэгдэхэн болтогой гээд, һайн һайханиие үнэн сэдьхэлһээ хүсэнэб. Энэ фестивалда "Би - буряад-монголби" гэнэн шүлэгөө зориулнаб.

БИ – БУРЯАД-МОНГОЛБИ

Буянтай Буряад-Монголдоо Буужа ерэнһэндэ золтойб, Бурьялан байһан зүрхэмни Баяртай һайханаар сохилнол. Дабталга:

Би – буряад-монголби,
Би – буряад-монголби.
Түүхэтэ Буряад-Монголдоо Түрэгжэ ерэнһэндэ золтойб, Налгай зөөлэн зүрхэмни Наартай һайханаар сохилнол.
Би – буряад-монголби,
Би – буряад-монголби.
Золтой Буряад-Монголдоо Зорижо бууһандаа золтойб, Зөөлэн дулахан зүрхэмни Зулгы һайханаар сохилнол.
Би - буряад-монголби,
Би - буряад-монголби.

**Хүндэлэгшэ Гүнзэн-Норбо ГҮНЗЫНОВ,
РФ-гэй Журналистнуудай холбооной гэшүүн,
Монголой соёлой хүдэлмэрилэгшэ.**

ЭРЬЕХЭ НАРАН, ЭЭЛЖЭЭТЭ ТҮРЭ

Манай нютагһаа холо бэшэ газарта нэгэ эмхи зургаанай хүдэлмэрилэгшэдые элдэб эдихэ юумэнэй зүйлнүүдээр хангадаг магазин бий һэн. Тэрэ магазинай наймаашадаар нютагаймнай һамгадай хүдэлдэг хадань, манай совхозой хүдэлмэрилэгшэд бага-сага колбаса, заһаһа, нугаһандань хүртэлсэдэг байба. Эдээнэй зүйл тэрэ сагта хомор байгаа.

Нэгэ зунай үдэр совхозой бензовоз машинын жолоошон Иван ахатан гэртээ бусажа ябатараа, магазинай газар олон хүнүүдэй байхыень хараад, ошожо һонирхоод, колбаса худалдана гэжэ мэдээд ээлжээндэ байба. Нилээд удаан байгаад, ээлжэ-энэйнгээ дүтэлхэдэ, мүнгэ хашарһаа тоолоходонь, сохом колбасатай мүнөө үдэр гэртээ бусаха хэбэртэй. Урдань нэгэ хоёр хүн, досоонь баяртай,

энеэбхилжэ байтарнь, хойноһоонь: "Энэмнай манай спецмагазин, юундэ совхозой жолоошон эндэ байха болооб?" - гэжэ тэрэ багахан эмхи зургаанай ноёной һамган хашхарба. Иван ахатан колбаса мүнөө үдэр амталхын арга болигдобо гэжэ мэдээд, энеэбхилһээр, ээлжээнһээ холо болобо ха. "Улаан колбаса дууһаха, улайха нюур барагдахагүй", - гэжэ бодоһоор, энеэһэн зандаа, тэрэ һамганай нюдэ

руу сэхэ хараад, машинадаа һуугаад, нютаг тээшээ мордобо.

Удааншье болонгүй, хоёр долоон хоногой саада тээ Иван ахатан бензинээ тээнхэй Улаан-Үдэ хотогоо үнгэржэ ябатараа, Силикатна заводой тэндэ холоһоо гараа үргэнхэй нэгэ эхэнэрье обёорбо ха. Наранай доро болоошье һаа, зунай бүгшэм халуун үдэшэ газарманай байба. Бензовозороо дүтэлөөд ерэн гэхэдэнь, тэрэ магазин соо хашхарһан эхэнэрнай байжа байба. Машиная хажуудань байлгаад, тэрэ эхэнэрээ кабина соогоо оруулжа һуулгаад: "Ямар бурхан хаража шамтай дайралдаба гэшшэбиб!" - гэжэ мэтээр олон юумэ шарьяһанайнгаа һүүлдэ Иван ахатан мэдэхын саана мэдэжэ байгаад, үнөөхил энеэжэ байһан нюдөөрөө хараһаар: "Хайшаа ябахамнай?" - гэжэ асууба. "Гэртээ, гэр тээшээл ааб даа, Иван", - гэжэ тэрэ эхэнэр баяртайгаар харюусаба. Иван ахатан энеэхээ болёод: "Һэ, харанагүй гүш, энэшни спецмашина ха юм, үтэр түргэн буу саашаа!" - гэбэ. Шадха улаан нюдэтэй, уур сухалтай һамган буухал баатай болобо.

Нүхэдүүд, урданаймнай онһон үгэнүүд "улайха мяхан дууһаха, улайха нюур дууһаха үгы" гэхэ мэтэ бодолгүй ябадалнуудыемнай "эрьедэг наран, ээлжээтэ түрэ" шэнги нюур нюдэндэмнай мүргэлдүүлээд лэ байхал байнал даа. Иван ахатан үндэр наһатай, мүнөө үедэ наһанайнгаа амаралтада гаранхай, сагаан һайхан һанаатай, хүн бүхэндэ туһалхал гэжэ ябадаг, аша эзэнэрээ хаража, һайн һайхан жаргажа һуулна даа Суулга нютагтаа.

Нимацырен БАЛДАНОВ.

Үнэгэрхэн зүүн жэлэй аршан зүүр

Аркадий Батомункуевай проект

2012 он – Росийн түүхын жэл

Найдан (Николай) Гомбоев хадаа хамба лама Дампил Гомбоевой аха байгаа. XIX зуун жэлэйүедэолон жэлдэБээжэн хотодо Росси гүрэнэй элшэн сайдай албан газарай шуудангийн хороотолгойлжо байгаа. Декабрист Н. Бестужевай буряад намганһаа гараһан басаган үри тэрэнэй наһанайн хани байһан юм. Тэрэнэй үри наһаһад бүмбэрсэг дэлхэй дээрэ таран ажаһууна. Ехэ хүбүүнийн граждэн дайнай үедэ Новоселенгинск хууринда наһа бараа (1918 ондо Николай Николаевич Гомбоев Сэлэнгын аймагай нийтын аюулгүй байдал сахидаг хорооной гэшүүн байгаа). Далда мэдээнүүдээр, декабрист Бестужевай наһанайн хани нүхэр тэрэ үеэр амиды мэндэ байһан хурагтай. Бага хүбүүнийн Санкт-Петербургта хураа, тэрэл хотодо 1917 ондо наһа бараа. Нэгэ басаганиин Шанхай хотодо немец яһанай хүндэ хадамда гараад, хожомын Швейцари зөөһөн байдаг. Тэндэ мүнөөшье болотор үри наһаһадын ажаһуудаг. Үшөө нэгэ басаганиин уһан далайн офицер Зайончковский гэгшэдэ хадамда гараһан хурагтай. Тэрэнэй үри бэенэр Канада болон бусад гүрэнүүдтэ ажаһуудаг байна. Канадаһаа химийн эрдэмэй доктор Зайончковский буряад орон ерэдэг юм. Ньюфаунленд гэжэ Канада гүрэнэй газарта Арлина Ватс (1969 ондо түрэнэн) ажаһуудаг, тэрэ буряад уг гарбалаа ехэтэ һонирхдог гэдэг. Росийн гадаадын хэрэгүүдэй

Найдан (Николай) Гомбоев хадаа хамба лама Дампил Гомбоевой аха байгаа. XIX зуун жэлэй үедэ олон жэлдэ Бээжэн хотодо Росси гүрэнэй элшэн сайдай албан газарай шуудангийн хороо толгойлжо байгаа. Министерствын архивһаа Найдан Гомбоев тухай материалнуудые бэдэржэ абаһан байна. Харин Австралида Найданай ехэ болон дунда хүбүүнэй үри наһаһад ажаһууна. Шэнэ Зеланди, Бразили, Росси гүрэндэше бии. Австралида ажаһуудаг ородуудай бүлгэмэй толгойлогшо, олзын хэрэг эрхилэгшэ А. Савицкий декабрист Черкасовай угай хүнби гэжэ мэдүүлэ. Сидней хотодо 2007 оной сентябрь наһада тэрэ В. Путинтай уулзаһан байна. Буряад эхэтэй байгаа гэжэ тэрэ Новоселенгинск руу бэшгэ бэшэ. Буряад орон өөрөө ерэхэ ханаатай. Харин Черкасов гэшын нэгэ жэл соо Петровск-Забайкальский хотодо байгаа. Һүүлдэ тэрэниие Кавказ эльгээгээ.

Найдан Гомбоевой гурбадахи хүбүүн Шоймполой үри наһаһад Буряадта ажаһуудаг.

Алексей Дмитриевич Старцев - нэгэдэхи гильдин хүлээс байһан. Промышленна үйлэдбэри эрхилдэг байһан энэ хүн аралжаа наймаашье хэдэг байһан. Декабрист Николай Александрович Бестужевай хуулар бүридхэлдэ абтаагүй хүбүүнийн болон.

Эсэгынгээ наһа дүүрэнэйнгээ Һүүлдэ Сэлэнгын хүлээс Дмитрий Дмитриевич Старцевай гэр бүлдэ байжа хүмүүжүүлэгдэн юм. 1861 ондо Алексей Дмитриевич худалдаа наймаанай хамбытай Хитад гараһан байдаг. Тэндэ сай наймаалжа, ехэ баяжаһан түүхэтэй. 19-дэхи зуун жэлэй Һүүлээр миллионер боложо суурхаһан. Хитадай Тяньцзин хотодо шулуун 40 байшан, тиихэдэ типографи барюулһан габыятай. Алексей Дмитриевич Хитад гүрэндэ эгээл түрүүн богонихон түмэр харгы барюулжа, олондо харуулһан байна. Тиихэдэ тэрэ телеграф гэжэ онынон аргаар харилсаха аргатай болгоһон хүнүүдэй нэгэн гэжэ түүхэдэ оронхой.

Энэ хүн буряад, монгол, хитад болон бусад хэлэнүүдые һайн мэдэдэг байһан юм. Тяньцзин хотодо француз яһатанай муниципальна соведэй гэшүүн байгаа. Хитад болон Франци гүрэнүүдэй хоорондо харилсаа холбоо тогтоолгодо габыятай байһанайнгаа түлөө Хүндэтэ легионной орденээр шагнагдаһан байна. Тэрэл жэлүүдтэ Росси гүрэнэй дипломадаар хүдэлөө.

Зүүн зүгэй ороннуудые шэнжэлһэн удхатай номуудые, гар бэшгүүдые суглуулһан хүн гэшэ.

19-дэхи зуун жэлэй эсэс багаар Алас Дурна зүг зөөжэ ерэнэн намтартай. 1891 ондо гүрэнэй һан жасаһаа газар арендээр абаа. 1892 ондо "Чайка" гэнэн пароход худалдажа абаа. Тэрэнэ Владивосток-Путятин гэнэн замаар пассажирнуудые зөөдэг байгаа.

1894 ондо хирпийсэ бүтээн гаргадаг, харин 1895 ондо фарфор бүтээдэг заводуудые түхээрһэн байна. Тиихэдэ эбэртэ бодо мал үсэбэрилөө, орошье хараа. Моридые һургадаг завод байгуулаа. 1897 онһоо эхилжэ, торго үйлэдбэрилдэг үйлэдбэри, тиихэдэ 1899 онһоо зүгы баридаг ажaxy эмхидхэ. Владивосток хотын түбтэ 4 дабхар байшан гэр барижа ороһон юм. Старцев хадаа Ород болон Хитад гүрэнэй банк эмхидхэн байгуулалсаһан, тэрэнэй правленийн гэшүүн байһан юм.

1894 ондо Алексей Дмитриевич хоёр дабхар шулуугаар баригдаһан байшан гэр Хяагта хотын хизаар ороноо шэнжэлэлгын музей болгохо хэрэгтэ үргэнэн байна. Энэ музейн нээгдэхэдэ, Алексей Старцев Ород гүрэнэй Географическа бүлгэмэй Зүүн Сибириин таһагай хүндэтэ гэшүүнээр һунгагдаһан түүхэтэй. Байгалай зүүн бэын нюотагууд тухай түүхэтэ олон документнуудые, материалнуудые суглуулжа, энэ бүлгэмдэ тушааһан байна. Владивосток болон Хабаровск хотодо музей болохо байшан гэрнүүдые барижа үргэнэн байдаг. Путятинай олтирогто наһа дүүрээд хүдөөлүүлэгдэнхэй.

Эсэгынгээ наһа барахада, Николай гэжэ ехэ хүбүүнийн Серби нүүтээ. Елизавета, Евдокия басагадын Росси гүрэнэй түб руу нүүтээ. Дмитрий, Александр, Николай хүбүүдын "А.Д.Старцевай үри наһаһад" гэнэн худалдаа наймаанай түб байгуулаа. Хубисхалай Һүүлдэ Старцевтанай бүхы предпрятинууд гүрэндэ тушаагдажа, Дмитрий, Александр хүбүүдын эрхэтэнэй эрхэнэ хайуулжа, Владивосток хотоһоо намнуулһан байна. 1937 ондо хаалтада абтажа, октябрийн 13, 14-нэй үдэрнүүдтэ тэдэниие бууджа, ами наһыень хорооһон байна.

10 РӨӨГЭЙ ДАСАНЙ ШЭРЭЭТЭ РИНЧИНОВ ШАГЖИ

Сэлэнгэ хошуунай Юрөө нюотагта эгээн түрүүшын багашаг дасан 1811 ондо баригдаһан түүхэтэй. Шүхэйн ламхай Шагжин шэрээтээр байһан үедэ 1875-1900 онуудаар өөрын хүтэлбэри доро Чойдон Даржаалинг гол дасан, хойно хойноһоонь гол дасангаа тойруулжа Диваажанай, Хангалын, Жамсаран, Ламба, Жүдэ сүмэнүүдые Дуйнхара, Майдари, Шойрын дугануудые, маанийн субарга 20 гаран жэлнүүдтэ барюулжа, 1904 ондо шэрээтэ ламхай Ринчинов Шагжи дасан дугануудаа нээхье Степной Думаһаа абажа ошоһон мэдүүлгэ-дэбтэрээ Санкт-Петербург эзэн хаанда барюулжа, дасан дугануудаа нээхэ зүбшэл абажа, эзэн хаан шэрээтэ ламхайн нангин хүсэлье мэдэржэ, зорихон зорилгоо хүсэлдүүлһэнэинь түлөө Алтан медаль үбсүүндэнь яларуулһан түүхэтэй. Хойшодоошье үшөө алтан медальда хүртэнэн намтартай. 1850 ондо түрэнэн, 1915 ондо наһанһаа нүгшэнэн.

1936 он. Зүүн гарһаа: Ага тойрогой Ворошиловай нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ нүхэр Бадмаев, хоёрдохинь: Сэлэнгын аймагай "Улаан Үдэнгэ" колхозой наалишан Эрдынеева Долгоржаб, Ленинэй орденор шагнагдаһан, 1938 ондо РСФСР-эй Верховно Сөведэй депутат болоһон. Гурбадахинь: энэл аймагай Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой хонишон – Улаан Тугай орденор шагнагдаһан, энэл жэлдэ ЦИК-эй гэшүүнээр һунгагдаһан Дылыкпылова Эрдэни.

Москва, Кремль, 1936 он.

Урга. 1913 ондо нюотагай ажаһуугшад француз шэнжэлэгшэ Стефан Пассет гэгшэдэ дүрэ зурагаа абхуулаа. Ара таладань ногоон сай худалдадаг наймаашанай балконтой байшан гэр харагдана.

Екатерина Николаевна Гомбоева (1875-1946) хадаа Н.Бестужевай зээ басаган болон. Николай Бестужев буряад намганһаа хоёр үхибүүтэй байһан. Бадмажап гэжэ хүбүүтэй, Екатерина гэжэ басагатай байгаа. Тэдэнэй эхэн Душа гэжэ нэрлэдэг байһан. Сохилтын нэгэдэхи үе дээрэн хэдэг байгаа. Тэрэнэй эсэгэн Ирдыней гэжэ нэрлэдэг байһан. Зарим шэнжэлэгшэд Сабиллаева гэжэ обогтой байһан гэжэ бэшэдэг. Зүгөөр энэнь баталагдаагүй. Зарим мэдээнүүдээр 1851 ондо Сэлэнгэ мүрэнэй уһанда шэнгэжэ, наһа бараһан гэжэ ябадаг. Энээнэй үнэн зүбьень хэншье мэдэнгүй. Гүрэнэй гэмтэн гэжэ тоологдоһон хүнэй үхибүүд хадаа ямаршье эрхэгүй байгаа. Тиимэһээ Бестужевай үхибүүд гэжэ тусхайтаар тоологдохо аргагүй байһан гэшэ. 1900 ондо Санкт-Петербург хотодо буулгагдаһан зураг.

Эльвира ДАМБАЕВА оршуулба.

ДИПЛОМ МОНГОЛ БИЧГЭЭР БИЧИГДЭЖ ЭХЭЛЛЭЭ

Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн монгол бичгийн албан хэрэглээг нэмэгдүүлэх тухай зарлигийг хэрэгжүүлэх ажлын хүрээнд энэ жилээс их, дээд сургуулийн бакалавр, магистр, докторын диплом, бүрэн дунд боловсролын гэрчилгээ, мэргэжлийн үнэмлэхийг кирилл, монгол бичгээр зэрэгцүүлсэн бичлэгтэйгээр олгож эхэллээ.

БСШУ-ы сайдын тушаалаар эдгээр албан баримтын загварыг монгол бичигт хөрвүүлэх ажлын хэсэг байгуулагдан ажиллаж байна. Ажлын хэсгийг МУИС-ийн Монгол хэл, соёлын сургуулийн доктор, профессор Ш.Чоймаа ахлаж байгаа аж.

ШИЛДЭГ БАРИТОН

Монгол дуушан дэлхийн шилдэг баритон боллоо. Габьяат жүжигчин Э.Амартүвшин Плачидо Домингогийн нэрэмжит "The Placido Domingo's Operalia" олон улсын оперын дуучдын уралдаанд нэгдүгээр байр эзэлжээ.

"Шубууны үүр" цэнгэлдэх хүрээлэнд июнийн 4-10-нд болсон тус тэмцээний шилдгүүд сүүлийн шалгаруулалтаа оролцсон. Уралдааны энэ жилийн шилдгээр габьяат жүжигчин Э.Амартүвшин Америк, Итали, Хятад, Канадын дуучдыг ардаар орхин, түрүүлэн байна.

Хятадай нийслэл Бээжин хотод болж буй "Placido Domingo's Operalia" залуу дуучдын олон улсын уралдаанд манай дуучин орон орны шилдгүүдээс шигшсэн 40 уран бүтээлчийн нэгд багтан, Бээжинг зорьсон юм. Июнийн 5-нд болсон гуравдугаар шатны уралдаанаас Э.Амартүвшин габьяат шилдэг 20-ын нэг болсон бол 8-нд болсон IV шатны шалгаруулалтаас төгсгөлийн шатанд авьяас билгээ сойх арван уран бүтээлчийн нэгээр шалгараад байсан юм.

Тэрбээр өмнө нь дэлхийн сонгодог урлагийн олимп гэгдэх П.И.Чайковскийн нэрэмжит олон улсын дуурийн дуулаачдын уралдаанд оролцож, дэд байрт шалгарч байсан. Энэ удаагийн түүний оролцсон "The Placido Domingo's Operalia" уралдаан бол дэлхийн бүхий л шилдэг оперын дуучдын мөрөөдөл болсон тэмцээн юм. Харин энэхүү алдартай уралдаанд Монголын Улсын Дуурь, бүжгийн эрдмийн театрын гоцлол дуучин Э.Амартүвшин тэргүүн байрт шалгарч, дэлхийн шилдэг баритон гэдгээ харуулж чадлаа.

АЙРАГ КАФЕДЭ ХУДАЛДАЖА БОЛНО

Урин цагт хамгийн түгээмэл бизнесийн нэг уг нь айраг байдагсан. Цагаан идээний хомсдолтой хотынхны гэдсэнд өнгөр тогтоох ганц боломж гэхэд ч хилсдэхгүй юм. Нэг үе айргийн бизнесийг адууны махтай хослуулан нийслэлийн төвд гэр цэгт эрхэлдэг байсныг хэрэглэгчид сайн мэдэх биз. Тэрхүү бизнесийг шаардлага хангахгүй байна гэсэн үндэслэлээр МХЕГ-аас зогсоосон билээ. Тэгэх нь ч зөв байсан байх.

Аяга, тавгаа угаах халуун усгүй газар халдварт өвчин тараах нөхцөл болж байсан буй. Ингэсний улмаас өнгөрсөн жилийн зун лав иргэд айраг олигтой ууж чадаагүй юм. Одоо айргийн цаг ид эхлэх боллоо. Айргийн бизнес эрхлэх хүсэлтэй хүмүүс холбогдох газруудад хүсэлтээ аль хэдийнэ гаргасан байна. Тэд ч хариуг нь өгчээ. "Айргийн бизнес эрхлэхийг хориогүй. Гагцхүү кафе мэтийн тохилог газар үйлчилгээ эрхэлбэл зохино" гэжээ. Кафе эзэмшдэг л биш бол эл бизнес энэ жилдээ лөөлөө болох төлөвтэй.

МОНГОЛ УЛС 50 САЯ ТОЛГОЙ МАЛТАЙ БОЛОВ

Манай улс 15 сая (миллион) төл хүлээн авснаар малын тоо толгой 50 саяд хүрч түүхэндээ байгаагүй амжилт гаргалаа.

Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн сайд Т.Бадамжунай энэ тухай Засгийн газрын хуралдаанд товч мэдээлж, 50 сая толгой малтай болсныг илтгэсэн дурсгалын зүйлийг Монгол Улсын Ерөнхий сайд С.Батболдод гардуулсан юм.

Төр, засгаас мал аж ахуйн салбарт авч хэрэгжүүлж байгаа арга хэмжээ, малчдын нөр их хөдөлмөрийн дүнд монголчууд бид хамтдаа ийм өндөр амжилт үзүүлээ, тэнгэр хангай ч ивээлээ хайрлалаа гэдгийг Засгийн газрын тэргүүн тэмдэглэв.

БАТААР МОНГОЛДОО ИРЭХ ГЭЖ БАЙНА

Америкийн нэгэдэмэл улашаа мэдээлснээр Холбооны шүүхийн шийдвэрийн дагуу "Heritage Auction House"-ын мэдэлд байсан "Батаар" үлэг гүрвэлийн ясыг өнгөрөгч баасан гаригт буюу зургадугаар сарын 22-нд Нью-Йоркийн Квинс дүүрэг дэх агуулахаас хураан улсын хяналтад авчээ.

Монголоос гаралтай "Батаар" үлэг гүрвэлийн ясыг өнгөрсөн тавдугаар сарын 20-нд Нью-Йоркт хууль бусаар дуудлага худалдаанд оруулсан учир Ерөнхийлөгч Ц.Элбэгдорж АНУ-ын өмгөөлөгч Роберт Пэйнтерт хандсан юм. Роберт Пэйнтер АНУ, Канад, Монголын мэргэжилтнүүдийн хамтаар үлэг гүрвэлийн ясыг Говийн Нэмэгтийн хөндий орчмоос малтаж, хууль бусаар хил давуулсныг тогтоон Холбооны шүүхээс улсын мэдэлд хураан авах шийдвэрийг гаргуулж чадсан билээ.

"Батаар" үлэг гүрвэлийн ясыг хураан авах үйл ажиллагаанд оролцож, хөндлөнгөөс хянасан Роберт Пэйнтер "Шүүхийн шийдвэрийг биелүүлж, үлэг гүрвэлийн ясыг хураан

авахыг хараад шударга ёс ямар хүчтэй байдгийг мэдэрлээ. Ардчилсан улс оронд хууль ёс хэрхэн шударгаар үйлчилдгийн нэг тод жишээ энэ юм. Одоо "Батаар"-ыг хууль ёсны эзэнд нь, Монголын ард түмэнд хүлээлгэн өгөхөд дөхөмтэй боллоо" хэмээв.

Ерөнхийлөгч Ц.Элбэгдорж "АНУ-ын Үндэсний аюулгүй байдлын яам болон Нью-Йоркийн Өмнөд дүүргийн шүүгч Прийт Барара түргэн шуурхай ажилласанд талархал илэрхийлье. Бид "Батаар" үлэг гүрвэлийг

Монголын ард түмэнд эргүүлэн өгөхөд нэг алхам ойртлоо. Бид үүгээрээ түүх дурсгалын эд зүйлийг хууль бусаар хил давуулагч этгээдүүдэд хатуу сануулга өгч чадлаа. Эрх чөлөө, шударга ёс, хуулийн тогтолцоогоор АНУ дэлхий нийтэд үлгэр дууриал үзүүлдэг болохоо харууллаа. Хууль ёсоо дээдэлж, бидэнтэй хамтран ажиллан Монголын түүхийн үнэт өвийг эргүүлэн өгөх үйлсэд гар бие оролцсон хүн бүхэнд чин сэтгэлээсээ талархал илэрхийлье" гэсэн байна.

ХЯТАДААС МОНГОЛД БЭЛЭГЛЭСЭН ДӨРВӨН ТАХЬ МОРЬ

Баруун Хятадын автономит Шинжан Уйгараас нэн ховордсон дөрвөн тахийг даваа гарагт Монгол улс руу илгээжээ. Манай их Говийн дархан газарт шилжүүлэн авчирсан тахийг шинэ нутаг нь авчрахын өмнө сарын хугацаатай тусгаарлажээ. Удахгүй тэд "шинэ ангийнхаа" нөхөдтэй танилцах болно.

Шинжааны зэрлэг адуу үржүүлгийн газрын захирал Чао Жигийн хэлж байгаагаар "Энэ нь 17 жилийн дараа гадаад улс руу зэрлэг адуу илгээж байгаа анхнын тохиолдол" юм. Дэлхий дээр Хятад Монгол хоёр улс л тахийг зэрлэг онгон байгальд нь байлгадаг. Эх байгальдаа амьдрах нь зэрлэг адууны генетикийн давуу байдал, амьдрах чадвар зэрэгт нь сайнаар нөлөөлнө гэж хоёр орны амьтан судлаачид үзэж байгаа юм. Монгол

Хятад улс хамтран ойрын хугацаанд Герман, Америк, Британи зэрэг улстай тахь солилцохоор төлөвлөж байна.

Тахь бол одоогийн Монгол болон Шинжан Уйгарын нутагт эрт үеэс идээшин нутаглаж ирсэн амьтан. 19 дүгээр зууны эхэнд тахийг ихээр агнаснаас болж мөхлийн эрмэгт хүрээд байсан бол 20 дугаар зууны

дунд үе гэхэд зэрлэг тахь үндсэндээ мөхсөн юм. Одоогийн байдлаар дэлхий дээр 1500 хүрэхгүй толгой тахь бий. Хятадууд 1985 оноос тахь үржүүлгийн хөтөлбөр хэрэгжүүлж эхэлжээ. 2001 онд тахийг эргээд хагас зэрлэг болгосон юм. Энэ хөтөлбөрөөрөө 74 тахийн 57-г нь аварч чаджээ. БНХАУ одоо 267 тахьтай болоод байна.

ЯЛАЛТЫН БААТАР-МЭРГЭН БУУЧ РАДНАА

Аюушийн Раднаа Монголын хилийн ойролцоох Буриадын Янзагатай тосгоноос 1940 онд цэрэгт явжээ. Сэлэнгэ мөрнөөс холгүйхэн байх энэ тосгонд 11

хүүхэдтэй Аюуш гэж сүрхий анчин хүн байж.

Түүний хүү Раднаа багаасаа аавыгаа дагаж ан гөрөө хөөцөлддөг байсан болохоор цэрэгт очиж буу барина гэдэг түүний хувьд хэцүү даалгавар, шинэ ажил байсангүй.

1941 онд дайн эхлэхэд тэрээр умард тэнгисийн усан цэрэгт хуваарилагдан мэргэн бууч болсон байна. "1944 оны 10 дугаар сард Мурманск орчимд болсон тулалдаанд мэргэн бууч Раднаа Аюушеев 25 дайсан устгасан" гэж Роберт Диамант хэмээх хүний фото сурвалжлагад дурдсанаас хойш сураггүй алга болжээ.

www.wikimon.mn

Тус хуудана Б.ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ бэлдэв.

Үндэһэн арадай ёһо заншал

ХУН ШУБУУНДА ШҮТЭДЭГ ЗАНШАЛ

Агын буряадүүд ехэ нарилжа сахидаг нэгэ заншалтай һэн. Тэрэнь юун гээшэб гэхэдэ, хун шубуундай абья дуулаа һаа, һү тарагаа барин, газашаа гаража, дээшэнь сасажа, хойноһоонь үргэдэг байгаа. Хун шубууе алахынь тон хорюултай, алаа һаа, эхэеэ алаһантай адли саглашагүй мүүхай, зэрлиг ябадал хэһэндэ тоологдодог һэн. Юундэ тиигэжэ шубуунда шүтэдэг болоһон юм?

Энээн тухай иимэ домог бии юм.

Хабар байгаа гэхэ. Үндэр тэнгэри хүб хүхэ, үлгэн дэлхэй ноб ногоон, Байгал далайн мүлһэн арилшанхай байба. Эрьеэрнь гал бадараһандал улаан тэрэнги сэсэглэнхэй. Тэдэ сэсэгүүдһээ хангал һайхан үнэр анхилна. Тэнгэриие хадхама үндэр ута модонуудай набшаһалжа, амитан бүхэнэй инаг дурая мэдэрэлсэжэ, үриез бүрилдүүлжэ байһан үе байгаа бэлэй.

Эгээ энэ үедэ Барга баатарай хүбүүн Хоридой-Мэргэн Байгал далайн эрьеэр агнажа, хатуу хара номоёо гартаа баринхай, харбаһан шубуудаа бүһэдөө хабшууланхай ябаба ха. Гэнтэ дуулан гэхэдэнь, хаанаб даа дээрэнь ганганалдаха абьяан соностобо. Тэрэнэй толгойгоо үргэжэ, байра дээрээ тойрожо харахадань, сэлмэг үдэрэй сэнхир огторгойн толон доро сайбалзан, хун шубууд зэлэ татан ябабад. Хараһаар байтарнь доошоо буухаар забдаба. Модоний саана Хоридой хүбүүнэй бээ нюугаад хаража байтар, хун шубууд ганганалдаһаар, далайн эрьедэ буужа, арһаяа хаян гэхэдэ, сэбэр һайхан басагад болошобо. Тиигээд тэдэнэр далайн уһа руу гүйлдэн оршобод. Уһа салгидхан тамарнад, шууянад, шунганад.

Хоридой-Мэргэн хүбүүн үзөө хараагүй юумээ хаража, гайхан гэлын байтараа, һэмээхэн мүлхижэ арһануудтань ошоод, нэгэнэйнь арһа абажа нюужархиба. Басагад шунгажа садаад, эрье дээрэ гаража хубсалбад. Нэгэ басаганиинь хубсаһаяа бэдэржэ, иишэ тишээ гүйбэ, тэбдэбэ. Хоридой

хүбүүн модоний саанаһаа гараад ерэбэ. Басагад шуулдаад, һөөргөө хун болоод дэгдэшэбэд. Гансахан лэ басаган яахашье аргагүй, залуу хүбүүнэй урда шараа нюсэгэн үлэшэбэ. Арюун сагаан шарайтай, гоё гулдагар бээтэй, елэн хара үһээ үбдэгтөө хүрэтэр надхуулһан басаган эшүүри газараа гараараа халхалан зогсобо. Эдир залуу хүбүүе эльбэн барижа үзыш гэнэдэл, тэрэнэй хүхэнүүд үлэ мэдэг доһолно, нялха үхибүүгээ хүхүүлхээ бэлдэшэһэн шэнги хүрин улаан тобшонуудын тобойлдоно.

Хоридой хүбүүнэй дүтэлхэдэ, тэрэ хашхараад, уһа руу орожо, хубсаһаяа эрин үйлаганаба. Хоридой хүбүүн иигэжэ хэлэбэ:

«Арюухан гуа басаган, уһанһаа гарышдаа! Би шамайе хүсөөрөө эдлэхэ, доромжолхогүйб. Нэрэтай эсэгын үрилби, солотой арадай хүбүүнлби. Гальем удхалха, гуламтым һахи хатамни боложо һуугыш, дайсанаа дараха хүсэтэй, дархан солоёо мандуулха шадалтай хүбүүдые түрэжэ үгыш. Булагай уһаар ундахалши, болоһон жэмэсээр хооллохолши, Байгал далайн тунгалаг һайхан уһан соо шунгахалши».

Арюухан дангинын харахада, тэрэ эрэлхэг зоригтой баатар янзын эрэ байба. Сэбэр һайхан дангина айһан хүрдэһэн зүрхэ сэдхэлээ намдуулһаар, эрье дээрэ гараад, эшүүри газараа набша намаагаар халхалаад, Хоридой хүбүүнтэй хүтэрэлдэжэ, бүмбэгэр сагаан үргөөдэнь ошоо һэн. Хоридой-Мэргэн хубсаһын голо газарта хадагалаад, сэбэр һайхан бээыень сэнхир торгоор орёобо. Тэдэ хоёр айл болон түбхинэжэ, ажана амгалан һуубад.

Хун шубуун хатаниинь Хоридой-Мэргэн үбгэндөө арбан нэгэн хүбүү түрэбэ. Үдэр хоногууд, он жэлнүүд һубарилдан үнгэржэл байна. Хүйхэр хүбүүд үндыжэ, хүлэг мориной дүрөөдэ хүрэбэд, хүйтэн жабарай шэрүүндэ дабабад, морин эрдэниие ургалбад, номон эрдэниие тамшаалгабад.

Нэгтэ намар жэгүүртэн бүхэнэй урда зүг руу һубарилдан ниидэдэг болзор сагай ерэхэдэнь, хатаниинь

Хоридойдоо иигэжэ хэлэбэ: «Үни удаан һуубабди, үтэлжэшье эхилбэбди. Айдар нүхэр шамдаа арбан нэгэн хүбүү түрөөб. Анханайм хубсаһа гаргажа үгыш даа, хаража үзһүүлби, үмдэжэ туршаһуулби». Хоридой-Мэргэн хубсаһыень холоһоо гаргажа үгэбэ. Хатаниинь тэрэнэ үмдэжэ, хун шубуун болохо мүртөө, далаяараа һэбээд, гуламтынгаа шандаруу үрхирүүлэн, тооноороо гарашаба. Архида дуратай Хоридой тогоон дээрэхи бэрхээгээ шабажа байһанаа, хөөтэй гараараа хүлһөөнь халта һабардаад үлэшэбэ. Хун хатаниинь тооно дээгүүрээ гурба дахин эрьежэ элихэ зуураа: «Хани нүхэр Хоридоймни, хайратай баатар хүбүүдни, энэ эгүүридэ энхэ мэндэ һуугты! Хүбүүдни, Хоридой эсэгэ изагууртай, хун шубуун гарбалтай арбан нэгэн эсэгэ зон боложо, адуугаа

танихагүйгөөр баяжажа, ашяа танихагүйгөөр үнэржэжэ һуугты!» гэжэ үрээгээд, хүхэ номин тэнгэри өөдэ дэгдэшлэй.

Тэрэ арбан нэгэн хүбүүдэйн нэрэнүүд: Галзууд, Харгана, Хуаасай, Хүбдүүд, Батанай, Шарайд, Бодонгууд, Худай, Гушад, Сагаан, Хальбин. Эдэнь хойшоо үдэхэдөө, хориин арбан нэгэн эсэгын зон болоо һэн гэхэ.

Иимэ домогтой юм. Манай зон энээндэ этигээд лэ, хун шубуун эхэлээ түрэнэр зомди гэжэ һанадаг һэн. Тиимэһээ хун шубуундай абья дуулахадаа, һамгад һүеэ үргэдэг, модон шанагаараа сагаанһаа удхала, гэрийнгээ дээбэри дээгүүр тойруулан адхаад, шанага дээбэри дээрээ табяад орхигшо бэлэй.

ДАЛГА

Айл бүхэн намар гү, али үбэл, сагаан эдеэнэй эдээшэжэ, тоһо өөхэнэй элбэг дэлбэг болоод байхада, ламые залажа, далга абхуулдаг байһан. Тэрэнь юун бэ гэхэдэ, сахюусануудаа тахюулхые хэлэнэ. Олон бурханууд соһоо нэгыень оншолжо, сахюусан болгоод, амгалан һайн һуухые, эд зөөриез, адуу малаа арбижуулхые гуйжа, тэрэндээ үргэл мүргэл хэдэг, жэл бүри тахюулдаг гуримтай байһан юм.

Сахюусая тахюулхатаяа хамта ондоошье сахюусануудые тахилсадаг байгаа. Бурхануудайнь дүрэнүүд бүд дээрэ үнгын шэрээр зураатай байха. Мүн буряад ламанаршые бурхануудые зурадаг байгаа. Тэдэнэ дэлгэжэ, бурханайнгаа шэрээгэй дээдэ тээхи уһаһаа зэргэлүүлжэ үлгэдэг, тахил сүгсэнүүдэ ялайшатар сэбэрлэжэ табидаг, тиигээд шадалайнгаа зэргээр мяхан, сагаан эдеэтэй табягуудые түхээрэн табижа, уншалга хүүлэдэг бэлэй. Юрын зон нэгэ ламые, баяшуул гурба-дүрбэн ламые залажа, иимэ ёһолол үнгэргэдэг байһан юм.

Бурхануудаа тахижа дүүргэхэдэнь, бодото далга гэшэнь болодог бэлэй. Хонин далга, сагаан эдеэн далга гэжэ илгаатай байдаг ёһотой һэн. Илганшые хадаа уншалгынгаа талааршые ехэ ондоотой бэшэ, үргэлэй талаар ондоо байгаа хаш даа: хонин далгаһаань, хони гаргажа, мяхыень шанаад, табягуудта хэжэ бурханайнгаа урдуур табижа, сагаан эдеэн далга һаань, мяхагүйгөөр, хилээмэ, айрһа, бообо, үрмэ, тоһоор табягуудые түхээрхэ. Бурханай урдуур арба гаран, хорёодшые табягууд табигдаатай байгша һэн даа.

Далгада гэжэ ойро шадарай хүн зон уригдаһан байха. Далгын эхилхэдэ, хамаг зон ламатаяа хамта булта малгайгаа үмдэхэ заабаритай. Удаань бурханай урдуур байһан табягуудые абажа, хүн зондо барюулха, табягай бултанда хүртөөгүй һаань, үлдэгшэ хүнүүдтэ конфетэ, саахар мэтые үгэдэг байгаа. Далгын номон гэшые ламын гарта барюулха. Тэрэнь юун гэшэб гэхэдэ, үзүүртэ түмэр гү, али эд зэбэтэй годли-һурша юм. Элдэб үнгын һами-нами торгоной үртэһэн, хадагууд

тэрэндэ уятай байха. Онодонь үхэрэй шагайн тухай томоһог хониной һүүл хадхагдаатай байдаг һэн. Хүн бүхэнэй гар гартаа юумэ баряад байхадань, лама уншалгаяа эхилжэ юм. Уншад гээд лэ һомонойнгоо үзүүрые хүдэлгэжэ, гурба дахин нара зүб эрьюулэн: «аахарай, аахарай, аахарай!» гэхэдэнь, тэндэ байһан зон бариһан табягуудаараа нара зүб даллалдан, «аахарай!» гэлдэхэ юм. Хэдэн удаа иигэжэ аахарайлаад дүүргэхэдэ, ламань: «Сайн заяан оршобо уу? Санасан хэрэг номуун ёсогоор бүтэбэ уу?» гэхэдэнь, зон «Оршобо! Бүтэбэ!» гэлдэхэ.

Тиигээд лэ далга дүүрэхэ юм. Лама барижа байһан һурша-номоёо гэрэй эзэн тээшэ тонгойлоходонь, тэрэнэй үзүүртэ хадхаатай һүүлһээ таһа хазажа ама хүрэхэ, бэшэ зон бариһан табягуудһаа мүн лэ ама хүрэхэ юм. Тиигээд лэ хүн зондо сай аягалжа, табяг табижа.

Хонин далга абхуулаа һаа, уншалгынгаа дүүрэлгэн дээрэ хонинойнгоо үбсүүе хэдэн үнгын утаһаар иишэ тишэнь һэлгэлдүүлэн орёогоод, гэрэй дунда аһажа байһан задагай галда шатаадаг гуримтай байгаа. Ламынгаа уншалгаяа дүүргэжэ, юрөөл уншажа байхадань, гэрэй эзэн үргэл үргэхэ: хадаг дээрэ мүнгэ хээд, урдань табсан дээрэ табижа, үгышые һаа миин хадаг табяад, нэгэ мал нэрлэхэ. Тиигээд лэ зон тардаг. Далгаһаа хойшо тэрэ аилайхи гурбан хоногто сээртэй байдаг, хүндэ юумэ үгэжэ болохогүй байһан ха.

“Лодон багшын дэбтэрһээ” гэнэн номһоо Б.ОРБОДОЕВА бэлдэбэ.

ХVII ЖАРАНАЙ ХАРА УҺАН ЛУУ ЖЭЛ

ЗУНАЙ ДУНДА УЛААН МОРИН ҺАРА

Буряад литэ	13	15	16ХЭ	17ХЭ	18	19	20
Европын литэ	2	3	4	5	6	7	8
Гараг Нэрэ Үдэр	Дабаа Нара понед.	Мягмар Марс вторник	Нагба Меркури среда	Пурбэ Юпитер четверг	Баасан Солбон пятница	Бимба Сатурн суббото	Нима Наран воскр.
Үнгэ Үдэр	хүхэ Хулгана	хүхэгшэн Үхэр	улаан Бар	улаагшан Туулай	шара Луу	шарагшан Могой	сагаан Морин
Мэнгэ	7 улаан	6 сагаан	5 шара	4 ногоон	3 хүхэ	2 хара	1 сагаан
һуудал	гал	шорой	түмэр	огторгой	уһан	уула	модон

Гарагай 2-то дунда улаан Морин нарын июлиин 2 (шэнын 13).

Хүхэ Хулгана, 7 улаан мэнгын, галда һуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, лусууд ба тэнгэри тахиха, дасан хиид бодхохо, хэшэг даллага абаха, сан табиha, гэр байшан бариха, замда мүр гаргаха, бэри буулгаха, хурим хэхэ, шэнэ барилга ашаглаха, худалдаа хэхэ, буянай үйлэ бүтээхэ, түмэрөөр урлаха, шэмэг зүүдхэл зүүхэдэ һайн. Мал худалдажа абаха, эхилжэ ном соносохо, шэнэ дэгэл үмдэхэ, эд, юумэ үгэхэ, шарил шатааха, үзэл үзэхэ, мори урилдуулха, хүүгэдые үргэжэ абаха, нохой тэжээхэ, хүншүү хөрбоһо гаргахада муу.

Хүнэй үһэ абабал, зол жаргал оршохо.

Гарагай 3-да июлиин 3 (энэ һарада шэнын 14-нэй үдэр үгы, забһарлана, шэнын 15). Дүйсэн үдэр.

Хүхэгшэн Үхэр, 6 сагаан мэнгын, шоройдо һуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, дасан шүтээн бодхохо, арамнайла, хэшэг даллага абхуулха, лама хубараг болохо, угаал үйлэдэхэ, нүүдэл хэхэ, тангариг үгэхэ, һаад тодхор дараха, мал худалдаха, замда ябаха, худалдаа хэхэ, шэнэ ноёниие табиha, захирхы тушаалай ажал эрхилхэдэ һайн. Эм найруулха, нүүдэл хэхэ, урлан бүтээхэ, дархалха, эрдэм ухаанда һуралсаха, сэргэ хүдэлгэхэ, гэрэй һуури табиha, угаал хэхэ, бузар буртагые зайсуулха, дайсанай үйлэ тэбшэгты.

Хүнэй үһэ абаа һаа, амгалан байдал оршохо.

Гарагай 4-дэ июлиин 4 (хуушанай 16). Улаан Бар, 5 шара мэнгын, түмэртэ һуудалтай үдэр.

Бурхан шүтээн, орон гэрээ арамнайла, дасан дуганай тахил заһаха, бэшэг зурхай зураха, ураг садан бололсохо, лама болохо, ном номлохо, модо отолхо, тангариг үгэхэ, эд бараа худалдаха, аралжаа наймаа хэхэ, өөрын амидаралда ашатай ажал хэхэ, тоосоо хэхэ, үзэл үзэхэ, сэргэ хүдэлгэхэ, бэри буулгаха, хубсаһа эсхэхэдэ һайн. Лама болохо, ном соносохо, юумэ газаашань үгэхэ, хүрэнгэ эһээхэ, эм найруулха, ном эхилэн заалгаха, замда гараха, зарга бариха, хэрүүл тэмсэл хориглоно.

Хүнэй үһэ абабал, үбшэн хүрэхэ.

Гарагай 5-да июлиин 5 (хуушанай 17). Улаагшан Туулай, 4 ногоон мэнгын, огторгойдо һуудалтай үдэр. Хутагын хурса үдэр.

Бурханда зальбарха, 8 лусууд тахиха, тахилда үгэлыг үгэхэ, шүтээн хиид бодхохо, санаар олгохо, бэшэг зурхай зураха, эрдэмдэ һураха, ном соносохо, номлохо, хэблэхэ, замда ябаха, номын хурал байгуулха, эм найруулха, ехэ хүндэ бараалхаха, худалдаа наймаа хэхэ,

огторгойн үүдэ сахиha, гүрэм заһал хэхэ, буянай үйлэ бүтээхэ, хангаха үйлэнүүдтэ һайн. Үбшэн эмнэжэ эхилхэ, дасан дуганай һуури табиha, гэр бүрихэ, нүүдэл хэхэ, худалдаа хэхэ, нохой абаха, бэри буулгаха, сэргэ хүдэлгэхэ, һубаг татаха үйлэнүүд бүтэмжэгүй.

Хүнэй үһэ абаа һаа, шэг шарай муудаха.

Гарагай 6-да июлиин 6 (хуушанай 18).

Шара Луу, 3 хүхэ мэнгын, уһанда һуудалтай үдэр.

Бурхан, лусууд тахиха, дасан шүтээн бодхохо, лама болохо, "Чавдор", "Уһан балин", "Лудор", "Лусын балин" үргэхэ, харюулга хэхэ, түмэрөөр урлаха, буянай үйлэ бүтээхэ, хүрэнгэ табиha, ехэ хүндэ бараалхаха, эм найруулха, залаха, тоосоо хэхэ, үзэл үзэхэ, замда гараха, шэнэ хубсаһа үмдэхэдэ һайн. Нэхэхэ, нүүдэл хэхэ, онгосо, һала, модон тээрмэ урлаха, хүүргэ бариха ханаха, төөнэхэ, газар малтаха, ехэ гол гаталха, заһаһа бариха, тангариг үгэхэ, һубаг татаха, дайсаниие номгодхохо, газар һэндэхэ, харюулга хэхэ, модо отолходо харша.

Хүнэй үһэ абабал, эд бараан, үхэр мал гарзалха.

Гарагай 7-до июлиин 7 (хуушанай 19).

Шарагшан Могой, 2 хара мэнгын, уулада һуудалтай үдэр.

Бурхан тахиха, номын үүдэндэ орохо, Очирпүрэвийн харюулга хэхэ, үхэр, мори һургаха, байшан гэрэй һуури табиha, гэр бүрихэ, замда ябаха, зөөлэн үйлэ бүтээхэ, нүүдэл хэхэ, сэргэ хүдэлгэхэ, зээлээр абаха, наһанай буян бүтээхэ, эд, мал абаха, худга малтаха, таряа тариха, модо һуулгахада һайн. Бэри буулгажа, хүргэ оруулжа болохогүй, модо отолхо, эм найруулха, худалдаа хэхэ, зарга бариха, ехэ хэрэг үүдхэхэ, ном уншахада сэртэй.

Хүнэй үһэ абаа һаа, һайн нүхэртэй ханилха.

Гарагай 1-дэ июлиин 8 (хуушанай 20).

Сагаан Морин, 1 сагаан мэнгын, модондо һуудалтай үдэр.

Бурханда, лусуудта зальбарха, бурхан, лусууд, тэнгэри тахиха, лама болохо, угаал үйлэдэхэ, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, модо тариха, һэеы гэр табиha, эрдэм номдо һураха, эм найруулха, адууһа мал һургаха, хурим хэхэдэ һайн. Байшан гэрэй һуури табиha, шэнэ гэр бариха, хүн, мал һамнаха, ханаха, төөнэхэ, бэри буулгаха, шэнэ дэгэл эсхэхэ, байра бууса түбхинүүлхэ, мори худалдаха, замда ябаха, модо отолхо, тангариг үгэхэ, нялхые хүлдэ оруулха, газаашань ябуулхада таарамжагүй.

Хүнэй үһэ абабал, үлэсхэлэн хоһон байдал үзэгдэхэ.

Шэнэ ном

ҮРЕЭЛЭЙ ҮЗҮҮРТЭ - ТОҺОН, ХАРААЛАЙ ҮЗҮҮРТЭ - ШУҺАН

Урья урданһаа манай арад үнэн сэхэ зүрхэнһөөн, гүн сагаан сэдхэлһөөн һай һанаһан хүндээ шүлэглэн байжа үгын һайханаар аза жаргал, ута наһа, буян хэшэг үрээдэг байһан гэшэ. Үе сагай ямаршые хүшэр хүндэдэ, имагтал сагаан сэдхэлһээ хэлэгдэһэн үрээлнүүд хүн зондо найдал түрүүлжэ, урма баяраар халыажа, урдахи замынь сэхэлжэ байгаал даа.

Тиигэжэ үрээлнүүд түрэл арадайманай аман зохёолой зулай боложо тодороо. Илангаяа хада уулата Захааминай бэлигтэй зон уран гоё үрээлнүүдээрээ онсо илгардаг: үхибүүнэй түрэхэһөө эхилээд лэ, бүхы наһан соонь: үендөө хүрэхэдэ, һургуулида ороходүүргэхэдэ, албанда мордохо-бусахада, ажалда ороходо, гэрлэхэдэ, хүүгэдтэй болоходо, гэртээ ороходо, шэнэ гэрэй газар абахада, һуури-мятнаа табиhaда, адуу малай түл абахада, түрэнэн үдэртэ - тэгшэ ойнуудта, таабай-төөбии болоходо, агнуурида, замда гарахада, аршаанда амархада, эмшэлгэндэ ороходо гээд лэ һүүлшын замда үдэшэхэдөөшье үгын һайгаар үрээдэг-юрөөдэг заншалнай нангинаар сахигдадаг. Засагай хатууда «болтогой!» гэжэ хэлэбэл, түрмын үүдэ нээхэ, хүйтэн сэдбэг хизээр рүү сүлэгдэхэ аюул байбашы, һанаан соогоошые үрээжэл ябаһаар амар мэндэ ябажа, амгалан тэнюун байдалда ерэнэн заямнай даа.

Засаг түрын номгоржо, сагай һайжархада, арадайманай арюун

заншалнууд үшөө ехэ жабхалантайгаар һэргээгдэжэ, манай нютагай эрдэмтэ С.Д.Бабуев «Үрээл тогтохо болтогой!» гэжэ номоо гаргаа һэн. Тэрэ гэхээр сагыше үнгэржэ, ажабайдалшые хубилжа, сагай эрхээр шэнэ удхатай үрээлнүүд хэрэгтэй боложо, Захааминай «Уран-Дүшэ» нэгэдэлэй уран зохёолшодой суглуулһан, зохёолон үрээлнүүдые 2010 ондо «Һайн һайхан заабаринууд» нэрэтэйгээр хэблээ һэмди. Тэрэһэнһээ хойшо С.Д.Бабуевай 2-дохи «Благопожелания, прославления, гимны» гэжэ ород хэлэндэ оршуулгатайгаар, мүн баһа Г.Д.Дамбаевай суглуулбаринууд гараа һэн.

Тиигэбэшые улад зоной һонирхол үрээлнүүд татаһаар зандаа. Энэ эниие номой сангуудай ажалшад ойлгожо, һүүлэй үедэ «Ажалай туг» сониндо хэблэгдэһэн шэнэ үрээлнүүдые суглуулаа юм. Энэ ехэ ажальны эблүүлжэ, ном болгожо, үргэн олон уншагшадайнгаа һонорто хэблүүлбэди.

Сэнгэ РИНЧИНОВ.

Внимание!

10 июля в 18.30 Бурятский театр драмы приглашает на концертную программу в рамках юбилейного 80-го сезона «УЛААН-ҮДЭ ХЭЛЭЖЭ БАЙНА».

В программе принимают участие ведущие артисты театра: О.Бабуев, М.Зориктуева, Н.Мунконова, Т.Бальжанова, Д.Тангатова, С.Субботин, Ц.Ломбоев, Б.Динганорбоев, Ж.Динганорбоева, Г.Галсанова, О.Ранжилова, А.Ошорова, С.Дондокова, Ц.Бимбаев и другие.

В программе прозвучат песни из любимых советских кинофильмов, бурятские песни 60 - 70-х годов, юмористические скетчи, сценки, отрывки из спектаклей.

Справки по телефонам: 22-25-37, 22-25-54.

Анхарты!

Июлиин 8-да 10 сагта Бэшүүрэй аймагай Дабаата һууринда Намжилма субарга арамнайлагдахань. Нютагай баярай һайндэртэ һүзэгшэ зониие уринабди.

Эмхидхэлэй комитет.

 <p>Учредители: Президент, Народный Хурал, Правительство Республики Бурятия И.о. ген.директора-гл. редактора - А.В.МАХАЧКЕЕВ И.о. редактора - С.Б.БАЙМИНОВА Редакционная коллегия: И.М.Егоров, П.Л.Носков, М.В. Калашников, И.В.Смоляк (Правительство РБ), А.С. Коренев, Ц.Б.Батуев, В.Р.Булдаев, Ц.Э.Доржиев (Народный Хурал РБ), Э.Д.Дагбаев (гендиректор), Л.Г.Будаев (замгендиректора-директор по экономике и развитию), Т.В.Самьялова (редактор), Ц.Гуродармаева (и.о.бильд-редактора), Г.Х.Дашеева, Н.Д.Бадмаринчинов, Л.В.Очирова, Д.Ц.Мархадаева, Б.В.Балданов, В.Д.Дамдинова.</p>	<p>Телефоны: 21-54-54 - приемная 21-35-95 - замгендиректора - руководитель редакций газет 21-68-08 - редактор 21-55-97 - замгендиректора - директор по экономике и развитию 21-64-36 - бильд-редактор 21-67-81 - компьютерный центр 21-66-76 - производственный отдел 21-63-86 - отдел экономических проблем, отдел фотоиллюстраций 21-63-86 - отдел социально-политических проблем 21-64-36 - отдел гуманитарных проблем, отдел бурятского языка и перевода, отдел оперативной информации 21-06-25 - редакция журнала «Байтал» 21-60-21 - редакция журнала «Морин Хуур», редакционно-издательский отдел 21-62-62 - реклама 21-50-52 - подписка и распространение</p>	<p>АДРЕС: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Каландаршвили, 23. ГУП «Издательский дом «Буряад үнэн». Учредитель - Правительство Республики Бурятия</p>	<p>Подписной индекс 50901 Газета зарегистрирована Региональным управлением регистрации и контроля за соблюдением Законодательства Российской Федерации о средствах массовой информации в Республике Бурятия Свидетельство № Б-0079 от 2 ноября 1994 г. e-mail: unen@mail.ru</p>
	<p>Газета набрана и сверстана в компьютерном центре Издательского дома «Буряад үнэн». Отпечатано с готовых диалитивов в ОАО «Республиканская типография» тиражом 5000 экз. Объем 6 п.л. Заказ №912. 670000, г. Улан-Удэ, ул. Борсова, 13. Подписана в печать 27.06.2012 в 16.00 - по графику; 27.06.2012 г. в 16.00 - фактически. Общий тираж изданий ИД «Буряад үнэн» - 18900 экз. Цена свободная.</p>		<p>* Материалы на платной основе. ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ - каб. 1, 13 (I этаж), Тел.: 21-62-62, тел./факс: 21-54-54</p>

Соёлой нонин

СЭДЬХЭЛ ХҮДЭЛГЭХЭН УУЛЗАЛГА

Эндэ найхан манай Бурядай түб Улаан-Үдэ хотын соёлой ажабайдалда гайхамшаг үйлэ үнгэрөө. Хитад ороной эгээл мүнөө үеын сууда ороһон 13 наһатай Уудам хүбүүнэй хабаадалгатай концерт наадан дэлгэгдээ. Оройдоол нэгэ концерт тоглохо зорилготой ерэнэн 4 артистнар Улаан-Үдэдэ хоёр үдэрэй туршада аяар 3 концерт наадаа дэлгэһэн байна.

Зунай найхан үдэшэ шэмэглэһэн артистнартаа танилсуудая. Эгээл түрүүн Уудам, Шэнэхээнэй Хүлэн Буйр нютагай хүбүүхэн Хитадта үнгэрһэн "Минута славы" гэнэн конкурсно илан гаража, одо заяата дуушан болоо. Тэрэнэй багша Бүрин Баяр дуушан, хүгжэмшэн, "Минии ав Улаан Баатарт байна" гэжэ мэдээжэ дуунай автор Хитад орондоо монгол угсаатанай соёлой хүгжэлтэдэ нилээн ехэ хубитаяа оруулһан хүн гэшэ. Тэрэнэй наһанайнхүхэр Урнаа Бээжэн хотын консерваторин профессор, эвенк яһатан, баһал гоё найхан хоолойтой дуушан. Мүн тиихэдэ Буряадтамнай мэдээжэ, олон зоной зүрхэ сэдьхэл буляһан дуушан Сэсэгмаа хүүхэн гэшэ. Эдэ дүрбэн хүн хэдэн часа туршада олон зоной хабаадалгатай концерт мэтэ, ёһотойл сэдьхэл хүдэлгэн харагшадаа хужарлуулаа.

БАРГА БУРЯАД ҮНДЭХЭТЭЙ ГҮ?

Концертын урда тээ эдэ артистнар олондо мэдээсэл тараадаг эмхинүүдтэ пресс-конференци үгэһэн байха юм. Тэндэ Бүрин Баяр өөрынгоо болон Уудамай уг гарбал тухай тодорхойло. Хүлэн Баярта гурбан барга хушуун байдаг, хоёрын шэнэ барга, нэгэниинь хуушан барга. Хуушан барга гэшэ түүхэтэ оронһоо Шэнэхээн руу түрүүн ерэнэн арад. Шэнэ барга гээд 2-дохи нүүдэлэйхидые нэрлэдэг. Наһатайшуулай хэлэхээр, барга яһатан Байгалай дэргэһэ уг гарбалтай. Хэды дахин концерт наадаар Бүрин Баяр Улаан-Үдэ ерэхэдэ, Баргажан гол, баргажан буряадууд бии гэжэ мэдэһэн байна. Тэрэ хори буряадай 11 эсэрын харгана омогой байһанаа мэдүүлбэ. Харин Уудам хүбүүн барга яһатан, галзууд омогойб гэжэ хэлэбэ. Барга буряадууд бүгэдэ хүдэлөөнэй үедэ Шэнэхээн найхан нютагай үргэн элдин тала дайдаар үхэр мала үсхэбэрлхэ зорилготой нүүжэ ошоо ха гээд Бүрин Баяр тэмдэглээ.

УУДАМАЙ ДУУША БЭЛИГЭЙ ХАРГЫ

2007 ондо Хүлэн Буйрай бага яһатанай: барга, буряад, эвенк, ород, дагуур үхибүүдые суглуулжа, Бүрин Баяр хоорой дуунай харалган-фестиваль эмхидхэһэн байна. Тэндэ нэн түрүүн 300 хабаадаһан үхибүүдэй, 60 бэрхэшүүлые шэлэжэ абаа. Удаадахи харалганда 38 дууша хүүгэдые шалган абаад, хоорой дуунда һургаба. Монгол, Хитад болон Ород гүрэнүүдэй дуунай багшанар уригдаа. Манай гүрэнһөө Вера Мантатова ошожо, хоорой дуунда үхибүүдые нэгэ нарын туршада һургаһан байна. Ород гүрэнэй хоорой дуун дэлхэй дээрэ үндэр хэмжээндэ тоологдодог гэжэ Бүрин Баяр тэмдэглэбэ. 2010 ондо «Табан тансаг» гэнэн ехэ фестивалда Уудам хабаадажа, эгээл түрүүшынхмээ дуу хүгжэмдэ абьяастай бэлиг шадабаряараа суурхаһан юм.

ГЭНТЭ МЭДЭЭЖЭ БОЛОШОО

Шанхайн телевидени "Минута славы" шэнги ехэ про-

ект эмхидхэхэдэ, 2-3 нарын туршада Уудам хүбүүе бэ-дэржэ олоод, ехэ харалганда хабаадахыень уриһан юм. Тээд Уудам һуралсалаа орхихо аргагүй хадаа арсаһан байгаа. Тэрэ үедэ Бүрин Баяр, Урнаа багшанарай Чили концертээр ошоһон үедэнь, ондоо багшанарын 2 амаралтын үдэрэй тудахадань, Уудам хүбүүе хабаадуулаа. Үдэшэлэн дуулаад, үглөөдэрын лэ суута мэдээжэ болоһон юм. Хитад гүрэндэ эрдэм һуралсалдаа тон хатууханаар хандадаг. Хэдышые талаан бэлиг шадабаритай үхибүүд байгаад, энэ тэрэ харалганда һуралсалаа орхёод ябахадань, ехэ дурагүй байдаг. Тиимэхэеэ һонор бэрхэ Уудам хүбүүнэй арсалга ойлгосотой.

УУДАМ ТУХАЙ ҮШӨӨ ХЭЛЭБЭЛ

Уудам буряад хэлэ мэдэхгүйб гэжэ аягүйрхэн хэлэ бэлэй. Энэ 2 үдэрэй туршада буряад, ород хэлэ үзэжэ эхилэб, мүнөө "үшөө" гэжэ буряад гүгэ мэдэдэг болооб гээд олоние хүхэжээ. Уудам Монгол болон Хитад гүрэнүүдтэ кинофильмдэ наадажа, гол рольнуудые гүйсэдхэһэн байна. Түрэнэн эжынгээ үнээгээ наахадаа, хүл дээрээ согсойжо һуугаад байхадань, харин хүршэ эхэнэрэй табсан дээрэ һуухыень харажархёод, эжыгээ хайрлажа, Уудам багахан һандали эжыдэ дархалһан байна.

БУРХАНАЙ ОРОНДО ОШОҢОН ЭЖЫ АБЫН БУЯН

Уудам хүбүүхэнэй түрэнэн эжы аба хоёрын гэнтын аюулһаа наһа бараһан юм. Тиигэжэ үншэрһэн хүбүүе Бүрин Баяр Урнаа хоёр үргэжэ абаад, түрэнэн хүбүүндээл адлихан абажа, үнэн харгыдань нүхэд болон ябана. Бүрин Баяр Урнаа хоёрой өөһэдын басаган мүнөө томо болоһон, Лондондо ажаһуудаг. Уудам хүбүүнэй саашанхи харгыда имэ найхан сэдьхэлтэй зоной ушаралга эжы абын буянгаар.

ЕРЭЭДҮЙН САШАНХИ ТҮСЭБҮҮД

Оройдоол гурбан үдэрөөр ерэнэн холын айлшадһаа

хэзээ дахин уулзахабибди гэхэдэмнай, иигэжэ хэлэ: - Байгша оной ноябрь нарада эвенк яһатанай ажаһуудал, ёһо заншал, дуу хатарта зорюулагдаһан 1 час 45 минутын хугасаагай жүжэглэмэл концерт дэлгэхээ эдэл 4 артистнар Буряад орон руу ерэхэбди.

АРЮУН УҢАН "АРИГ УС" АМАРШАЛБА

Ирагуу найхан хоолойтой, бүгэдэ буряадта найшаагдадаг Сэсэгмаа дуушан тухай хэлэбэл, тэрэ Хитад орондо "Зүүн булаг" гэнэн дуу эвенк хэлэн дээрэ нарин гэгшын хоолойгоор дуулажа, найшаагдаад, Хитадай 10 алтан дуунуудай тоодо ороһон байна. Мүнөө

үеын зүрилдөөтэ, түргэн ябадалтай байдалда эгээл имэхэн шэнгэн, арюухан хоолойгоор дуулаһан дуун бүгэдэндэ найшаагдаа. Бүхы Хитадта хаа-хаанагүй, автомашина соо, гэртээ, газаа гудамжада ходол зэдэлжэ байдаг. Сэсэгмаае Арюун уһан гэжэ нэрлэдэг болоо. Мүн "Ариг ус" гэнэн компаниин нэрэ "арюун уһан" гэжэ удхатай. Сэсэгмаа энэ концерт эмхидхэһэн компание 20 жэлэйн ойн баяраар амаршалаад, Зүүн булаг гэнэн дуугаа пресс-конференциин үедэ бэлэглээ бэлэй.

Цырегма САМПИЛОВА, Р-Н.БАЗАРОВАЙ фото-зурагууд.

УУДАМТАЙ ХЭХЭН ХӨӨРЭЛДӨӨН

- Уудам, шини гэнтэ мэдээжэ артист болоходошни, ажабайдалдашни юун ондоо болооб? - Балай юумэн һэлгээгүй. Гансал хүн бүхэн намтай дүрэ зурагта буулгахаа һанадаг болошоо.
- Ши олон нүхэдтэй гүш? - Би нутагтаа ехэ олон нүхэдтэйб. Тэдэнтээ футбол наададагбди, велосипедээр гүйлгэхэ болоод, голой эрьедэ шабар шоройгоор элдэб гоё юумэ дархалан бүтээхэ, зураг зураха дуратайб.
- Шиний тон дуратай хэшээл ямар бэ? - Тамирай хэшээлдэ тон дуратайб. (Эндэ Урнаа багша Уудамай тархи эльбэн: "Хүбүүмнай тархи найтай, бэрхэ һурагшадай тоодо ябадаг гээд, " - нэмэбэ).
- Томо болоходоо хэн болохобши? - Би тамиршан гү, али артист болохо хүсэлтэйб!
- Хэдытэйһээ дуу дууланабши? - Минии 4-5 наһанда эжы аба хоёрни дуу дуулажа һургадаг һэн. 7 наһандаа дуунай бүлэгтэ ябажа эхилээ һэм.
- Ямар дуу дуулаха дуратайбши? - Би эжы аба тухай дуулаха дуратайб. Мүн морин тухай дуун эгээл намда сээжэдэмни таарадаг.